

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

ROSKILDE BOGEN

ROSKILDEBOGEN

1950

ROSKILDEBOGEN

1950

Årbog for Roskilde stift

P. Haase & Søn, Løvstræde 8
København 1950

Udgivet med støtte fra *Roskilde Stiftsfond*.

Redaktion:

(valgt af Roskilde stifts landemode)

Pastor, dr. theol. *K. Jordt Jørgensen*, Roskilde.

Rektor *Christian Nielsen*, Slagelse.

Provst *Poul Otzen*, Jersie.

S. L. MØLLERS BOGTRYKKERI. KØBENHAVN

INDHOLDSFORTEGNELSE:

Sognepræst <i>Harald Vilstrup</i> : Tre Digte om Kristi Lidelse og Død	7
Biskop <i>Axel Rosendal</i> : Fra Salla	10
Sognepræst, dr. theol. <i>Jørgen Larsen</i> : Knud Lavard	16
Provst <i>Povl Otzen</i> : Nogle hidtil utrykte vers af Brorson	26
Sognepræst <i>J. P. Lundø</i> : Tre fromme Kvinder i Fuglede Sogn. I. Gamle Karoline	55
Sognepræst <i>P. H. Petersen</i> : Vommevad Forsamlingshus	61
Sognepræst <i>Christian Bartholdy</i> : Folkekirkelig Sædvane kristendom og Vækkelse	66
Kgl. bygningsinspektør, professor <i>H. Gottlob</i> : En Kirkerestaurering (Holme Olstrup)	75
Sognepræst <i>H. Chr. Pedersen</i> : Alf Einar Holstein † 11. juli 1945	80
Sognepræst <i>Ebbe Christiansen</i> : Provst N. P. Christiansen † 21. januar 1946	84
Pastor <i>C. L. Toft</i> : Povl Immanuel Schleisner Thaning † 24. februar 1946	87
Fhv. sognepræst <i>A. Bartholdy Møller</i> : Provst Aage Benedikt Bartholdy Møller † 14. maj 1946	88
Sognepræst <i>A. Wigand Mathisen</i> : Svend Asbjørn Nissen † 13. juli 1946	91
Sognepræst <i>Hakon Fog</i> : Sognepræst Johannes Jensen Korsholm, Rorup- Glim † 5. oktober 1946	93
Førstelærer <i>J. Hagelskjær</i> : Provst Carl Christian Varming † 24. novem- ber 1946	96
Sognepræst <i>K. M. Faurholt Pedersen</i> : Johannes Peter Emil Waidtløw † 14. juli 1947	99
Sognepræst <i>Jørgen Tørsteff</i> : Karl Einar Holger Ansgar Andersen † 25. september 1947	101
Sognepræst <i>H. Kroon</i> : Albert Hansen † 9. december 1947	103
Pastor <i>E. Kragh-Schwartz</i> : Viggo Tage-Jensen † 2. februar 1948	106

Tre Digte om Kristi Lidelse og Død

I VALGET

Men paa Højtiden plejede Landshøvdingen at løslade Mængden en Fange, hvilken de vilde. Og de havde dengang en berygtet Fange, som hed Jesus Barabbas. Da de var forsamlede, sagde Pilatus derfor til dem: Hvem vil I, at jeg skal løslade eder: Jesus Barabbas eller Jesus, som kaldes Kristus? (Matt. 27, 15-17. Efter visse gamle Haandskrifter bærer ogsaa Barabbas Navnet *Jesus*).

Og saa stod der to paa samme Platform:
Jesus Barabbas og Jesus Kristus,
Oprørsmanden, Voldets Mand — og Fredens.
Andres Blods Udgyder — og saa han,
som kun kendte til Udgydelsen
af sit eget Blod, om Blod skal flyde.

Barabbas, det Navn er: *Fadersønnen*,
hvilken Faders? Født af Blod og Kød,
af Mands Villie (hans Himmerig!) —
Jesus Kristus, ogsaa Fadersønnen,
denne ikke født af Kødets, Blodets
eller Mandens Vilje, men af Gud.

Sammen stod de, sammen *staar* de: vælg!
Folkemasse, du, hvis Stemme siges
er som Guds, vælg mellem Blod og Blod:
Hadets Fjendebloodsgyldelse
— vid, at som du vælger, vil det komme! —
Kærlighedens Selvhengivelse!

Vælg dig Fader: denne eller hin!
Mandviljens haarde Trodsen — Naadens
blide Bøjen sig fra oven ned!
— vid, den Fader, som du vælger, *har* du! —
Vælg da, Folkets Røst, Guds Stemme kaldet:
Jesus Kristus — Jesus Barabbas!

II DET GRØNNE TRÆ

Salig den Mand, som ikke vandrer i de ugudeliges
Raad, ej heller staar paa Synderes Vej, ej heller sidder i
Spotteres Sæde; men som har Lyst til Herrens Lov, og
som grunder paa hans Lov Dag og Nat. Han skal være
som et Træ, der er plantet ved Vandbække, hvilket giver
sin Frugt i sin Tid, og hvoraf ikke et Blad affalder; og
alt, hvad han gør, skal han faa Lykke til. (Ps. 1).

Thi gør man dette ved det grønne Træ, hvad vil der
da ske med det tørre? (Luk. 23, 31).

Det grønne Træ, som Psalmen synger om,
ved Bækkens Vande plantet for at yde
i rette Tid sin Frugt —
ej Blad og Løv paa dette Træ affalder —
det er den fromme, Lovens Overholder:
Alt, hvad han gør, skal han faa Lykke til.

Har Ordet glippet? Ve mig, maa jeg se
hint Træ berøvet alle fagre Blade,
nedslagen al dets Frugt?
Den fromme ser jeg knust og gjort elendig;
thi ramt af Himlens bitterlige Vrede
han føres ud til Hovedpandested.

Gaar det saaledes med det grønne Træ,
hvorledes med det tørre, det, som ikke
kan vise nogen Frugt?
Der kommer Hævnens Dag, der kommer Vrede
— hvor findes noget Ly for Dommens Uvejr? —
hvad med den ikke-fromme, hvad med mig?

Alt, hvad han gør, skal han faa Lykke til
— sang Psalmen om den fromme — Livsenstræet
til *sin* Tid bærer Frugt!
Hans Gerning er: Selvforing for de mange,
og Frugten: Frelse for den ikke-fromme —
naar alle Ting slaar fejl, saa lykkes *det!*

III KORSKLAGEN

Min Gud min Gud! hvorfor har du forladt mig, du
er fjern fra min Frelse, fra mit Klageskrig. Min Gud!
jeg raaber om Dagen, og du svarer ikke; og om Natten,
og jeg kan ikke være stille. Men du er hellig, du, som
bor iblandt Israels Lovsange; . . . (Ps. 22).

Min Gud, min Gud, hvorfor har du forladt mig?
Fjern er du fra min Frelse, svarer ikke —
hører du ikke, Gud, mit Klageskrig?
Du har din Bolig mellem Lovsangstener,
mon det er derfor, du kan ikke høre
mit Klageskrig?

Før hørte du dog Bøn — men jeg er blevet
en Orm og ingen Mand, mig spotter alle,
ryster paa Hovedet og vrænger Mund:
Vælt det paa Gud! han har jo sat til Herren
sin Lid, lad ham saa frelse ham, ifald han
har Lyst til ham!

Jeg gydes ud som Vand, mit Hjerte smelter
som Voks for Ild, til Gummen Tungen klæber,
Ganen er tørret som et Potteskaar.
Og Hænder, Fødder har de gennemboret,
de deler mine Klæder, og ved Lodkast
mit Klædebon . . .

Dog Ordet lærer: denne gudsforladte,
tilintetgjorte, knuste, at just han i
selve Forladtheden har fundet Gud;
thi Skjulthed er hans Given-sig-til-Kende.
Du bor i den elendiges Elende,
min Gud, min Gud!

Harald Vilstrup.

Fra Salla

Naar »Roskildebogen« nu lægger ud igen for forhaabentlig ikke oftere at standses paa sin Fart af Begivenheder eller Forhold, er det mig en Glæde at efterkomme Redaktionens Ønske og skrive lidt om vor Kirkegave til Finland (Landsindsamlingen 15.—30. April 1947).

En Tak og en Hilsen har jeg at bringe.

Jeg føler Trang til at takke hele det danske Kirkefolk. Hvordan jeg skal naa saa vidt ud, ved jeg ikke, »det danske Kirkefolk« er jo — heldigvis — ikke organiseret. Men gennem disse Linier naar jeg sandsynligvis ud til store Kredse af den Del af det danske Kirkefolk, som er bosiddende i Roskilde Stift, og saa er det mit Haab, at Takken skal sive videre. Allerede ved min Hjemkomst fra Finland i Eftersommeren 1949 informerede jeg i Korthed Pressen; paa dette Sted vil jeg stærkere kunne understrege en og anden Enkelthed.

Altsaa: først og fremmest en Tak! Det var jo ikke uden Betænelighed, vi startede en Landsindsamling paa en Tid, da Landsindsamlinger praktisk talt hærgede Landet. Vore Præster var ganske naturligt lede og kede af i det uendelige at blive purret ud for at gaa med Indsamlingslister. Hertil kom, at det jo ikke drejede sig om 2-Ører. 600,000 Kr. maatte til, dersom Maalet: en norsk og en finsk Kirke skulde naas. Og det vilde jo ikke være morsomt, om vi, naar vi havde lovet Nordmændene og Finnerne hver en Kirke, skulde blive tvunget til at sige til dem: I kan alligevel kun faa en halv! Derfor er det naturligt, at vi i Begyndelsen tænkte at faa dannet en stor Komité med alle mulige kendte og glimrende Navne i. Politikere, Skribenter, det praktiske Livs ledende Mænd — kort sagt en Række offentlige Personligheder. Vore Overvejelser endte imidlertid et andet Sted. Vi besluttede at benytte vort folkekirkelige Organisationsapparat, Komiteen skulde dannes af Stiftsøvrighederne

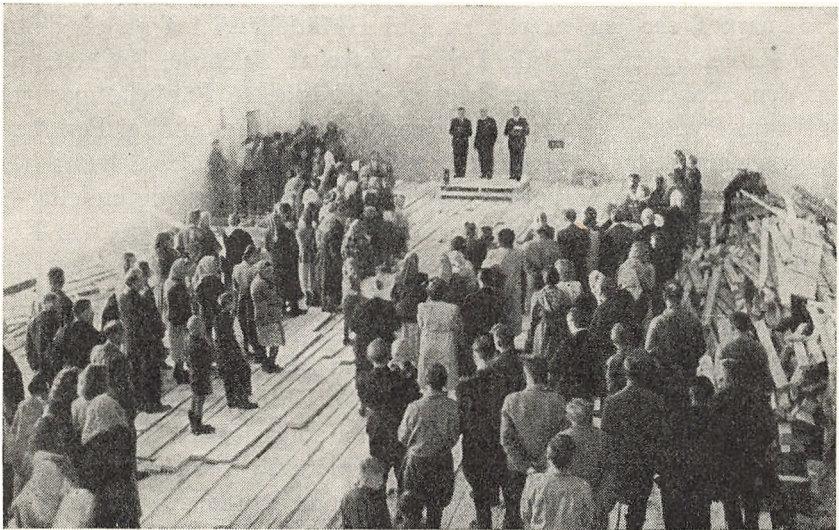
(d. v. s. Stiftsamtmænd og Biskopper), og selve Indsamlingsarbejdet skulde organiseres og udføres af Provster, Præster og Menighedsraadsmedlemmer. Det skulde være »Danmarks Kirkegave«.

Uden Brask og Bram fandt saa Landsindsamlingen Sted, saa stilfærdigt, at jeg sidenhen har mødt Mennesker, som intet vidste om den! I Spænding afventede vi Resultatet, som til vor store Glæde og Overraskelse ikke blot blev de 600,000, vi saa smaat havde drømt om, men: 873,933 Kr. 19 Øre!! (heraf fra Roskilde Stift Kr. 140,498,32.)

Jeg takker hjerteligt vore Præster, som paa faa Undtagelser nær sluttede op om denne Sag — trods al deres Indsamlingstræthed. Og jeg takker alle de mange, som hjalp dem, og de endnu flere, som med et godt og villigt Sind bar Sten til Salla Kirke.

Og saa kommer vi til Hilsenen; den er fra Finland, fra Salla. Om Norge har jeg intet at berette, dels fordi ikke jeg, men andre tog sig af den Ting, dels fordi der i hvert Fald i August Maaned endnu intet var sket i Kjøllefjord (bogstaveligt talt af arkitektoniske Grunde).

Man overdrog mig at rejse til Salla i Sommeren 1946 (ledsaget af Pastor U. Balslev, Slagelse), og i Sommeren 1949 var jeg der igen.

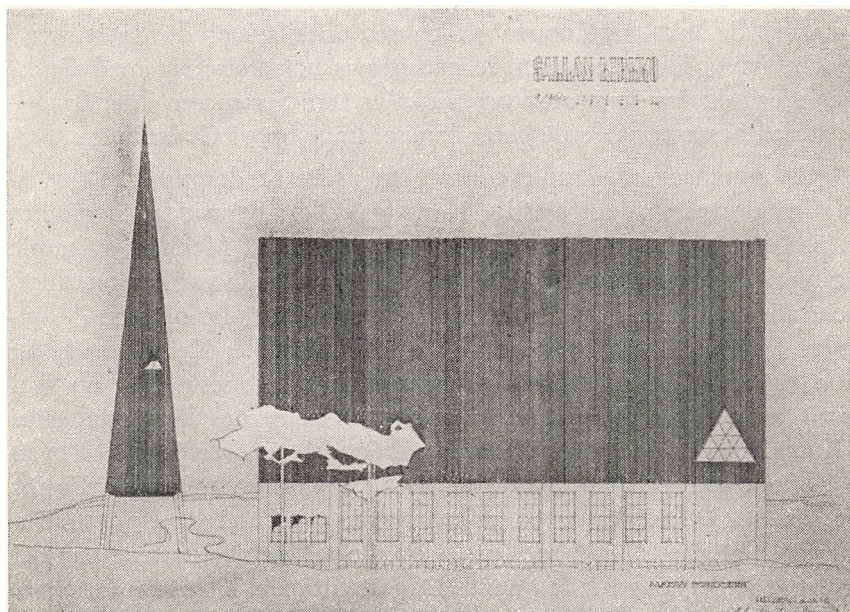
Fra grundstensnedlæggelsen. Biskop Rosendal ses i baggrunden som den midterste af de tre.

Det er disse to Rejser, som giver mig Stof og Anledning til en Hilsen.

Saa kan jeg da hilse og sige enhver, som læser dette, og som har bidraget til denne Kirkegave, at aldrig har vi givet Penge ud paa en klogere og mere frugtbringende Maade end i dette Tilfælde. Og jeg kan videre hilse og fortælle, at Danmarks Navn er blevet endnu mere kendt og kært i Finland paa Grund af Gaven, end det forud var — hvilket siger slet ikke saa lidt.

Men her bliver det nødvendigt at indskyde nogle Ord om Manden for det hele — Erkki Koivisto. Saadan hedder Præsten i Salla, det er ham, som har forvaltet Gaven og bragt det utrolige ud af den. Gaar mine Planer i Opfyldelse, skulde vi allerede i dette Aar faa ham at se og høre hernede. Der er det gale ved ham, at han ikke taler Svensk, men Sprogvanskelighederne skal vi nok faa overvundet. I den finske Sagnverden, saaledes som den udfolder sig for os i »Kalevala«, sker der mange ufattelige Ting, men her træffer vi en Mand, en af Finlands stærke Sønner, som har øvet Kæmpegerninger i Realiteternes Verden. Der sad vi under de indledende Forhandlinger og understregede med al Omhu, at vi vilde ikke bygge Menighedshus eller Præstegaard eller andet saadant, vi havde lovet at bygge en Kirke, og dermed Punktum. Men da jeg nu sidst var derovre paa de Egne, som i 1946 kun frembød Synet af udstrakte Græsmarker, saa jeg, at paa en Høj i Märkäjärvi laa nu en dejlig hvid Kirke, og en hel lille By, en Skare af Træhuse, flokkede sig om den. Koivisto har faaet bygget: en Kirke, to Præsteboliger (til de yngre Præster, som assisterer ham) og en Kantorbolig. Paa hans Byggeprogram staar yderligere: en Præstegaard, et Hus, hvori han kan samle de unge og holde Møder af forskellig Art, og endelig — en Landbrugsskole! Alt dette paa Grundlag af de ca. 535,000 Kr., vi har sendt ham. Man tør nok paastaa, at vi har faaet noget for Pengene! Hvordan han har kunnet trylle saaledes med vore danske Kroner, er en Sag for sig, meget interessant for Røsten. Her skal kun til Forklaring tjene den Oplysning, at han fik Regeringens Tilladelse til »Velgørenhedssalg« — han købte i Udlandet Kaffe, Sukker, Svedsker o. s. v., og disse Varer blev saa solgt i Butikker til Priser, som gav stor Gevinst. Han var i sin Ungdom en fremragende Sportsmand, blev siden som Landsbypræst førende Landmand og er nu et dygtigt og energisk Medlem af den finske Rigsdag (i hvilken Egenkab han har gavnnet ikke mindst Sognene Kusamo og Salla stærkt).

Jeg undrede mig ikke over, at han nu var bleven en første Klasses Købmand — paa hvilket Felt han end anbringes, vil han uvægerligt havne i første Klasse — men jeg glædede mig oprigtigt over at mærke, at han under alt dette og midt i disse forskellige Opgaver først og sidst vilde være Præst. Han sluttede i sin Tid sit lille Bidrag til vort Flyveskrift saaledes: »I förtröstan på Gud tro vi dock fullt och fast på en ljusare framtid«. Her har vi Manden.

Arkitektens tegning til Salla kirke.

Hvad er det saa, vi har givet Finnerne? En Kirke m. m. — Jamen havde det ikke været nyttigere at bygge dem Beboelseshuse, Skoler, Sygehuse, og hvad Tiden nu ellers kræver? Jeg spurgte i 1946 Lands-høvdingen over Laplands Len, U. Hannula om, hvad han vilde svare paa det Spørgsmaal. Han svarede: naar vi kommer til Sommeren 1947, har vi i det væsentlige faaet bygget vore Huse op igen, og saa ønsker vi en Kirke! Hannula kender nok bedre til Finnernes Forhold og Behov — ogsaa de aandelige — end en og anden af vore hjemlige Salon-Kritikere. For Resten har Erkki Koivisto ogsaa øvet betydelig Indsats, naar det drejede sig om Vejanlæg, Jord til Nybyggere, Opførelse af Skoler m. m. Ingen med det ringeste Kendskab til Sagernes

Stilling i Salla vil hitte paa at antyde, at Koivisto kun har interesseret sig for Kirkebyggeri.

Nu er Salla Sogn efter Halveringen ved Fredsslutningen i Udstrækning paa Størrelse med Roskilde Stift (henved 6000 km²). Folketallet er nu igen paa det nærmeste som før Krigen — henved 9000. 20' September 1939 indviedes den nyrestaurerede Kirke. 18' December samme Aar maatte de finske Soldater efter Ordre fra Overkommandoen selv sætte Ild paa Kirken, som nedbrændte til Grunden. I 10 Aar har de ikke haft nogen Kirke deroppe. Savner de da Kirken? Uden Tvivl. Til daglig kan de naturligvis nok klare sig med Guds-tjenester i Skoler og andre større Lokaler (om Sommeren i det fri) — men ved Festerne vilde de gerne kunne drage op til Guds Hus.

En Sommersøndag oplevede jeg to »seurat« deroppe. (D. v. s. Møder af næsten gudstjenstlig Karakter). Om Formiddagen mødtes vi paa en Græsmark ved en Kvækerlejr, Masser af Mennesker, gamle og unge og Børn. Hvorfra de kom, og hvorledes de var kommen derhen, aner jeg ikke. Men de var der. Og som de sang, og som de lyttede! Hen ad Aften havnede vi i en lille Flække, Kursu, og bedst som vi var i Gang med lidt Aftensmad, brød Koivisto ind: nu skal vi til seura! Denne Gang gik Turen til Arbejdernes Forsamlingshus i Kursu, en stor Sal, som rummede ca. 600 Mennesker. Der var, hvad der kunde være i Salen, hvor Tale og Sang gjorde Aftenen festlig for de mange. Da vi skulde til at gaa hjem, præsenterede Koivisto for mig et Ægtepar, som boede ca. 30 km. borte. De overnattede paa det nybyggede Sygehus for saa næste Dag at tiltræde Tilbagevandringen.

Alter-relief i den nye Salla kirke. («Kom hid til mig, alle I, som er trætte og tyngede af byrder». Mt. 11,28).

Og dette er ikke et helt enestaaende Eksempel, man møder mange Udtryk for den Kendsgerning, at Finnernes Behov ikke uden videre er tilfredsstillet, blot de har faaet deres Udkomme betrygget. For dette haardt prøvede Folk er den »förtröstan på Gud«, som Koivisto taler om, blevet en nærliggende Sag. »End er ej alting tabt, det blir vel Dag«.

Gaar alt efter Planen, bliver Søndag 2' Juli en stor Festdag i Salla. Da kommer Biskop Malmivaara og indvier den nye Kirke, og vi er nogle, som glæder os til at være med. Tænk da paa os, I herhjemme. Da tager vi den skønne hvide Kirke i Brug, som forhaabentlig igennem mange Aar skal staa der paa Bakken i Markajarvi og hilse fra Danmark. Den bliver et skønt Led i den Kæde, som knytter Finner og Danske sammen!

Axel Rosendal.

Knud Lavard

Af Sognepræst, Dr. theol. Jørgen Larsen, Haraldsted.

Det er sidste Søndag i Juni. Højmessen i *Haraldsted* Kirke er til Ende. De fleste Kirkegængere er taget hjemad, men en lille Gruppe staar ventende tilbage. Længe varer det heller ikke, førend vi hører Salmesang ude fra Ringstedvejen. Og nu dukker de syngende frem. Forrest bæres et Krucifiks og vajende Faner. Der er Præster i Ornat, Messedrenge og Nonner i deres omfangsrige sorte Kjoler. Og saa er der mindst et Par Hundrede Lægfolk, Mænd og Kvinder, ældre og yngre, endda usædvanlig mange af de sidste. Da de passerer den gamle Kirke og Mindestenen paa den tidligere Kongsgaards Grund, beder de højt og taktfast det ene Ave Maria efter det andet og slutter med Fadervor, fremført paa samme Maade. Det er *Katolikkerne*, der er paa deres aarlige Procession ud til Ruinerne af Knud Lavards Kapel, opført just paa det Sted, hvor Knud blev myrdet den 7. Januar i det Herrens Aar 1131. Hele Vejen fra Ringsted har de tilbagelagt til Fods, og alle er de fastende, thi der skal holdes Messe ude i de sammen-sunkne Rester af det fordums Kapel. Den direkte Anledning til Val-farten er, at man i Dag fejrer Knuds »Fødselsdag« som katolsk *Helgen*.

Saa skilles vi andre. Præsten gaar op i sin hyggelige straatækte Præstegaard under de høje Linde. Indtrykket af det maleriske, men ogsaa sært fremmedartede Optog skal falde til Ro. Uvilkaarligt kommer Højskolesangbogen frem, og *Carsten Hauchs* prægtige Digt om Knud Lavard ligger opslaaet for en: »Hr. Magnus han stirrer i Vinternatten ud« etc. Hvor ofte tyede vi ikke til det i Besættelsens onde Aar! Dets sidste Strofe sang jo direkte Fædrelandets Nød ud fra sorgfulde Hjerter: »O Danmark, paa Rænker du aldrig dig for-

stod, Det har du tit betalt med dit reneste Blod«. Vi syntes, det handlede om netop vort Slægtled og dets Skæbne. Og naar vi hørte om Drab af gode danske Mænd, da var det igen, som »sprang der frem en Kilde, den sank igen i Hav, Det var de Danskes Taarer, der flød ved Heltens Grav«. Ja, netop *Helten* — som saadan skildredes Knud Lavard for os, da vi første Gang hørte om ham med Barnets klare Øje og aabne Sind, som Helten, der tappert værnede Danmarks Grænse, som Helten uden Frygt og Dadel, der ikke drømte om Svig og Rænker hverken for sit eget eller andres Vedkommende.

*

*

*

Vort lille Billede af en Junisøndag i Haraldsted har præsenteret Knud Lavard som katolsk Helgen og Fædrelandets Helt. Mindre kan maaske heller ikke gøre det, naar en Skikkelse fra Middelalderens fjerne Tider skal vedblive at leve i den folkelige Tradition. Men just paa den Baggrund maatte det unægtelig virke chokerende, da Kirkeminister *Carl Hermansen* i April 1946 i et Foredrag i Ringsted efter »Folketidende«s Referat udtalte følgende: »I det hele taget synes man ikke at have været heldig med Kanoniseringen af Helgener i dette Land. Knud Lavard, som har særlig Tilknytning til denne Egn, var Datidens Gunnar Larsen. Han var den første Kollaboratør i stor Stil, idet det var ham, der skabte de senere Vanskeligheder ved vor Sydgrænse gennem det udelelige Slesvig-Holsten.. Magnus' Grav i Sverige er der ingen, der ser til, selv om det var noget af en Daad, han udførte i Haraldsted Skov.«

Kraftigere end det her skete, kan man vel næppe undsige Helgenen og Helten Knud Lavard. Det var derfor kun naturligt, at det inspirerede »*Ærbødigs*« til Dagens muntre Vers:

»Nu har vi hørt det med!
Knud spillede under Dække
med Sakserne, det Rak,
ja, nogle tror endogsaa,
han Fætter Magnus stak.
Om ikke Landsforræder
var han Opportunist;
men Sandheden kommer
for Dagen til sidst.«

sted *). Det er en Helgenlegende, hvor Hovedvægten er lagt paa at skildre Knud som *Kirkens fromme Søn*, medens hans Modstandere males med de sorteste Farver. »Jo højere han steg, desto ydmygere, jo mægtigere, desto vennsælere viste han sig mod alle«, hedder det her om Knud Lavard. Han havde »et helligt Sind«, »udsmykkede Guds Hus«, drog Omsorg for Præsterne o. s. v., saa han »med Rette elskedes af Gud og Mennesker«. Hans Passion er derfor Historien om »det uskyldige Lam, som føres til Slagtning« af gudløse, uretfærdige og løgnagtige Fjender.

Den anden Hovedkilde er *Saxos* berømte Danesaga. Hvad enten nu Saxo har været Gejstlig eller Lægmand, saa er det i hvert Fald en helt anden Karakter, der præger hans Skildring af Knud Lavard, end den, vi har set i Ordinalet. Medens dette ganske naturligt lægger an paa at betone det, der har kirkelig Betydning, Knuds Retfærdighed, Ydmyghed, Kærlighed til Kirken og hans uskyldige Død, saa fremstiller Saxo ham i første Række som *Fædrelandets tapre Søn*, der førte den djærve Kamp for vor Sydgrænse og udvidede Danmark med Vendernes Land. Først i Fremstillingen af Begivenhederne efter Knuds Død lader Saxo Helgenglorien straae om Valdemarernes Stamfader, men den angives ikke engang her som en Følge af Knuds fromme Liv og uskyldige Død, men som en Følge af de talrige Tegn og Undere, der indtraf efter hans Død.

Endnu to Kilder skal anføres. Knud Lavard er ganske vist ikke i dem Hovedpersonen eller en Hovedperson, saadan som det er Tilfældet i de to ovennævnte, men desuagtet har de deres store Betydning.

Den ene er *Roskildekroniken* fra ca. 1137—40. Vel roser den Knud som »en kysk, ædruelig Mand, udmærket ved Visdom, Veltalenhed og alle Fuldkommenheder«, men den er ellers ejendommelig derved, at den saa afgjort staar paa Kong Niels' og navnlig Magnus' Side. Den sidste prises som »Danmarks Blomst« og »den fagreste blandt de unge«, og hans Dødsdag i Slaget ved Fodevig kaldes »den bitre Dag, Dødens Dag, Mørkets Dag, Smerternes og Taaernes Dag«. At en saadan Mand kunde begaa Snigmordet i Haraldsted, kan Forfatteren kun forklare sig som en Tilskyndelse fra Satan.

*) Ordinalet blev først opdaget midt i forrige Aarh. i et tysk Privatbibliotek og derpaa udgivet 1858 af den tyske Historiker *Georg Waitz*. Det er uden Tvivl baseret paa et ældre Legendeskrift om Knud Lavard, forfattet af Englænderen *Robert of Ely* kort efter 1131. Dette er imidlertid gaaget tabt og kendes nu kun i Uddrag.

for tyske Sæder og Skikke hedder det, at »Knud, der med egne Øjne havde set en større Kultur, havde et fordumsfrit Blik paa danske Forhold og stræbte at skaffe det bedste blandt de fremmede Skikke Indgang i sit Fædreland«. Og videre siges det, at »hans mandige Færd, betydningsfulde Bedrifter og ædle Retsind skaffede ham det danske Folks Kærlighed og Beundring, og da han fik Kongemagt over Vestslaverne, maatte hans indtagende Personlighed synes endnu mere glimrende: han var ubestridelig Rigets første Mand.« Olrik er ganske vist ingenlunde blind for, at Knuds Ærgerrighed ved Siden af hans Anseelse skaffede ham de Fjender, der til sidst blev hans Mordere, og heller ikke fortier han, at Knuds Dobbeltstilling som dansk Jarl og tysk Vasal fik alvorlige Konsekvenser, men Knud selv kendte han ikke desto mindre i det store og hele ansvarsfri.

Af almenkendte ældre danske Historikere er der kun én, der for Alvor har udtalt sig kritisk mod Knud Lavard, og det er Grundtvigianeren *Frederik Barfod*, der i sine »Fortællinger af Fædrelandets Historie« (4. Udg. 1874) slet og ret beskyldte Knud Lavard for at være en Forløber for Slesvig-Holstenismen: »Han værgede altsaa heller ikke Vendernes Land mod Tyskerne, men, hvad der var endnu værre, han skabte en Forening mellem Sønderjylland og en Del af det nuværende Holstein; og Lysten til at gøre det samme eller endnu mere nedarvedes i hans Æt.« Men om nogen videnskabelig og systematisk gennemført Kritik af selve Kilderne er der ikke Tale i Fr. Barfods personligt beaandede Værk.

Men netop paa dette Omraade er det, den moderne Forskning har sat ind. Virkelig Epoke danner Svenskeren *Curt Weibulls* Afhandling om Saxo fra 1915. I en blændende Form og med Gennemførelse af den mest stringente Metode underkaster han Saxos Skildring af Danmarks Historie fra Svend Estridssøn og op til Knud VI en indgaaende Kritik og paaviser, at Saxos Værk — trods dets monumentale Karakter — paa ingen Maade er det umiddelbare og friske Nedslag af selve Begivenhederne, som hidtil antaget, men at det overalt arbejder med litterære Underlag, der omformes og udvides efter Forfatterens eget Skøn og personlige Indstilling. Tydelig og let gennemskuelig er især Interessen for at fremhæve Kongemagten og dens Værdi samt at kaste Berømmelse paa den sjællandske Hvideslægt. Saxos Krønike er med andre Ord efter Weibulls — indtil Dato ikke gendrevne — Opfattelse en udpræget Andenhaandskilde, skrevet ud fra ganske bestemte Tendenser.

Dette finder Weibull klart udtrykt i Saxos Beretning om Knud Lavard. Der er for ham ingen Tvivl om, at Saxo har benyttet Ordinalet fra 1170 som sit Materiale. Om dettes Værdi som historisk Kilde erklærer han i øvrigt, at ved dets Hjælp kan »kun nogle sparsomme Fakta i Knud Lavards Historie fastslaaes, men ingen Kundskab vindes hverken om hans Personlighed eller om den historiske Aarsagssammenhæng«. »Ordinalets Forfatter har lige saa lidt som andre Liturgiforfattere haft til Formaal at give en paalidelig historisk Fremstilling; hvad han har tilsigtet med sit Skrift har været at vække Andagt og give Opbyggelse ved Afholdelsen af Mindegudstjenesten til Helgenens Ære.« Men Saxo bruger som sagt Helgenbiografien som et af sine Forlæg, men saadan, at det bevidst omformes. Som allerede tidligere berørt bliver hos Saxo Ordinalets Kirkehelgen til Danmarks Helt, til Repræsentanten for Saxos eget Fyrsteideal. Saxo har, som Weibull udtrykker det, »skrevet en politisk Legende om det danske Kongehus' Stamfader, og han har gjort det til Kongehusets og Danmarks Ære.« Men et Arbejde med et saadant Formaal kan naturligvis ikke accepteres som objektiv eller upartisk Historieskrivning. Ogsaa hvor Saxo bygger paa den mundtlige Tradition, har Weibull godtgjort, at han lægger hele Fremstillingen til Rette ud fra sit eget Syn paa Tingene. Gælder det f. Eks. Knuds Erhvervelse af Herredømmet over Venderne og Motiverne til Magnus' Fjendskab, viser jo Sammenligningen med Helmold, at det kan skildres helt anderledes end gjort af Saxo, og der er for Weibull ingen Tvivl om, at Saxos Gengivelse af begge disse Hovedpunkter maa vige for Helmolds »som historisk mindreværdig«. Ogsaa om Forholdene efter Knuds Død har Weibull med Kritikerens skarpe Øje set, at Roskildekrøniken paa lignende Vis kan danne Udgangspunkt for en helt anden Vurdering af Begivenheder og Personer end den gængse.

Princippet i den nutidige Forskning af Knud Lavards Historie er altsaa, at man har skudt Helgenlitteraturen og Saxo, de hidtil benyttede Hovedkilder, til Side og paa deres Bekostning fremdraget Helmold og Roskildekrøniken. Vel er man paa det rene med, at ogsaa dette sidste som al anden Middelalderlitteratur er et tendensiøst Skrift, — utvivlsomt har *Lauritz Weibull* Ret i sin Formodning om, at det repræsenterer det af Ærkebiskop *Eskil* med stor Nidkærhed forfægtede kirkelige Frihedsprogram —, men at det ikke mindst som saadant og med sin Sympati for Magnus giver store Muligheder for en Revision af det traditionelle Billede, turde være indlysende. Disse og

andre Muligheder er da ogsaa i de sidste tre Aartier blevet udnyttet i rigt Maal af saavel svensk som dansk Historieskrivning. At alt det nye ikke uden videre skal eller kan tages for gode Varer, er en given Sag, men saa meget er vist, at en gennemgribende Revision af Danmarks politiske og kirkelige Historie i det 12. Aarh. er blevet en absolut Nødvendighed. Og Knud Lavards Historie danner i saa Henseende ingen Undtagelse.

* * *

Det er naturligvis hele denne Omvurdering af dansk Højmiddelalderhistorie, Kirkeminister *Hermansen* har haft i Tankerne under sit Foredrag i Ringsted. Saa helt uvidende, som »Katolsk Ugeblad« mener det, er Kirkeministeren altsaa ikke! Dog kan man ikke se helt bort fra, at Ministeren formede sine Udtalelser med en vis journalistisk Flothed, saa de i deres udæskende Skarphed maa modificeres en Smule. Afsluttende vil vi derfor prøve at skitsere det Portræt af Knud Lavard, som vor virkelige Viden om ham tillader.

* * *

Derimod har vi ingen som helst Beviser for noget Samarbejde mellem Knud og Biskop *Adelbjørn* af Slesvig. Forholdet har lige tværtimod næppe været det bedste. Ogsaa Biskoppen havde nemlig verdslige Interesser at varetage, thi Bispeborgen Guderup (Gottorp) eksisterede allerede dengang. Og at Kong Niels' imødekommende Holdning overfor Paven maatte virke dragende paa saavel Slesvigbispens som paa Landets øvrige Prælater, siger sig selv. Det viste sig i 1131, da Kirken — trods Magnus' Voldsdaad — stillede sig ensstemmigt paa Kongehusets Side imod Knud Lavards Hævnere. 1134 i det afgørende Slag ved Fodevig svigtede ganske vist Ærkebiskop *Asser* Kongens Parti, men Biskopperne blev ham tro lige til den sidste bitre Ende. Fire af dem gik endog i Døden sammen med Magnus, og Adelbjørn vendte livsfarligt saaret hjem til Slesvig. Herhen tyede ligeledes den gamle Kong Niels, hilst velkommen af Byens Præsteskab, men som bekendt benyttede Knud Lavards Gildesbrødre sig straks af Lejligheden til at fælde ham, og snart efter døde ogsaa Adelbjørn af sine

Saar. Karakteristisk er det ogsaa, at der selv i Ringsted Kloster, hvor Knud var blevet bisat, fandtes Klerke, der i den nærmeste Tid efter 1131 ivrigt bekæmpede de første Rygter om Knud Lavards Helgen-værdighed. Meget sigende er det endvidere, at da *Valdemar* og *Svend Grade* i Erik Lams Kongetid egenmægtigt overflyttede Knuds jordiske Levninger fra Graven til et Skrin, nedlagde den fremragende Ærkebiskop *Eskil* en kraftig Protest og appellerede til Pavens Afgørelse. Naar Pave *Alexander III* en Sned Aar senere gik med til at indføre Knuds Navn paa Helgenlisten, beroede det da ogsaa paa rent kirkepolitiske Grunde. Det var Lønnen til Valdemar, fordi han under det store Sammenstød mellem Pavedømmet og Kejserdømmet omsider havde sagt sig løs fra det sidste til Fordel for det første. Knud Lavards Helgenlorie skyldes saaledes ikke saa meget kristelige som rent politiske Aarsager. *Var Valdemar ikke blevet Konge, var Knud Lavard aldrig blevet Helgen.* Oprigtigt talt er der derfor for vore katolske Brødre og Søstre ingen Grund til — for Knud Lavards Skyld — hvert Aar at ulejlige sig fastende og til Fods den lange Vej fra Ringsted til Haraldsted.

Men dette udelukker jo ikke, at Knud Lavard var den nationale Helt! At han har været en usædvanlig dygtig, foretagsom og virkelysten Mand, hverken kan eller skal bestrides. Ro og Orden samt Sikkerhed bragte han til Veje i Landet sønden Aa. Utvivlsomt har han ogsaa til at begynde med været Niels tro og loyal. Men da han var blevet vendisk Knés under tysk Overhøjhed, er der meget, der tyder paa, at Magtens Sødme har grebet ham. Selv om der ikke findes fældende Beviser for, at han rakte Haanden ud efter den danske Krone, er det uomtvisteligt, at han har handlet meget udfordrende. Den af Helmold gengivne Episode i Slesvig By taler for sig selv, og paa samme Maade forholder det sig med, at Knud indsatte sin Broder Erik som Jarl over Øerne, hvor Kongen i Forvejen havde givet det samme Ombud til sin Svigersøn. Skal man vurdere Knuds Betydning for Grænselandets danske Historie, nødes man ogsaa til at erkende, »at *Jarledømmet* Sønderjylland under ham bliver til *Hertugdømmet* Sønderjylland med den Karakter af øget Selvstændighed, som Navneforskydningen indebærer. Grænselandet løsnes ikke fra Danmark, men det faar en mere udpræget Særstilling end andre danske Egne, saaledes at det senere hen følte naturligt at overdrage dette Omraade som Forsørgelse til yngre Medlemmer af Kongeslægten« (Troels Fink). Og det blev jo i Tidens Løb en kostbar Historie for vort Land. Knuds

Forsøg paa at grunde et dansk Herredømme over Slaverne paa Østersøens Sydvestkyst kunde muligvis være blevet en Fordel for Danmark, men de danske Borgerkrige efter hans Død gav i Stedet Fordelene til Holstenerne, og i Valdemarernes Tid kom de endog til at kolonisere det store uopdyrkede Grænsbælte Nord for Ejderen, hvorved den gamle danske *Folkegrænse* blev udvisket og Vejen banet for de fremmede ind i Sønderjylland. Vel erobrede Valdemar Sejr hele Holsten, men i Slaget ved Bornhøved 1227 gik det altsammen tabt igen, og et Aarhundrede senere var det Holstenerne, der spillede Herrer i Danmark. Alt det kan man selvfølgelig ikke med Rette og Rimelighed bebrejde Knud Lavard og da slet ikke i Betragtning af den Tids Forudsætninger, men at allerede hans nordalbingiske Politik og Forhold til den tyske Kultur betød *det første Skridt til at udjævne Danmarks ældgamle Sydgrænse*, kan man ikke komme bort fra. Og dermed forsvinder jo — set med vore Øjne — for en stor Del ogsaa den nationale Glorie fra Knud Lavards Skikkelse.

Nogle hidtil utrykte vers af Brorson

For nogle år siden søgte jeg i Rigsarkivet efter dokumenter om bibeloversættelser fra 1700-tallet og stødte ved den lejlighed på en pakke (nr. 18) blandt Generalkirkeinspektionskollegiets »diverse sager«. Den har, rimeligvis af en arkivmand, fået udskriften: »Forarbejder til Pontoppidans Psalmebog«. I den findes bl. a. 30 håndskrevne salmer i en lille samling, der øjensynlig stammer fra Tønder-Ribe egnen, idet 19 af salmerne er af H. A. Brorson, 2 af biskop Thura, Ribe, 3 af rektor Falster sammensteds og resten af Nicolai og Broder Brorson. Alle salmerne er afskrifter, ingen egenhændige. Ved samlingen ligger en indholdsfortegnelse, skrevet på et løst blad med en anden håndskrift end det øvrige. Her findes på tysk en bemærkning om, at der i Flensborg er trykt nogle andre af H. A. Brorsons salmer, »dog uden hans vidende og meget fejlfuldt«. (Disse Flensborgertryk er iøvrigt ukendte og synes at være gået til grunde. De er velsagtens udgivet af en foretagsom bogtrykker på grundlag af lignende private afskrifter, som vi her har at gøre med). Rigsarkivar *A. D. Jørgensen* har i sin tid set pakken og lagt mærke til, at én af disse Brorsonske salmer har en ellers ukendt begyndelseslinie »Som Liliens Hjerter kan holdes i Grøde«. Han omtaler den i sin bog om Brorson, 1887, s. 32 og 36. Men i noten opgiver han en *forkert* pakke som deres gemmested og siden da har flere Brorsonforskere forgæves eftersøgt dem. *Fr. Orloff* har i sin afhandling »Brorson og Schraders tyske salmebog« i »Danske Studier« 1935, s. 128, berørt sagen og bemærket, at disse af Jørgensen omtalte salmer »har ikke nu været at finde i rigsarkivet«.

Hvornår er mon disse Brorsonske salmer digtet, og hvornår er de blevet afskrevet? Disse spørgsmål kan kun besvares tilnærmelsesvis. Nicolai Brorson betegnes på indholdsfortegnelsen som præst i Bedsted;

han blev i 1735 kaldet derfra til Frederiksborg; altså er indholdsfortegnelsen skrevet før dette år. Sammensteds omtales H. A. Brorson som præst i Tønder; her var han fra 1729—37. Indholdsfortegnelsen er altså skrevet mellem 1729 og 1735. Måske kan dens affattelsestid rykkes helt frem til før 1732, idet den mand, der har skrevet den, kender de omtalte Flensborgertryk, men han synes ikke at kende de af Brorson selv udgivne små salmehefter, der fra 1732 begyndte at udkomme i Tønder. Dog er den slag slutninger »fra tavshed« som bekendt usikre, så der kan ikke lægges afgørende vægt herpå.

Men et andet spørgsmål er så, hvornår Brorson selv har skrevet disse salmer, som vi her har i afskrift. En enkelthed i det sjette vers af den oversatte salme: »Som Liliens Hjerter . . .« kan formentlig udnyttes i denne sammenhæng. Der tales dér om de fromme, der efter Kristi genkomst skal regere »som Jordens høj-prægtige Guder«. Dette underlige udtryk, der senere vil blive omtalt, svarer nøje til det tyske forlæg, som Brorson har oversat efter; i sin oprindelige form, som f. eks. foreligger i de udbredte Freylinghausen'ske salmebøger, taler salmen om »Götter der Erden«. Men i *den* tyske salmebog, som Brorsons medarbejder i Tønder, provst Schrader, udgav i 1731, er udtrykket egenmægtigt ændret til det tammere »Kön'ge auf Erden« (konger på jorden). Denne Schrader'ske salmebog følger Brorson næsten altid (så vidt vides, står *alle* hans fra tysk oversatte salmer dér, på fire nær). Men i dette tilfælde har han altså benyttet en anden tekst end Schraders, og dette lader sig vel naturligst forklare ved, at han har oversat salmen, før han lærte Schraders tekst at kende, altså før 1731.

Det er et gammelt stridspunkt mellem Brorson-forskerne, om digteren har skrevet en del af sine salmer, før han kom til Tønder, eller det har været fremkomsten af Schraders salmebog, der virkede inspirerende på ham, så alene Tønder må betegnes som hans »Salmesangs Vugge«. Dette sidste hævdes med vanlig energi af Dr. theol. L. J. Koch i bogen »Salmedigteren Brorson« 1931, s. 62—65. Det synes dog på forhånd lidet troligt, at så udprægede digteriske anlæg som Brorsons skulle have slumret, i det store og hele, til han var otte og tredive. Han var jo ingenlunde langsomt åndeligt udviklet. Vi har endog et (lidet påagtet) vidnesbyrd om hans *tidlige* åndelige udvikling. Ved Christopher Lidøes disputats i april 1713 bistod den endnu ikke tyveårige Brorson ham og karakteriseredes ved den lejlighed af den ældre studiekammerat som »den talentfulde og opvakte yngling«

(ingeniosissimus et experrectæ frontis juvenis). Selv om baroktidens ordinflation tages med i betragtning, er det tydeligt, at man ikke anså ham for nogen sinke! Han forsømte ganske vist teologien, men når han i stedet for kastede sig over sproglige og historiske studier, er det jo kun, hvad man kunne vente af en digterspire. »Et net ligvers« af ham omtales fra 1718, og i juni 1721 skrev han en sørgesang over en svigerinde. Den findes endnu og er stærkt præget af datidens traditionelle barokstil med varierede gentagelser, grelle modsætninger, søgte bibel-allusioner, ordspil o. s. v., som vi kender det fra Kingos verdslige digtning. Selve hovedtanken er svag, minder en smule om Prams flade vers:

O venlige Grav, i din Skygge bor Fred,
din tavse Indbygger af Sorgen ej ved,

men er dog uddybet ved tanken om Kristi påskesejr, og i slutningslinierne bryder ægte følelse gennem det tillærte poetiske skønvirke.

Man må sikkert give professor Frandsen ret, når han i sin fine lille bog om Brorsons Jülesalmer 1932 (s. 6) skriver om dette digt: »Det er skrevet med afgjort Rutine, der ligger adskillig Øvelse bag det, man kan med fuld Ret slutte, at det ikke er Brorsons første Arbejde, og derfra videre, at han som alle Lyrikere har begyndt at skrive i de unge Aar.« Og om »Den yndigste Rose« (1732) skriver Frandsen, at Brorson »er fuldt paa det rene med sig selv som Digter, da han skriver det, alle hans Forudsætninger, Barok og Pietisme og Minderne om den gamle danske Lyrik, er smeltet ind i hans egen Tone.« (S. 26). —

*

De her for første gang udgivne salmer fører os altså, med en ikke ringe sandsynlighed, tilbage til det i denne henseende ukendte tidsrum, der ligger mellem sørgedigtet 1721 og 1732, da heftet med de berømte julesalmer udkom. — Det tilføjes, at en eftersøgning på det kgl. Bibliotek gav til resultat, at både Thott'ske (8° 202—204) og Ledreborgske samling (4° 570) indeholder lignende afskrifter af Brorsonske salmer i en form, der afviger fra den trykte, hidtil kendte. I det følgende er der også taget hensyn til det dér fundne. Salmer af Brorson har altså i adskillige år, før han lod dem trykke, cirkuleret i afskrifter.

*

Den første af de her udgivne salmer har i Gen. 18 (Generalkirkeinspektionskollegiets arkiv, diverse sager, pakke 18) en overskrift:

»*Manassis Taarer uddragen af hans Historie og Bøn.*« Det drejer sig om Kong Manasse af Juda (fra c. 698 f. Kr.), hvis ugudelighed og anger skildres i 2. Krøn. 33. Han var nærmest vasal under Assyriekongen, begunstigede hedenskabet, bl. a. Molokdyrkelsen, og forfulgte profeterne; efter sagnet skal bl. a. profeten Esajas være blevet martyr under ham. Senere blev han bragt i lænker til Babylon, sandsynligvis efter deltagelse i et oprør. Under sit fængselsophold angrede han sin ugudelighed, bad Gud om tilgivelse og fik lov at vende tilbage til Jerusalem. Indholdet af hans bøn angives ikke i det egentlige Gamle Testamente, men iblandt de apokryfiske bøger findes en »Manasses bøn«, som Brorsons salme er digtet over. I kirkens forkyndelse har Manasse fra gammel tid været brugt som et af de mest gribende bibelske eksempler på et ugudeligt menneskes anger og omvendelse. I Tyskland er Manasses bøn på steder blevet anvendt som skriftbøn ved altergang, og blandt efterårets engelske bognyheder findes: »Captive in Babylon. A Book about Repentance by Manasses.« (Fange i Babylon. En bog om omvendelse af Manasse). —

For en ung, pietistisk digter var Manasse altså et nærliggende emne at prøve sine kræfter på. De indgribende ændringer, Brorson foretog i salmen, før han i 1735 lod den komme i trykken, tyder også på, at han har ladet den ligge i mange år, før han omarbejdede den. I digterisk og vel også i kristelig henseende havde hans syn undergået visse ændringer i de mellemliggende år.

[Det bemærkes, at *kursiv* betegner de hidtil utrykte vers og versdele, som Brorson udelod eller ændrede før trykningen.]

Håndskrift Gen. Div. sager 18.

Brorsons trykte tekst. (Arlaud 116).

*Manassis Taarer uddragen af
hans Historie og Bøn*

1.

*O, store Himlens Herre,
du Abrams Deel og Skat,
du Gud, som jeg disverre
saa skiendig har forlat,
Du Isaaks Frygt,
Som jeg ey frygte vilde
Du Jakobs Trøste-Kilde
Som jeg dog ey har søgt.*

Om Manasse

1.

Al Herlighedens HÈrre!
Vor Faders Abrams GUD,
Som jeg har glempt, desverre,
Og undertraad dit Bud,
Du Isaaks Frygt,
Som jeg har frygtet ilde,
Du Jakobs Livets Kilde,
Som jeg har aldrig søgt.

2.

*Hvi har ieg saa vanslegtet
fra disse fædris Pagt,
og mod din Naade feget,
af ganske Siele-Magt,
saa dum og blind,
Til andre Guder vandret,
fra dig saa plat forandret
Mit diefle haarde Sind.*

3.

*Nu maa jeg da bekiende,
At du er dog den Gud,
Som Himlen lod udspende
Ved dit almægtig Bud,
Og Kraftes Ord,
Du sagde og det skeede,
Ald Verden stod til reede
Med Himmel, Hav og Jord.*

4.

*Du Solens Lyys lod hente
af mørckheds Dumme Vraae
Og Himlens Malning Prendte
Saa deylig Lyys og Blaae,
Men jeg blev Blind
af deres glands og Heede,
Begyndte at tilbede
Dem med forhærdet Sind.*

2.

Hvad har jeg ilde slegtet
De fromme Fædre paa,
Ney! jeg mod GUD har feget
Saa vidt jeg kunde naae,
Ret dum og blind,
Forhærdet og forstokket,
Af Satan ført og lokket
I alle Synder ind.

3.

Nu maa jeg da bekiende,
At du har alting giort,
Hvad indtil Jordens Ende
Der findes lidt og stort,
At du est GUD,
Som Himlen selv har smykket,
Og Verdens Parter stykket
Af bar slet intet ud.

4.

O GUD i Himmerige!
Retfærdighedens GUD!
O GUD! hvad skal jeg sige?
O GUD! hvor seer det ud?
Hvad nu for Raad?
Da jeg din store Naade
Paa en uhørlig Maade
Saa længe har forsmaaet.

5.

Du holder som i Tømme,
 Det *dumme* Verdens Hav,
 Og *sencker* hendes Strømme
 I *afgrunds mørcke* Grav.
 Men jeg har ey
 Mig vildet lade tømme,
 Før du mig fik i Klemme
 Paa Modgangs trange Vey.

5.

Du holder, som i Tømme,
 Det grumme Verdens Hav,
 Og vender hendes Strømme
 Som Hiulene paa Nav.
 Men jeg har ey
 Mig vildet lade tømme,
 Før du mig fik i Klemme
 Paa Modgangs trange Vey.

6.

Al Verdens Kreds maa beve,
 Naar Gud vil bryde frem
 Og knytter kun sin Næve
 Mod et forhærdet Lem,
 Men som en Hiort
 Den haster i sin Brynde,
 Saa blev jeg ved at synde,
 Gick altid vidre fort.

6.

Al Verdens Kreds maa beve,
 Naar GUD vil bryde frem
 Og knytter kun sin Næve
 Mod et forhærdet Lem,
 Men som en Hiort
 Den haster i sin Brynde,
 Saa blev jeg ved at synde,
 Gik altid vidre fort.

7.

Nu har *Hand* mig i Skruer
 Og Pine-Bænken lagt,
 Nu seer jeg hvad jeg duer,
 Nu kiender jeg min Magt,
 Nu er min Fryd
 Omvendt til Helved-Mørke,
 Og borte er min Styrke,
 For Herrens Trusels Lyd.

7.

Nu har du mig i Skruer
 Og Pine-Bænken lagt,
 Nu seer jeg hvad jeg duer,
 Nu kiender jeg min Magt,
 Nu er min Fryd
 Omvendt til Helved-Mørke
 Og borte er min Styrke,
 For HÈrrens Trusels Lyd.

8.

Hvad Banghed jeg maa lide
 For Herrens Vredes Damp,
 Hvor Siel og Krop maa stride
 I denne haarde Kamp,
 Slet ingen veed,
 Som ikke selv har prøvet
 At være fast berøvet
 ald Haab til Salighed.

8.

Hvad Banghed jeg maa lide
 For HÈrrens Vredes Damp,
 Hvor Siel og Krop maa stride
 I denne haarde Kamp,
 Slet ingen veed,
 Som ikke selv har prøvet,
 At være fast berøvet
 Alt Haab til Salighed.

9.

Dog lader du *frembryde*
 Din Naades dyre Pagt,
for dem, som ret fortryde
 Sin Synd af ganske Magt,
 Du vil jo ey
 En Syndere forstøde,
 Naar hand kun dig vil møde
 Paa Ponitenses Vey.

10.

Vel maa de Fromme Kiempe
 I deres daglig Bod,
 Begræde, døde, dempe
 Den *onde* Syndens Rod,

Som i dem boer,
 Med sine onde Qviste,
 Dog tør de ikke friste
 Den Kamp, *der* er saa stor.

11.

Men den, som fra din Naade
 Er ganske falden hen,
 Paa ingen anden Maade
 Kand rettes op igien,
 End at hans Aand
 I *Helved*-Vee og Svie
 Sig jammerlig skal vrie
 For Riset i din Haand.

12.

Men jeg har flere Sinde
 Foragtet Naadens Stund,
 End der er Sand at finde
 Paa Havets dybe Grund,
 For Skam og Spee
 Jeg tør mit syndig Øye
 Ey løfte mod det Høye
 Guds Himles Lys at see.

9.

Dog lader du frembyde
 Din Naades dyre Pagt,
 Naar vi kun ret fortryde
 Vor Synd af ganske Magt,
 Du vil jo ey
 En Syndere forstøde,
 Naar hand kun dig vil møde
 Paa Poenitentzes Vey.

10.

Vel maa de Fromme kæmpe
 I deres daglig Bod,
 Begræde, døde dæmpe
 Den beeske Syndens Rod,

Som i dem boer,
 Med sine onde Qviste,
 Dog tør de ikke friste
 Den Kamp, som er saa stor.

11.

Men den, som fra din Naade
 Er ganske falden hen,
 Paa ingen anden Maade
 Kand rettes op igien,
 End at hans Aand
 I *Hiertens* Vee og Svie
 Sig jammerlig skal vrie
 For Riset i din Haand.

12.

Men jeg har flere sinde
 Foragtet Naadens Stund,
 End der er Sand at finde
 Paa Havets dybe Grund,
 For Skam og Spee
 Jeg tør mit syndig Øye
 Ey løfte mod det Høye
 GUDs Himles Lys at see.

13.

Foruden det, som krænker
 Min synde-bunden Siel
 Udvortes Baand og Lenker
 Vil knuge mig ihiel,
 Ja ret med Magt
 Mit Hoved ned ad klemmer,
 Min Aande i mig stemmer,
 Og gjør mit Hierte svagt.

13.

Foruden det, som krænker
 Min Synde-bunden Siel
 Udvortes Baand og Lenker
 Vil knuge mig ihiel,
 Ja ret med Magt
 Mit Hoved ned ad klemmer
 Min Aande i mig stemmer,
 Og gjør mit Hierte svagt.

14.

Da Gud mig lod ophøye,
 Da blev jeg stiv som Træ,
 Jeg vilde ikke bøye
 Min stive Ryg og Knæ
 I ydmyg Bøn,
 Saa Gud med Jerne-Sene
 Nu bøyer mine Bene
 Til min forskyldte Løn.

14.

Saa maa jeg billig ære
 Vor GUDs Retfærdighed
 Som kand de Stolte lære
 At gaae i Støvet ned,
 Dit Scepter skal
 Des mere vorde priset,
 Jeg kysser nu paa Riset
 I Ydmyghedens Dal.

15.

Nu lærer jeg at bukke,
 Og ryste som et Løv,
 Nu vilde jeg med Sukke
 Mig velte ned i Støv,
 Men ey engang
 Jeg ret et Suk kand drage
 For denne *Kummer-Plage*
 I disse Lenkers Tvang.

15.

Nu lærer jeg at bukke
 Og ryste som et Løv,
 Nu vilde jeg med Sukke
 Mig velte ned i Støv,
 Men ey engang
 Jeg ret et Suk kand drage
 For denne krumme *Plage*
 I disse Lenkers Tvang.

16.

Mit Hierte derfor segner
 Til Ydmyghedens Grund,
 Med Taare-Vand jeg tegner
 Hvert Øyeblik og Stund
 Som *du* mig gav
 Og jeg saa plat forsømte,
 Om du mig nu fordømte,
 Var det min rette Straf.

17.

Mit Hierte derfor segner
 Til Ydmyghedens Grund,
 Med Taare-Vand jeg tegner
 Hvert Øyeblik og Stund,
 Som GUD mig gav
 Og jeg saa plat forsømte
 Om du mig nu fordømte,
 Var det min rette Straf.

17.

*Men ach! naar ieg Begynder
 at regne lidet op
 af alle mine Synder,
 Som ieg med Siel og Krop
 Foruden Tal
 I Verden har bedrevet
 Da har ieg lidt ulevet
 Og snart fortvile skal.*

18.

*Ald ondskaab at bedrive
 Det var min Leeg og Lyst,
 Jeg lod min Søn aflive
 Paa Molochs varme Bryst;
 Hans Graad og Blod
 Mig ey bevæge kunde,
 Jeg nyrdte dem som Hunde,
 Der sagde mig imod.*

19.

*Naar Guds Prophete-Skare
 Fra Herrens egen Mund
 Forkyndte mig den Fare
 Og Jammerlige Stund,
 Som forestood,
 Og ieg nu faar at føle,
 Da lod ieg dennem søle
 I deres eget Blod.*

20.

O, maatte ieg nu tale
 En trofast Herrens Mand
 Der kunde mig husvare
 I dette Fængsels-Land!
 Hvor sød og kjær
 Hans Ord mig skulde være
 Dog ieg er saadan Ære
 Nu icke meere værd.

21.

Endnu er ingen bleven
 Saa haard paa denne Jord,
 Saa vit der end er skreven
 Om Hexerie og Mord;
 Men et ieg veed,
 O lad det ogsaa kiende,
 At der er ingen Ende
 Paa Herrens Miskundhed.

22.

Har David lært dem Sange
 Paa Zions Konge-Slot,
 Da giorte ieg dem bange,
 Som drev paa noget got,
 Til Herrens Priis,
 Jeg lærte dem at trolde
 Og Kirckegang at holde
 Paa slemmest hedensk Viis.

23.

Min Fader lod mig lære
 Ved flittig Skole-gang,
 Den fromme Gud at ære
 Med daglig Bøn og Sang;
 Men ieg mig lod
 Til Sathan overgive,
 Ham gandske at forskrive
 Mit arme Liv og Blod.

24.

Saa lader Gud mig finde
 En anden Skole-Tugt,
 Hvor Øynene maae rinde
 Til Pønitenses frugt
 Hvor hastig kand
 Manasses færdig lære
 Den store Gud at ære
 Udi et bedensk Land.

25.

Tak for den tunge Lenke
 I steden for mit Guld,
 Den lærer mig betænke,
 At jeg er Støv og Muld,
 De Bolt og Baand,
 Det Jerne-Aag, jeg drager
 Langt mere mig behager
 End Gylden-Spiir i Haand.

26.

Jeg tabte Demant-Krone,
 Jeg tabte Herre-Stand,
 Jeg tabte Konge-Throne,
 Jeg tabte Folk og Land,
 Da fandt jeg her
 En bedre Residentze,
 Hvor jeg ved Ponitentze
 Kand komme Himlen nær.

27.

Thi vil jeg ey begiere,
 Mit Slot igien at faae,
 Jeg ønsker intet mere
 End denne mørke Vraae,
 Naar du kun vil
 Mig unde Naadens Rige,
 Om Naade vil jeg skringe,
 Saa længe jeg er til.

18.

Tak for den tunge Lenke
 I steden for mit Guld
 Den lærer mig betænke
 At jeg er Støv og Muld,
 De Bolt og Baand,
 Det Jerne-Aag, jeg drager,
 Langt mere mig behager
 End Gylden-Spiir i Haand.

19.

Jeg tabte Demant-Krone
 Jeg tabte Herre-Stand,
 Jeg tabte Konge-Throne,
 Jeg tabte Folk og Land,
 Dog fandt jeg her
 en bedre Residentze,
 Hvor jeg ved Poenitentze
 Kand Komme Himlen nær.

20.

Thi vil jeg ey begiere,
 Mit Slot igien at faae
 Forlanger intet mere
 End denne mørke Vraae,
 Naar du kun vil
 Mig unde Naadens Rige,
 Men derom vil jeg skringe
 Saa længe jeg er til.

28.

Den grumme Syndens Galde
 Har sat sig for mit Bryst,
 Ach! lad en Draabe falde
 Min arme Siel til Trøst,
 Thi ellers maa
 Jeg drukne i min Vaade,
 Lad Naade, Naade, Naade
 Dog her for Retten gaae.

29.

Ach! lad dig dog formilde,
 Og giv *mit Hierte Mood*
 For al din Godheds Kilde,
 Min Frelsers Saar og Blod,
 Saa skal man faae
 Din Naades Magt at kiende,
 Og indtil Verdens Ende
 Forundre sig derpaa.

21.

Den grumme Syndens Galde
 Har sat sig for mit Bryst,
 Ach! lad en Draabe falde
 Min arme Siel til Trøst,
 Thi ellers maa
 Jeg drukne i min Vaade
 Lad Naade, Naade, Naade
 Dog her for Retten gaae.

22.

Ach! lad dig dog formilde,
 Og giv mig Hierte-Mod
 For al din Godheds Kilde,
 Min Frelsers Saar og Blod,
 Saa skal man faae
 Din Naades Magt at kiende,
 Og indtil Verdens Ende
 Forundre sig derpaa.

Allerede i første linie griber Brorson ind; udtrykket »*store Himlens Herre*« har vel forekommet ham uklart; »*store*« hører selvfølgelig til »*Herre*«, men en læser kunne måske et øjeblik forvirres ved at tænke på himlens storhed! »*Herlighedens Herre*« giver ingen mulighed for misforståelse. — *Fader Abrams* (således hed Abraham jo oprindeligt, se 1. Mos. 17, 5) *Gud* er nærmere ved det bibelske forlæg end det første udkasts »*Abrams Deel og Skat*«. Måske har Brorson her villet undgå vendingen »*Deel og Skat*«, fordi han havde sluttet salmen »*I Morgen skal mit Bryllup staa*« med ordene: ». . . at Jesus bliver Dag og Nat mit Hiertes gandske Deel og Skat«.

Håndskriftet har i 6. linie en ubehagelig lydlig gentagelse (*jeg ej*), som vel har stødt Brorsons øre, da han reviderede salmen; det rettes til »*som jeg har frygtet ilde*«. Men udkastet var forsåvidt bedre som »*ej frygte*« giver en klarere modsætning til »*Isaks frygt*« end det svage »*frygtet ilde*«. »*Trøste-Kilde*« erstattes af det kendte, bibelske udtryk »*Livets Kilde*«. (Sl. 36, 10). — — Det ville blive for vidtløftigt at gennemgå alle Brorsons rettelser med samme grundighed, men disse

rettelser er typiske. Den Brorson, der har gennemarbejdet sit gamle digt, er i de mellemliggende år blevet mere lydhør overfor forsyndelser mod sprogets vellyd, mere kritisk overfor det uklare, og søger at komme nærmere til de bibelske udtryk. I det følgende vil der let kunne findes flere eksempler herpå.

I vers 2 er det mindre korrekte »*vanslægtet fra Pagten*« ændret, og det gode udtryk »af ganske Siele-Magt«, som Brorson også har brugt i salmen »I denne søde Juletid«, blev erstattet af et ringere, vel fordi han ikke har villet gentage sig selv. I så fald foreligger her et indicium for, at julesalmen (trykt 1732) ligger imellem håndskriftet og nærværende salmes trykning (1735), med andre ord, at håndskriftets tekst er fra før 1732. Måske det samme er tilfældet med vers 3, hvor udtrykket »udspænde himlen« jo findes i Brorsons julesalme »Mit Hjerte altid vanker«, også fra 1732. I sidste linie har det voldsomme udtryk »*mit djævle-haarde sind*« antagelig stødt Brorson. Disse barokprægede dobbeltord er jo så almindelige hos Kingo, men efterhånden som Brorson fandt sin egen tone, har han vel stærkere følt disse Kingo'ske træk som noget fremmed og uægte, som han måtte frigøre sig fra. Selvfølgelig blev mange Kingo'ske vendinger stående uændrede hos ham, f. eks. »*min Synde-bundne Siæl*« her i vers 13, ja selv i hans Svanesang findes de tydeligt. (Se Brix: Analyser og Problemer I, 1933, 308 og 318). Måske har Brorson som gammel mand ikke længere følt Kingo som en fare for sit digteriske særpræg. Iøvrigt tænkte han næppe på, at »Svanesang«en skulle udgives. Men i hans revision af disse tidlige salmer mærker man flere steder hans bestræbelser for at tilbagetrænge disse barokelementer.

Vers 4 er godt og fyndigt; det hentyder til ordene i 2. Krøn. 33, 3, at Manasse »tilbad hele Himmelens Hær.« Hvorfor lod Brorson dog dette vers falde?

I vers 11 havde Brorson oprindeligt skrevet, at den frafaldne kun kan reddes ved, at hans ånd vrider sig »i Helved-Ve og Svie«. Dette hårde udtryk er tillige uklart, da man først tænker på den uigenkaldelige fortabelse, medens Brorson jo netop mener en frelsende, angerfuld sjælevé.

I det håndskrevne vers 17 bruges vendingen »da jeg har lidt ulevet«; det betyder: da har jeg kun kort tid tilbage at leve i. I vers 20 findes en påfaldende (sønderjysk?) ordforbindelse »tale en Mand« i stedet for »tale med en Mand«. Brorson bruger den samme forbin-

delse i de kendte ord fra salmen: »Halleluja! Jeg har min Jesum funden—«:

Saa kan jeg hvile mig
i Rosen-Sale
og uafsladelig
min Jesum tale. (Ændret i vor salmebog 568, vers 5).

Den største ændring, Brorson har foretaget i denne salme, er den stærke forkortelse. Oprindeligt var den på 29 lange vers. Brorson udskød 9 vers; mest af mindre originalt, bibelhistorisk genfortællende indhold, men desværre også det kraftfulde vers 4. Til gengæld tilføjede han to nye vers.

*

Håndskrift Thott 8° 203.

Brorsons trykte tekst.

Om Jesu Graad over Jerusalem

1.

Nu Jesus til sin Pine gaaer,
Ham Taarerne i Øyne staaer
Og Strømme-viis nedrinder,
*Ach maatte vi ey græde Blod
Naar vi beseer den Taareflod.
Paa Jesu Rosens-Kinder.*

1.

Nu JESU til sin Pine gaaer,
Ham Taarerne i Øyne staaer
Og Strømme-viis nedrinder,
O! hvem der kunde græde Blod
Ved denne klare Livets Flod
Paa JESU Rosens-Kinder.

2.

Hvi græder du, som aldrig loe?
Hvi græder Verdens Lyst og Roe?
Hvi græder Himlens Glæde?
*Ach hvorfor skal jeg finde dig,
min Frelsermand, saa ynkelig
Paa denne Jord at græde?*

Hvi græder du, som aldrig loe?
Hvi græder Verdens Lyst og Roe?
Hvi græder Himlens Glæde?
Hvorledes skal jeg finde dig,
Immanuel, saa ynkelig
Paa denne Jord at græde.

3.

*Var det, o frelser, for du saae,
At Judas pönsede alt paa
sin frelser at forraade?
Var det fordi den Morderstad
tillaver dig et blodigt bad
og Kaarsets bitre vaade?*

2.

Var det, fordi du kunde see
Din Pine-Benk, Gethsemane,
Og Dødens Kalk iskienket?
Da Satan og den store Stad
Til dig at lave Dødens Bad
Var ret som sammenlænket.

4.

Ney derfor græd vor Jesus ey,
 Hand traadde paa sin Pinsels Vey
 Med Hjertens Lyst og Længsel,
 Saa villig gik Guds kiere søn
 At frelse Adams arme kiøn
 fra ævig død og fængsel.

5.

Men Jesus græd, fordi hand saae,
 at folk ey vilde skionne paa,
 Hans store Nød og Vaade,
 men traadte Hannem under fod,
 foragtede Hans død og blod
 og himmel-søde naade.

6.

Og gaaer saa frek i Synden hen,
 med fuld beeraad til dievelen,
 at lade sig fordømme
 til evig tid med siæl og Krop,
 saa brast Hans graade-Kilde op
 med modig taare-strømme.

7.

Hand saae, der blusset over dem,
 som boede i Jerusalem,
 Guds grumme Vredes Lue,
 Fordi de Jesum plat forskiød
 Og torde med den bitre Død
 Saa kier en Frelser true.

8.

Saa bliver Hand saa sorrig klemt
 at Aanden ved Hans Hierte stemt,
 i Suk og graad udbryder,
 Jerusalem, du Mordisk stad
 Jerusalem, som leer kund ad
 Den Naade, jeg dig byder.

Ney derfor græd min JESUS ey
 Hand traadde paa sin Pinsels Vey
 Med Kæmpe-Mod og Længsel,
 Hans Død var besk at tænke paa,
 Men større var hans Lyst at faae
 Os frelst af evigt Fængsel.

3.

Men Sagen var, fordi hand saae,
 De Fleste skionne intet paa
 Hans bittre Dødens Vaade,
 Men leve hen foruden Bod,
 Ja træde paa hans Død og Blod
 Og Himmel-søde Naade,

Dog tænke fast i deres Sind,
 At de skal løbe lige ind
 I søde Himmerige.
 Den Sag maa Hiertet sprekke ved,
 Som JESUS og paa dette Sted
 Ey kand for Graad udsige.

4.

Hand saae, der blussed' over dem,
 Som boede i Jerusalem,
 GUDs grumme Vredes Lue,
 Fordi de Naadens Lys forskiød,
 Og torde med saa haard en Død
 Saa kier en Frelser true.

Hans egen Pine har hand glemt,
 Men over Staden Hierte-klemt,
 I Suk og Graad udbryder;
 O arme Stene-blinde Stad!
 Jeg græder, men du leer kun ad
 Den Naade, jeg dig byder.

9.

*Jerusalem, Jerusalem,
som spotter, stener, dræber den,
der raader dig dit beste,
og stræber nu, hvordan du kand,
al Verdens Gud og Frelsermand
med rættens skin kaarsfæste.*

10.

*Betænkte du end denne dag,
Jerusalem! din frelses sag,
med bedrings graad og sukke,
Da skulde end min Taare-Regn
Dig være vist et Naade-Tegn
Til Vredens Ild at slukke.*

11.

*Men Satan har dig slet forrykt,
Du lever uden Sands og Frygt,
Og vildt dig ey omvende,
At Gud maa føre over dig
En jammerfuld og græsselig
Forstyrrelse og Ende.*

12.

*I sikre Verdens Mennisker,
I slemme Christne, samler jer,
Jerusalem betragter,
og hvordan Gud med sværd og mord
vil straffe dennem, som hans ord,
og tienere foragter.*

5.

Du fordum hele Verdens Priis,
Guds egen Stad og Paradiis,
Hans Residentz og Sæde,
Din Tempel i dig yndefuld,
Som Demant spiller i sit Guld,
Var alle Frommes Glæde.
Jerusalem! hvor seer du ud,
Er saadan deylig Jomfru-Bruud
Nu til en Hore bleven,
En Synde-sølet skiden Soe,
De sorte Aanders Myre-Boe,
Til Dødens Dom opskreven?

6.

Ach! vilde du, endog i Dag,
Besinde ret din Frelse-Sag,
Med Bedrings Graad og Sukke,
Da skulde end min Taare-Regn
Dig være vist et Naade-Tegn
Til Vredens Ild at slukke.

Men Satan har dig slet forrykt
Du lever uden Sands og Frygt,
Og vil dig ey omvende,
At GUD maa føre over dig
En jammerfuld og græsselig
Forstyrrelse og Ende.

13.

Betragter dog vor Frelzers graad
 som nu om stunder er forsmaaet
 i Verdens sidste Dage,
 Det isner i hans dyre blod,
 naar du vildt ikke gjøre bod
 og mod hans naade tage.

7.

See dog, hvor det din Søster gik,
 Synd-sikre Christenhed, hun fik
 Den Deel, du og skal finde,
 Saa fremt du ey omvender dig
 Og søger Naaden flittelig,
 At Bedrings Graad kand rinde,
 At skiemte med vor HÆrres Ord
 Betyder Hunger, Pest og Mord,
 Ja evig Helved-Plage,
 Det staaer kun paa oprigtig Bod,
 Hvor den er, der er Sagen god,
 Men ellers evig Plage.

14.

Thi græd han for den *onde* stad
 hvor Satan self *Regenter* sad,
 de sorte *Aanders* bolig,
 det folk, som slog ham self ihjel,
 saa kand du *vide*, kiere siel,
 han mener det *jo* trolig.

[Se vers 10 i den trykte salme.]

15.

Men passer du slet intet paa,
 at hand for dine synder maae,
 de salte taarer felde,
 da skal du det i ævighed,
 i alle Dievles piine-stæd
 i Helvede undgielde.

16.

Om dig blev ønsket ild og brand
og Herrens vredes grumme band
af alle Guds Propheter,
om jorden brændte under dig,
og Himlen spaade pæst og Krig
med tusinde Cometer,

17.

Hvad var det dog at ligne mod
at Himlens Gud paa Jorden stod
og græd saa meget modig
og at hand blev paa Korsets træ,
ophængt i pine, spot og spæ,
saa jammerlig og blodig.

18.

Saa græd, o Menniske en Gang,
den tiid, den tiid er alt for lang
du levet har saa ilde,
at hjertet smelte maa i vand
og dine øynes sluse kand
opbriste som en Kilde.

19.

*Ach, Jesu hierte er for ömt
at see en synder staae fordömt
hand jo maa Kinder væde,
saa følg den gode frelsers raad,
hvor kand du, naar du seer hans graad
dig bare for at græde?*

8.

Om dig forkyndtes Sverd og Brand
Ja HErrrens Vredes grumme Band
Af alle GUDs Propheter,
Om Jorden brændte under dig,
Og Himlen spaade Pest og Kriig
Med tusinde Cometer,

Hvad var det dog at ligne mod,
At Himlens GUD paa Jorden stod,
Din Ondskab at begræde,
Du dog kun frek til Verden seer,
Og derved virkelig beleer
Vor Jesu Øyne-Væde.

9.

Saa græd, o sikre Siel! engang,
Den Tiid, den Tiid er alt for lang,
Du levet har saa ilde,
Lad Hiertet smelte bort i Vand,
At bitter Taarer flyde kand
Af Øyet som en Kilde,

Da skal din Jesu Øyne-Taar
Formilde Hiertets dybe Saar
Og al din Graad forsøde,
Da bliver Glæden meer end stor
I Englernes udvalgte Koor,
At du fra Synden døde.

[Se vers 10 b i den trykte salme.]

20.

*O, Jesu, Jesu, gid jeg saa
din bittre graad beskue maae,
i disse græde-dage,
at jeg i denne Naade-flod
maa finde Kraft og qvægning mod
min Synds og Korsets plage.*

21.

*Saa nøye da, o frelser Mand,
jeg samler hver en draabe vand,
du lod paa jorden falde,
thi dine øynes taare-saft
har salig legedom og kraft,
mod korsets beske galde.*

[Manuskriptet har: *med korsets beske galde*].

22.

*At om i denne græde-dal
jeg tusind gange græde skal
og dybe sukke drage,
lad mig kund dine taarer see,
saa vil jeg ret i Hiertet lee
ad ald min Nød og plage.*

23.

*Tak Jesu for hver draabe vand,
du udi din fornedningsstand
min siel til trøst lod rinde.
Jeg græder her saa længe til
du mig i Himlen unde vil
i glæde dig at finde.*

[Se vers 12 i den trykte salme.]

[Her slutter salmen i Thott 8° 203.]

[Se vers 14 i Thott 8° 203.]

[Se vers 19 i Thott 8° 203.]

[Håndskrift Gen. Div. sager 18 har forskellige små afvigelser fra den trykte text og følgende større:]

11.

Hand har dig som en Stad belagt
Med sine Taarers Vold og Magt,
Du skal ham ey undvige,
Besee hans vaade Rosen-Kind,
O! see ham ret i Øyne ind,
Der blinker Naadens Rige.

12.

*Nu du har vunden, Frelsermand,
Hvor kunde nogen Helved Brand
Mod disse Taarer stride?
Dit vaade Øyesyns Gestalt
Har gjort mig Synden Lage-salt
Og Hiertet fuld af Quide.*

13.

*Bort Vellyst, bort du slemme Synd,
Nu seer jeg Lystens brudne Brynd
Hvor dend i Nøden sviger
Nu Giftens søde Smag gaar hen
Saa har ieg kun din Gift igjen,
Som Sielen hart bekriger.*

10.

Thi græd hand for den fule Stad,
Som Satan selv i Skiødet sad,
Den Helved-Drage-Bolig,
Det Folk, som slog ham selv ihiel,
Saa kand du tænke, kiere Siel!
Hand mener det saa trolig,
Hand løber dig med Graad imod,
Ey paa hans Taarer træde,
Men følge JEsu Øynes Raad,
Hvor kandst du, naar du seer hans
Graad
Dig bare for at græde?

11.

Hand har dig som en Stad belagt
Med sine Taarers Vold og Magt,
Du skal ham ey undvige,
Besee hans vaade Rosen-Kind,
O! see ham ret i Øyne ind,
Der blinker Naadens Rige.

14.

Kom Jesus, kom med Livets Vand,
Som Hiertet ene ledske kand
Og al min Jammer slukke,
Derefter tørster alt mit Sind
Det suer jeg i Sielen ind
Med dybe Længsels Sukke.

Nu JEsu, kom med Livets Vand,
Som hiertet ene ledske kand
Og al min Jammer slukke,
Derefter tørster alt mit Sind,
Det suer jeg i Sielen ind
Med dybe Længsels Sukke.

15.

Tak, JEsu! for hver Draabe Vand,
Som du i din Fornedrings Stand
Min Siel til Trøst lod rinde,
Jeg græder her og længes, til
Du mig i Himlen unde vil
I Glæde dig at finde.

12.

Tak, JEsu! for hver Draabe Vand
Som du i din Fornedrings Stand
Min Siel til Trøst lod rinde,
Jeg græder her og længes, til
Din Kierlighed mig unde vil
I Himlen dig at finde.

16.

Naar skal jeg see de Øyne paa,
Som til min Nød saa naadig saae,
Som for mig vilde græde,
Som brast for mig i Dødsens Vee?
Naar skal jeg dog de Øyne see
I evig Fryd og Glæde?

Naar skal jeg see de Øyne paa,
Som til min Nød saa naadig saae,
Som for mig vilde græde,
Som brast for mig i Dødens Vee?
Naar skal jeg dog de Øyne see
I evig Fryd og Glæde?

*

Denne salme findes altså både i Thott 80 203, hvor den afviger meget fra den senere trykte form, og i Gen. 18, hvor der er færre varianter. Den må således være revideret to gange. I sidstnævnte håndskrift har den overskriften: Der Hand saa Staden, græd Hand over den og sagde . . . (Luk. 19, 41).

De fleste af ændringerne er let forståelige. I vers 3 i håndskriftet findes to Kingo'ske udtryk »Morderstad« og »blodig Bad« (se salmebogen 187) som har fået Brorson til at ændre verset. Den oprindelige slutning af vers 4 (2), hvor Brorson havde ladet Jesus »med Hjertens Lyst« gå døden i møde, forekom ham vel senere urealistisk; han indføjede så nogle ord om »den beeske Død«. I vers 5—6 (3) er den senere form mildere og mere særpræget, men hentydningen til Hebr. 10, 29 er blevet mindre klar. Vers 9 og 12 lod Brorson senere helt

bortfalde, han har måske fundet dem for trivielle. Vers 12 har desuden det dårlige rim: *Mennesker* — samler *jer*. Muligt er det også, at han har fundet udtrykket »slemme Christne« for dagligdags.

I det ligeledes kasserede vers 13 findes et betydningsfuldt udtryk »nu om stunder . . . i Verdens sidste Dage«. Brorson har altså meget tidligt været inde på tanken om, at Herrens genkomst var nær. I en interessant artikel i »Kirke og Folk«, 1933, påviser P. Severinsen, at Brorson i sine sidste år, som det ses af hans »Svanesang«, er opfyldt af denne tanke, medens salmehefterne fra hans manddomsår ikke har meget derom. Severinsen mener endvidere, at det var jordskælvet i Lissabon 1755, der bragte Brorson ind på disse »eskatologiske« tankegange. L. J. Koch (Brorson Studier 1936, S. 106 ff.) betvivler dette sidste og anfører adskillige eksempler på, at disse forestillinger har været levende hos Brorson i hvert fald fra 1742. Det her fremdragne vers viser, at han allerede længe i forvejen har været fortrolig med dem.

Vers 15 i Thott har Brorson også udskudt; har han syntes, det var for hårdt og strengt?

I sin første revision, som vi lærer at kende i Gen. 18, har Brorson indføjet et kraftigt og særpræget vers (12), som han dog ikke har villet bevare i sin anden revision, der foreligger i den trykte tekst.

*

Vi går nu over til den ejendommeligste af de fundne salmer, den allerede omtalte »Som Liliens Hjerte«.

Håndskrift Gen. Div. sager 18.

Brorsons trykte tekst.

1.
Som Liliens Hierte kand holdes
i Grøde
Skjønt Soolen de yderste Blade
har brent
Saa ere de Christne ey indentil døde
Skjønt Livet for Verden er
ikke bekient
Hvad ingen behinder
Langt mindre befinder
Har de saa livagtig indvortes
befunden
At være som Lyset i Mørcket
oprunden.

1.
Hvad ere de Christne dog glim-
rende smukke
Indvortes! udvortes har Solen
dem brændt
De Frugter, som JEsus dem giver
at plukke,
Er dennem allene, ey andre
bekiendt,
Hvad ingen kand fatte,
Hvad ingen kand skatte,
Har disse livagtig i Sielen be-
funden
At være som Lyset i Mørke op-
runden.

jeres liv er skjult med Kristus i Gud. Når Kristus, vort liv, åbenbares, da skal også I åbenbares med ham i herlighed.« Desuden har Richter antagelig tænkt på Sl. 45,14: »Kongens datter er ganske dejlig indvortes«, et bibelord, som man gerne fortolkede således, at brudgommen betød Kristus og kongens datter Guds kirke, de troende kristne, med deres indvortes, sjælelige skønhed.

Også Højsangen 1, 4-5 må man have i tankerne for ret at forstå det første vers i salmen. Her siger bruden, Guds kirke, i sin længsel efter brudgommen, Kristus: »Jeg er sort, men meget lystelig (smuk) — — — Seer ikke på mig, thi at Solen haver saa brændt mig.« Solens brand fortolkedes som billede på de sande kristnes trængsel i en ond og vantro verden.

Den tyske original indledes ikke med det skønne billede »liliens hjerte«; den begynder med omtrent de samme udtryk, som Brorson bruger i den senere trykte form: »Hvad ere de kristne dog glimrende smukke.« Men hvorfra har han det ejendommelige billede? Sikkert fra den tyske salmes vers 2, hvor der tales om Kristus som hyrde og som »Kongen, der vogter blandt lillier« (Højs. 2, 16), hvorved der vel tænkes på de rene kristensjæle. Dette træk har Brorson ikke fået med i sin oversættelse af vers 2, men har så til gengæld med et lykkeligt greb brugt det som anslag til hele salmen.

Men tilsyneladende ubegribeligt har han senere, da han reviderede sit udkast til trykken, ofret denne både poetiske og klare begyndelseslinie. Grunden hertil er sikkert den, at salmen skulle bruges i en tosproget menighed, hvor mange var fortrolige med den på tysk og ikke let ville genkende den med en stærkt ændret første strofe.

Den grelle modsætning i vers 2 mellem de skidne pjalter og de dejlige brude er præget af et udtryk fra 1. Kor. 4. vers 9 og 13. Det hedder her: »Vi ere blevne et vidunder for Verden og for Englene« og »vi ere som - - - et Afskum for alle Folk.« Interessant er her ordet »udfejede«, som ikke findes i salmens tyske original; det viser, at Brorson foruden sin danske Bibel også har brugt Luthers tyske. Her står der nemlig i vers 13 i stedet for »Afskum« ordet »Fegopfer« (fejoeffer - renselsesoffer).

I vers 3 skildrer Richter det almindelige, legemlige liv, hvori de fromme såvel som alle andre må bære Adams (»den Jordiskes«) billede (1. Kor. 15, 49), og derefter i vers 4 det indre, skjulte liv med Kristus; hertil har Gud selv genfødt dem med sit ord (Jak. 1, 18). De hører nu til i det himmelske Jerusalem (Gal. 4, 26), næres åndeligt

(»opammes«) derfra og skal engang »menge« (blande) deres lov- sange med englens. Ændringen »onde« til »andre« er forsåvidt stil- listisk ringere som ordet »andre« jo lige er brugt, men Brorson har vel været betænkelig ved uden videre at betegne verdensmenneskene som »onde« i modsætning til de Kristne.

Rettelserne i vers 4 betyder en stærkere tilnærmelse til originalen, men udkastet var kraftigere og friskere.

Vers 5: Trods deres tilsyneladende magtesløshed »forsvarer« de sande kristne dog verden; for deres skyld viser Gud langmodighed og opholder jorden, de afværger ved deres forbønner ulykker og nød, ja, som apostlen siger (2. Kor. 6, 10) de »har intet og ejer dog alt«. — Udkastets »i Skiendsel og Skade« er desværre ændret til det matte »De komme i Skade«. — Dog skal, viser vers 6, deres trængselstid kun vare til Herrens genkomstdag; da skal de »dømme verden« (1. Kor. 6, 2) som »guder og den Højestes børn« (Sl. 82, 6), og »han skal vise sig herlig i sine hellige og underfuld i alle dem, som tror« (2. Tess. 1, 10), ja, da skal »de retfærdige skinne som solen i deres Faders rige« (Mt. 13, 43). Her er det værd at bemærke, at i den tyske original klinger vers 6 ud i skildringen af de saliges glæde, hvorimod Brorson har villet have den mørke baggrund med; i det første udkast nævner han de mange skuffede, der for silde angrer deres vantro, og i den endelige omarbejdelse tænker han på den verdslige glæde, der er som et stinkende ådsel, sammenlignet med den rene, himmelske fryd. — Det er værd at bemærke, at Brorson her er skarpere end sit tyske forlæg. *A. G. Rudelbach*, der fra sin præstetid i Sachsen havde et solidt kendskab til tysk salmedigtning, dadler (Om Psalme-Litteraturen 1856, s. 351) det strenge, polemiske væsen, som findes så udpræget hos Brorson »ja vistnok i langt større Udstrækning end hos de classiske Tydske Digtere af denne (pietistiske) Skole«.

Dette spørgsmål fortjente nok en nøjere undersøgelse, da det er af væsentlig betydning for en virkelig historisk bedømmelse af Brorson.

Vers 7 lykønsker i højstemte, gammeltestamentligt klingende (Es. 55, 12) vendinger jorden til, at den trods alt bærer et folk, der er under Guds nåde. Også jorden går en sommer imøde, da den skal fries fra den forkrænkelighed, den sukker under (Rom. 8, 21). — De to korte linier peger frem mod: »Her vil ties —«. Da skal også de frommes tomme grave dækkes af blomster, der vidner om livets sejr. — Skulle Brorson selv have anset flertalsformen »Graver« for dårlig,

så det er grunden til, at han har omarbejdet den gode slutning, verset oprindeligt havde?

Salmen slutter så med en lovprisning af Jesus og med bøn om trofasthed i det lønlige trosliv med ham. De ændringer, Brorson i vers 8 har foretaget i sit første udkast, skyldes dels ønsket om at undgå det mindre poetiske »sort som papir«, dels hans stræben efter at komme den tyske original nærmere.

*

Endelig kan anføres nogle af de mere betydningsfulde afvigelser, som Brorsons salme »Gak hen i Gethsemane« udviser i en afskrift i Thott 8° 203, hvor den forekommer to gange; også Thott 8° 202 indeholder en lignende afskrift. Manuskripterne har overskriften: »Om Jesu blodige Sved i Urtegaarden«.

Efter det vers, der i de trykte udgaver er nr. 7, indskydes:

*Døden, som ham forestod
Piinte blooed
Af Hands dybe Hierte-Rooed
Sønderleed Hands Liveds Aarer
At Hands Sved Drypped need
I blodig Taarer.*

Efter vers 11 findes følgende:

*Ach, hvad Kiærlighed er stærk
Hierte mærk
Hendes stoore Vunder Værk,
At Hands (T 202: Guds) Hierte-Søn
og glæde*

*Livet vil Sætte til
Og for mig græde.*

Vers 13 lyder:

*Og for du af Kierlighed
For mig leed
Udi denne blodig Sved,
Vil Du intet andet have
End jeg mig Ofrer dig
Til evig Gave.*

Efter vers 17 indskydes:

*Drag mig nu, o, Jesu need
Til din Sved
For at lære ymyghed,
Til din frygt og Bloedigt leye
Ræt at see Og din vee
At overveye.*

Vers 10 findes med følgende varianter:

Thott 8° 203.

Brorsons trykte tekst.

Vunderværck, at Blodet gaaer
Uden Saar;
Men min Siel det saa forstaaer:
At det Blod for *Elskous* Iver
Ikke vil Bie, til
Man Hul opriver.

Under er, at Blodet gaaer
Uden Saar;
Men min Siel det saa forstaaer:
At det Blod for Længsels Iver
Ikke vil Bie, til
Man Hul opriver.

Desuden findes denne salme i Gen. div. sager 18; denne form ligger langt nærmere ved de trykte udgavers, så man let kan se udviklingen: ældst Thott, derpå Gen., tilsidst den trykte form.

*

De her for første gang trykte vers overgives nu til Brorsonforskernes videre behandling. Både hos Kingo og Oehlenschläger kender vi eksempler på, at de af digterne omarbejdede *første udkast* mange steder er friskere og kraftfuldere end det, der kom ud af det, efter at den selvkritiske digter havde fingereret for meget ved det. Ovenstående vers rummer mange eksempler på det samme.

Poul Otzen.

Tre fromme Kvinder i Fuglede Sogne¹⁾

I. Gamle Karoline — født i Reerslev 16. Marts 1848, død i St. Fuglede 17. April 1935. Fulde Navn: Nelsine Karoline Pedersen.

Gamle Karoline hørte egentlig til i Jerslev og boede i en Aarrække sammen med sin Mand Christian Pedersen i den Gaard, der laa paa den modsatte Side af Landevejen lige overfor Sognefogedgaarden, og som ikke er til mere, men hvis Hovedparcel nu kaldes Vandværksgaarden. Ægteskabet var barnløst, og da de blev ældre og trætte, solgte de Gaarden og flyttede til Store Fuglede, hvor de boede i en lille Toværelses Lejlighed midt i Byen og vandt sig nye Venner. Da jeg lærte Karoline at kende, var Manden forlængst død (31. December 1921), og Karoline fortalte mig, at han de sidste Aar havde været tungsindig. Hun kviede sig ved at sige sindssyg, skønt det var nærmest det, hun mente. »Gud gav mig Kræfter til at passe paa ham og pleje ham til det sidste, saa jeg fik Lov at beholde ham hjemme hos mig, at han ikke skulde sendes bort. Det vilde jeg dog saa nødtigt have.« Det var strenge Aar for Karoline, som hun gruede for at tænke tilbage paa, men som hun ogsaa kunde takke for, fordi Gud hjalp hende godt igennem dem. »Og Folk i »Jeesle« har ikke glemt mig; der kommer stadig mange at besøge mig, for de holdt dog saa meget af mig.«

Der i den lille Toværelses Lejlighed var det saa, jeg fik min Gang de sidste seks Aar, hun levede. Min gamle Veninde blev tilsidst næsten blind, saa de to smaa Stuer var hele hendes Verden. Og der modtog hun Besøg af gamle og nye Venner, der gerne vilde sidde lidt hos hende og tale med hende, for gamle Karoline var kærlig og mildt dømmende om sine Medmennesker, og Guds Aand lagde hende

¹⁾ De to sidste Afsnit af denne Artikel skulde efter Planen offentliggøres i følgende Aargange af Roskildebogen. Red.

ofte et Ord paa Læben, saa Folk følte, at hun talte ud af et fromt, usvigeligt og barnligt troende Hjerter. Naar hun nævnte sine Venner, føjede hun gerne til: »De holder dog saa meget af mig!« og ikke: »Jeg holder dog saa meget af dem!« Det sidste var naturligvis underforstaaet. Vi Mennesker vil jo saa nødtigt helt overlades til Glemselen, og gamle Karoline havde en dyb Trang til Kærlighed baade at give og modtage. Hun kunde f. Ex. med Glæde i Stemmen udbryde: »Nu har Lærer Justs Søn fra København (Grosserer) igen været her for at se til mig; han holder dog saa meget af mig og kan ikke glemme mig fra den Tid, jeg boede i Jeesle, og han som Dreng kom og fik Smaakager og Godter hos mig!«

Karoline var »uægtefødt«, da hun var Datter af ugift Karen Hansdatter, Reerslev. Der har neppe været ublandet Glæde over hendes Komme til Verden, men hun blev til Lykke og Velsignelse for mange Mennesker og vil blive husket med Taknemlighed mere end manges »ægtefødt«. Efter sin Konfirmation kom hun i Huset hos en Slægtning i Jerslev, Husmand Jørgen Nielsen, der tog hende til sig som sit eget Barn. Jeg betragter det som et kønt Træk af hende, at hun i alt, hvad hun fortalte mig om sin Barndom og Skolegang, aldrig med en Stavelse røbede, at hun var født uden for Ægteskab. Hun vilde ikke blotte sin Moders Fejltrin. Familien i Jerslev vilde gerne have haft hende noget tidligere, men hun vilde paa ingen mulig Maade bort fra Skolen i Reerslev og sin kære Lærer der. Hun kunde aldrig blive træt af at holde Lovtaler over sin »Skolelærer«, der var god imod hende og gjorde Undervisningen saa tiltalende for Børnene og lærte hende »saa mange dejlige Salmer og saa mange dejlige Guds Ord«. Han var Fader til Forfatteren og Højskoleforstanderen Anton Nielsen, Vester Skerninge, men Sønnen bedømte hun helt forkert, da hun manglede Syn for Anton Nielsens Gerning og Betydning for dansk Ungdom. Fra »Gamle Nielsen«, der var en kærlig og levende Lærerspersonlighed, havde hun derimod modtaget uudslettelige Indtryk, og hvis han havde kunnet høre gamle Karolines Lovord, vilde han have smilt til hende af Glæde over, at hans Lærergerning ikke havde været forgæves.

Gamle »Hanne Geert« i Sognefogedgaarden, der var en tro Veninde af Karoline, og hvis Dreng gik over til Karoline med Abc'en for at lære at stave, har fortalt mig adskillige morsomme Træk om Karolines Husførelse. Hun var langt fra morgenduelig, men stod sent op, og da Fejekosten og Støvkluden jo da ogsaa skulde bruges engang

imellem og hun have sine andre huslige Pligter fra Haanden, kneb det gerne for hende at faa Middagsmaden færdig til Tiden. Naar saa Christian kom hjem fra Marken træt og sulten, kunde hun sige til ham: »Gaa du nu hen, Christian, og tag din Middagssøvn, mens jeg faar Maden færdig, saa kan vi spise bagefter.« Christian, der var taalmodig og kendte sin Kone, var skikkelig nok til at føje hende, tog en Slurk Øl eller Mælk, saa han havde neppe tunge Drømme fra en fyldt Mave under Middagssøvnen.

Jeg besøgte gamle Karoline hver Lørdag Eftermiddag gennem alle Aarene og gennemgik Søndagevangeliet med hende, altsaa en Slags Prøveprædiken, og vi sang mindst 4 Salmer sammen. »Jeg kan jo ikke komme i Kirke, det maa Præsten huske paa, saa det er mig til saa stor Velsignelse at faa Evangeliet gennemgaaet og kende Salmerne, saa ved jeg da, hvad der sker i Kirken imorgen, og saa kan jeg jo ogsaa være med i Gudstjenesten.« Hun tog mig gerne kærligt i Haanden, naar jeg gjorde Tegn til at gaa: »Aa Præsten maa da endelig blive lidt endnu, saa kan vi snakke lidt sammen og synge endnu en Salme.«

Jeg har kendt faa eller ingen, der kunde saa mange Salmer og Skriftord udenad som gamle Karoline. Hun kunde ikke se til at strikke eller sy og tilsidst heller ikke til at lave Mad, saa hun gik bogstavelig talt Dagen igennem og sang Salmer, gentog Skriftord og bad sine Bønner. Og det forhindrede hende i at synke hen i Sløvhed og Dorskhed. »Jeg takker min Gud for Eder, naar jeg kommer Eder ihu,« skriver Apostlen Paulus, og disse Ord kendte Karoline og vilde hun gerne efterleve. Hun troede saa fast paa Bønnens Forjættelse, og mangfoldige er de Mennesker, som hun tog med ind i sin Bøn, deriblandt ogsaa mig og min Gerning. Kunde jeg en Dag ikke komme hen til hende, maatte jeg have et af Børnene afsted for at melde, at jeg var forhindret, ellers gik hun og ventede, men jeg svigtede hende nødigt, for det var ogsaa opbyggeligt for mig selv at sidde lidt hos den gamle Kone og dele Fællesskabet med hende. Naar jeg tog hende til Alters, og det skete ret hyppigt, gik jeg de sidste Aar altid selv med, for at hun ikke skulde føle sig ene ved Herrens Bord, hvilket hun var meget taknemlig for.

Hun fortalte mig ofte om et eller andet Skriftord eller Salmever, som hun i Nattens Løb, naar hun ikke kunde sove, var kommen til at tænke paa. »Det er Jesus, som har givet mig dem til Trøst og Opmuntring i min Ensomhed, tror Præsten ikke ogsaa det?« Hvortil jeg saa gerne svarede, at det var en Gave fra Guds Aand, der er vor

Sjælesørger og skal lære os alle Ting og minde os ved alle Ting, som Jesus har sagt os.

Naar vi snakkede »bagefter«, vilde Karoline gerne høre lidt Nyt fra By og Egn og helst ude fra den store Verden, saa kunde hun slaa Hænderne sammen af Forbavselse og fortælle mig om Sybilles Spaadomme, der nu gik i Opfyldelse, f. Ex. at den Tid nu var kommen, da »de kunde raabe saa højt, at det kunde høres i andre Lande« (Radio) eller »at Folk kunde flyve gennem Luften uden Vinger« (Flyve-maskine) o. s. fr. Sybilles Spaadomme spillede en stor Rolle i Almuens Forestillinger i Karolines Barndom, og dem var hun ikke vokset helt fra. Ofte vendte hun i Samtalen tilbage til Herrens Genkomst, som alle disse mærkelige Nutidsforeteelser var en Forløber for, og hun vilde saa gerne have mig til at indrømme, at Herrens Dag var nær for Haanden, og hun blev saa stille og taus, naar jeg svarede, at »Herrens Dage gaar frem og tilbage«, og at hans Tider og Timer ikke er saa lette at udforske for os Mennesker. Men jeg lod mig minde af hendes Længsel.

Gamle Karoline havde Skræk for at blive forkølet og gik saa stærkt indpakket i Tøj, saa hun, den lille Kone hun var, lignede et helt Tøjbundt. Paa Hovedet havde hun først en lille tynd Hue til at holde sammen paa Haaret og derover et tykt, strikket Tørklæde eller en varm, sort Kyse, ogsaa indendørs. Og Tøjet paa Kroppen svarede dertil. Kakkellovnen var heller ikke kold, tværtimod, saa jeg døjede ofte med at holde Varmen ud den Time eller halvanden, Besøget varede. Vinduet vilde hun nødigt have op, da Træk gav hende Gigt. Fru P., der passede hende med Mad og Renlighed, havde ondt ved at faa luftet ud i Lejligheden eller faa Karoline til at afføre sig tilstrækkeligt af Tøjet, naar hun skulde i Seng. Da hun saa laa i uldne Tæpper med en varm Dyne over sig, kom hun jo let i Sved og skulde netop derfor let blive forkølet.

Solen var hun ogsaa bange for, da hendes svage Øjne ikke taalte dens skarpe Lys. Om Sommeren, naar Vejret tillod det, gik hun sine Smaature langs Havehækkene paa Byens Hovedgade mægtigt indpakket og med Parasol som en mærkelig Fremtoning for de vejfarende, der ikke anede noget om, at inderst inde i dette Tøjbundt under Parasollen bankede der et Hjerte af Guld, der var berørt af Guds Aand.

Provst Hansens ældste Søn, cand. mag. Helge Ring Hansen, der havde Dansk som et af sine Fag, gik ofte hen til Karoline, dels fordi

han holdt af hende, dels for at opsnappe gammeldags Ord og Vendinger i hendes Sprog. Da han blev gift, ogsaa med en cand. mag. fra København, fulgtes de begge ad paa disse Smaabesøg. Karoline forærede da Fru Ring Hansen en Dag en lille Hue, som hun selv havde staaet paa Kirkegulvet med, da hun blev confirmeret. Det var en lille, tarvelig Hue, der heldigvis ikke var gaaet samme Vej som Ingerid Slettens af Sillejord, der blev gemt saalænge, at »der var ikke Traaden tilbage.« Fru Ring H. »fiksedede« den op og brugte den som Daabshue, da hendes lille Datter blev døbt, hvorom hun meddelte gamle K. i et Julebrev, idet hun saa smukt og kærligt føjede til, at nu vilde hun blot ønske, at den samme gode Aand, der var over Karoline, ogsaa maatte være over hendes lille Pige, naar hun voksede til. Jeg maatte læse alle Karolines Breve, da hun gerne vilde have dem repeteret, og jeg kan ikke lade være at røbe dette lille Træk, der er lige anbefalende for begge Parter.

Gamle Karoline var et Almuesbarn, der havde et klart indre Lys. Hun hørte til de stille i Landet, der betyder mere for Menighedslivet, end vi tidt vil være ved. Da hun laa paa sin Sotteseng og omtrent havde mistet Talens Brug laa hun og hviskede noget frem for sig. Jeg bøjede mig ned over hende og hørte, at det var første Vers af Salme 525:

Falder paa dig Modgangs Hede,
Nød og Jammer, Spe og Spot,
o, da maa du flittig bede,
Bønnen er for alting godt.
Midt igennem Korsets Ve
kan du da i Ordet se,
hvordan Jesu milde Hjerte
ser og føler al din Smerte.

Det var dette Jesu milde Hjerte, gamle Karoline i sin Skoletid havde faaet Øje paa, og det var dette, hun fortrøstede sig til hele Livet igennem. Salmeverset gled over hendes Læber Dagen og Natten igennem, indtil hendes eget milde Hjerte holdt op at slaa og Øjnene faldt i til den lange Søvn, der varer til Opstandelsens Morgenrøde.

Gamle K. syntes, jeg skulde have en lille Ting til Erindring om hende. Jeg bad da om at faa hendes Navneklud, der efter Datidens Skik og Brug var sat i Glas og Ramme. Efter hendes Død kunde jeg dog ikke faa mig til at forlange den af Familien, der delte hendes

Ejendele og lille Restkapital, hvilket jeg siden har fortrudt. Men ogsaa uden den kan jeg bevare min gamle Veninde i taknemlig Erindring, og jeg føler den Dag i Dag dyb Taknemlighed overfor alle dem, der var gode ved K. i Ord og Gerning, fordi de saa, at hun var værd at holde af, og bragte lidt Lys og Oplivelse ind i hendes ensomme Tilværelse. Ensomhedens Byrde kan ofte være tung at bære, og i dybeste Forstand er vi alle ensomme Sjæle. Og dog hun var ikke ene. »Jeg er jo ikke ene,« sagde hun saa tidt, »jeg har jo Jesus hos mig her i min Stue.« Og har vi det, hvad kan vi saa forlange mere!

J. P. Lundø.

Vommevad Forsamlingshu.

Vommevad er blevet Navnet paa et Forsamlingshus, der ligger i Sdr. Jærnløse Sogn i Holbæk Amt. Folk, der første Gang hører det, plejer at studse. Vommevad, det var da et sært Navn. For os, der kender det, har det en god Klang. Ordet er oprindeligt blevet brugt om et Vadested, der har været i Nærheden over en Aa. Nu er der en Bro. Det er sandsynligt, at Vomme har med Vom at gøre, og at denne Stavelse betegner, at Vandet ofte har staaet saa højt, at det har naaet op til Køernes, Dyrenes Vom. De lærde har ingen bedre Forklaring. Nu er Navnet gaaet over paa Forsamlingshuset. Og hvad, det er særpræget, men det er et Navn, der holder sig til Jorden eller Vandet, om man vil. Ikke noget med Baun eller Lysvæld. Og skulde det symbolisere noget, kunde man henvise til et Ord som dette: »Naar du gaar gennem Vande, er jeg med dig, gennem Strømme, de river dig ikke bort.« (Jes. 43).

Det var dog foreløbig kun Mand og Mand imellem, det hed Vommevad, det officielle Navn var Jærnløse Forsamlingshus. Nu er det optaget og godkendt.

Forsamlingshuset blev rejst, fordi der hos Folk i Sognene der omkring var blevet en stærk Trang til at høre. Der var en Del gode og ansete Mænd og Kvinder, der paa Højskole havde faaet Del i Aandsliv, som det var dem magtpaaliggende at pleje. De maatte mødes, syngede deres Sange, høre et Ord til Opbyggelse og ind imellem til Oplysning, angaaende Livsspørgsmaal, Landbrug, Politik. — Der kan tales baade om en kirkelig og politisk Vækkelse dér paa Egnen. —

1ste November 1881 stiftede de nævnte Folk en Foredragsforening. Dens Formaal skulde være: »Ved folkelige Foredrag saa vidt muligt afholdt een Gang maanedlig at hente Oplysning fra forskellige Omraader samt ved Diskussionsmøder at oplyse hverandre indbyrdes«. Nogle Aar senere udvidedes Formaaalsparagraffen. Den kom nu til

at lyde: »Foreningens Formaal er a. Ved kristelige, folkelige, historiske og politiske Foredrag at komme til større Klarhed over Livet, at komme til bedre Oplysning om de Spørgsmaal, der er oppe og rører sig i Folk og Land, at udvikle Kærligheden til alt ædelt, sandt, stort og godt og at styrke Fællesskabsfølelsen i store som i smaa Forhold, samt ellers ved oplysende Foredrag i andre Retninger. b. Ved Diskussionsmøder at udvikle Medlemmernes Dømmekraft og Evnen til at udtale deres Tanker og Meninger paa en klar og tydelig Maade om foreliggende Spørgsmaal.«

Foreløbig holdt Foreningen sine Møder i de omkringliggende Skoler. Allerede en Uge efter dens Stiftelse talte den kendte Præst fra Stenlille Henning Jensen i Kvanløse Skole. Emnet var »Dannelse«. Lige en Maaned efter hørte de selve Termansen i Nr. Jærnløse Skole. Han talte ud fra Ordet: »Det er godt at være Bonde i Julen, Barn i Fasten, Præst i Paasken og Føl i Høsten«, et Ord, som Klaus Berntsen en god Menneskealder senere udlagde for os i Vommevad.

Det var imidlertid ikke tilfredsstillende at blive ved Skolerne. Der var lavt til Loftet og kort til Væggene i de gamle Skoler. Og man var ikke Herre over dem. Et politisk Møde vilde næppe blive taalt dér, saa meget mindre som det var Venstres Politikere, man vilde høre. Foreningen maatte have sit eget Hjem, et Forsamlingshus. Der holdtes Møder derom. Man henvendte sig til Sdr. Jærnløse-Søstrup Sogneraad om en Byggeplads, til Bygmester Bentsen, Vallekilde, om Tegning og Overslag og fik en Liste sat i Gang. Mange Bidrag var fra 30—50 Kr., ret gode paa en Tid, da Priserne var smaa. En enkelt gav 200 Kr.

3die September 1882 indviedes Huset. Ved Indvielsen talte først Bygmester Bentsen, derefter Henning Jensen. Hans Emne var: at være et Menneske, et dansk Menneske og et kristent Menneske. Efter den egentlige Indvielse mødte Bentsen frem med et Hold Gymnaster fra Vallekilde. Nu fik Folk at se, hvad man kan naa til ved Øvelse og Træning. De førte selv Redskaber med. Bagefter gik Bentsen rundt med en Hat og modtog Penge til disse.

Der blev nu holdt mange Møder. Ofte var de af opbyggelig Art. Disse lededes gerne af Henning Jensen, der en Tid var som Præst for Kredsen. Det gik saa vidt, at der blev holdt Gudstjeneste derude med Altergang. Stedets Præst havde ikke Føling med det, der var paa Færde. Han havde ogsaa en anden Plads i den politiske Strid, der da førtes, end Foreningens Folk. Det hændte, at han fra Prædike-

stolen gjorde Udfald imod dem: »Her henter de Præster helt ovre fra Amerika.« Da de to, der i særlig Grad havde ofret sig for Foreningen med Bidrag og Tjeneste, Gdr. J. P. Jensen, Mogenstrup, og Hustru, fik deres Datter konfirmeret, skal han have talt om »den grimme Ladebygning, de rejste derude til Dans og Gøgl«. Det var ikke saa underligt, om Tanken om en Frimenighedsdannelse var ved at arbejde sig frem hos den stoute Bonde, der i flere Aar var Foreningens Formand, og hans Fæller.

Løvrigt behandlede Foredragene almindelige Livsspørgsmaal, folkelige Problemer, Emner fra Historien eller gav Oplysning om Landbrug og Politik. Vi gaar indenfor en Aften. Der er mødt henved 100 Mennesker, der foreløbig drøfter sidste Nyt. Formanden, J. P. Jensen gaar nu frem og byder Velkommen. Der synges et Par Sange, og saa staar cand. theol. Knudsen Askov paa Talerstolen. Han vil efter Protokollen udrede Forholdet mellem Grundtvig og Ingemann: »Grundtvig peger paa det levende Ord, der bringer os i et personligt Forhold til Gud og i et personligt Forhold til vore Omgivelser. Det er vel ikke altid behageligt, men sundt. Ingemann stiller sig noget paa Afstand af dette. Han synger om det underskønne i Naturen, men han gaar ikke ned i Nutiden, kalder ikke ny Tanker frem.« Der synges igen, holdes et Hvil, og nu tolker Kandidat Knudsen noget af E Bindstouw. Der takkes og synges — og man gaar hjem, berigede ved dette Strejftog fra Hverdagens Liv og ind paa Aandslivets Omraade.

Foruden til Foredragsmøder er Huset blevet brugt til Gymnastik. Først for Karle, men snart kom Piger med. Der var i Begyndelsen Folk, der forargedes over dette, men det varede næppe længe. Der har været Tider, hvor der har været seks Hold, to for Børn, to for unge og to for ældre. —

Det bør bemærkes, at ogsaa andre Foreninger har brugt Huset, navnlig politiske. Der er holdt store Vælgermøder, hvor det, f. Eks. i Provisorietiden, ofte er gaaet hedt til. — I adskillige Aar har Husholdningsforeningen haft sine Møder dér og holdt Husholdningsskole for unge Piger — til megen Gavn for disse.

Der kan ikke være Tvivl om, at »Vommevad« har haft sin store Betydning for Egnens Befolkning. Een af Veteranerne, Amsraadsmedlem L. P. Larsen Igelse, skriver (i Holbæk Amtst. for 4. November 1932) i Anledning af 50 Aars Jubilæet: (Huset) har dannet Rammen for en kulturel Udvikling for Egnens Befolkning, som ikke maa

betydelig større Sal saavel som en mindre. Der var Bolig for Vært, Skolekøkken o. s. v.

Der var ved Festen mødt en Forsamling paa ca. 400 Mennesker, der fik Plads ved dækkede Kaffeborde. M. Mejnertsen holdt Indvielsestalen. Han udtalte, at det var hans Ønske, at »dette Hus maatte blive et Sted for aandelig Oplysning, og at vi kan blive ved at løfte i Flok. Det er en ond og mørk Tid, men »end er der en Gud foroven, der raader for Danmarks Sag«.« Biskop Rosendal var imidlertid kommet til Stede. Han holdt det første Foredrag i det ny Hus. Han nævnte de forskellige Formaal, der kan være for et saadant Hus. Det vil blive brugt til Legemsøvelse, Oplysningsarbejde, det, der vedrører Krop og Intelligens, men det væsentlige er, at der lyder et Ord, der kan naa ind til Hjertet og føre os ud af den knugende Ensomhed, vi er sat i. Ordet er Nerven i et Forsamlingshus. Naar det bliver levende, kan det føre os ud af Ensomheden. »Jeg udtaler da det Haab, at der ikke blot maa blive sagt gode Ord til Eftertanke, men at ogsaa det Ord maa lyde, som bringer Bud fra Hjerte til Hjerte, det Ord, der kommer fra Livets Gud .Vi begærer levende Tale, udsprunget af Aandens Liv. Saa løfter Taget sig over os, og vi ser os i Højtidssalen, hvor Folkets Aand er Guds Aand. Hjertelig til Lykke med det ny Forsamlingshus.« (Efter Referat i Holbæk Amtstidende).

Ja, saa er Spørgsmaalet, om den ny Slægt kan fortsætte ad den gode, tidligere Linie. Det bliver dens Ansvar. I Foredragsforeningens første Aar nægtede Bestyrelsen to Gange at leje Huset ud til Opførelse af Dilettantkomedie. Det motiveredes med, at det vilde komme i Vejen for Møderne. Dette Standpunkt har ikke kunnet holdes. Men der er altid Fare for Udgliden. Det bør dog nævnes, at der under Besættelsen blev afholdt store Samvirkemøder til gensidig Bestyrkelse.

Og i indeværende Sommer, paa Norges store Festdag, den 17de Maj 1946, blev vi viste frem. Prof. Hal Koch, der leder et Udvalg for Ungdomsopdragelse, vilde vise Repræsentanter for dette og for nogle tilsvarende Udvalg i Norge og Sverige et jævnt, men velindrettet Forsamlingshus, lade dem overvære et Foredragsmøde og høre om det andet Arbejde, der udføres dér. Og dertil valgte han Vommevad og Kredsen derom. Folk var da ogsaa mødt godt frem. Alle Pladser i den store Sal var optagne. Professoren sørgede selv for Foredraget, mange andre havde senere Ordet. Der blev en god nordisk Dag ud af det.

P. H. Petersen.

Folkekirkelig Sædvanekristendom og Vækkelse¹⁾

Roskildebogen for 1946 indeholdt en Afhandling af Provst Holm, »Folkekirkelig Sædvanekristendom«, som virkede meget udfordrende paa mig. Ikke fordi jeg personlig blev angrebet i den, det beroede væsentlig paa en Misforstaaelse, men fordi det forekommer mig, at den ualmindelig aabenlyst stiller Sagen paa Hovedet.

Der tales om Vanekristendom, Vanealtergang, Vanekirkegang, Juleaftenskirkegang, Aftenbøn, Husandagt, Vanedaab og Børnelærdom, det er forkert, at disse gode Vaner er blevet angrebet af Vækkelsesretningerne, Grundtvigianerne og Indre Mission, og det hedder til sidst: Den folkekirkelige Sædvanekristendom er den Grobund, hvorfra stadig nye Planter kan skyde frem paa vor Kirkeager. Vanekristendom kaldes, idet Folkekirken sammenlignes med et Træ, for Træets Rod. Ja. Forf. svinger sig op til at sige: der er ingen Tvivl om, at det er denne Vanekristendom, som i langt højere Grad end Vækkelsesbevægelserne har opretholdt vor Folkekirke gennem Tiderne.

Det er det, jeg kalder at stille Sagen paa Hovedet. Hvis Kirken er et Træ, hvad er saa dens Rod? Det er *Vækkelsen*, det troede jeg ikke, Kristne kunde være uenige om. Guds Kirke paa Jord blev grundlagt Pinedag, da Guds Aand kom hened og gjorde det Spørgsmaal levende i Menneskehjerter: I Mænd Brødre, hvad skal vi gøre? Og Svaret derpaa var rede, idet Ordet fra Gud, nemlig det Ord, der blev Kød og tog Bolig iblandt os, Jesus Kristus, nu i den samme Time blev levende i Apostlenes Hjerter og paa deres Tunger. Det er Kirkens Begyndelse, dens Fødselstime, det er Roden. Og at Kirken er til den Dag i Dag, snart 2000 Aar efter, skyldes ene og alene, at Gud Aar

¹⁾ Nærværende Artikel var skrevet og indsendt til »Roskildebogen« for Provst Holms Død. *Red.*

efter Aar har ladet Safterne fra Roden stige op i Grenene, saa der Aarhundrederne igennem Gang paa Gang blev Vaartid for Kirken, dvs. der blev Vækkelse. Pinsens Under gentog sig.

Thi endnu er Guds Aand saa rig,
saa mægtig og miskundelig
som første Pinsedagen.

I vor Folkekirke ser vi det tydeligst efter Reformationen, der var saadan en Pinsetid, hvor Guds Ord paa Modersmaalet, det gamle, men næsten glemte Ord om Syndernes Forladelse alene for Kristi Skyld, alene ved Troen, løb som en Ild over Nordeuropa og ogsaa naaede os i Danmark. Siden har Gud hvert Aarhundrede, i Reglen efter de store Krige, sendt os en ny Vækkelse. Sidst den Vækkelse, som blev til det grundtvigske og Indre Missions Liv, efter Napoleonskrigene for Hundrede Aar siden. Og nu venter vi af Guds Naade og Trofasthed en ny Vækkelse, som kan faa de gamle og næsten udgaaede Grene paa Folkekirkens Træ til at skyde nye, friske Skud. Og hvor trænger vi til det!

Men hvad saa med de kristelige og kirkelige Vaner? Ja, dem vil jeg først sammenligne med de visne eller næsten visne yderste Grene og Kviste, som vi ser paa en rigtig gammel Lind. Den Kuldevinter, vi netop i Aar har haft, har været haard ved det gamle Træ. Det stritter med udgaaede Grene. Men vi haaber, det skal vise sig, at der endnu er Liv i det, at Roden er fæstet saa dybt i Mulden, at der er Kraft til nyt Liv trods alt, selvom enkelte af de yderste Grene er uhjælpelig udgaaede og før eller siden knækker af i Foraarets eller Efteraarets Storme.

Hvad er Vanerne? De er ingen Grobund, men de er Minder om noget, som engang var. Vi ser af Kirkens Historie, at Aanden altid skaber sig Former. Vi ser endvidere af Kirkens Historie, at Aanden Gang paa Gang bryder de gamle Former ned og skaber sig nye Former. Tag f. Ex. vor Søndagsgudstjeneste. Naar Præsten ved Nadverens Begyndelse messer: Opløft eders Hjerter til Herren! Lad os prise hans Navn! — saa er denne Hilsen et Minde om noget, som engang var nyt og frisk, der var en Præst i en Oldtidskirke eller maaske allerede før, da der ingen Kirker var, men Menigheden samledes i et almindeligt Hjem, der ud af sit Hjertes Glæde og Tillid til Gud vovede at tiltale Menigheden med disse Ord. Og naar han havde sagt: Hellig, hellig, hellig er Herren, Gud den almægtige,

han, som er og som var og som kommer, saa svarede nogle af Menigheden ham ud af overstrømmende Lykke: Hosianna i det høje — noget i Lighed med, naar i vore Dage en Pinsemenighed afbryder deres Prædikant med Tilraab. Det var engang Aandens frie Indgivelser, nu er det stivnet i Form, og vi har et indstuderet Kor til at svare Hosianna. Vi har i disse faste Former, i vort Ritual, et Minde om noget, som engang var. Da Gudstjenesten igennem Aarhundreder var blevet et stift Skema, ovenikøbet paa Latin, brød Guds Aand frem paany og kuldkastede for en stor Del de gamle Former, det var i Reformationen, og vi fik en ny Gudstjeneste paa Modersmaalet, med Prædikenen som et nyt betydningsfuldt Led i Gudstjenesten. Siden kom Vækkelserne igen, og vi fik ved Siden af den nu stivnede reformatoriske Gudstjeneste, en ny, nemlig Møder i Hjemmene med Oplæsning af en Prædiken eller af en Bibeltext og dertil knyttet Samtale. De gudelige Forsamlinger, som de kaldtes, var for Hundrede Aar siden noget nyt, som tog Mennesker om Hjertet, saa de for deres Skyld døjede meget ondt, indtil de ved Grundloven blev tilladelige Former for Gudsdyrkelse. Nu synes de at være under samme Lov, de stivner, Guds Aand kendes ikke ved dem som før, de drager ikke. Og vi leder efter nye Former. Oxfordbevægelsen, dette ejendommelige Tilløb til Vækkelse, som Mellemskrigstiden gav os, skabte en ny Form, Vidnemøderne, som dog ikke syntes at kunne vare mere end et Aars Tid, trods det at Tusinder lyttede til at begynde med.

Sagen er vel den, at mens Aanden er fra Gud, er der i de Former, som Aanden skaber, alligevel saa meget af vort eget, at de før eller siden bliver tomme, hvis ikke Aanden fylder dem paany med Liv. Og det er vi ikke Herrer over.

Formerne dør. De er paa Vej til at dø, naar de er blevet Vane. Derfor kan jeg ikke være med til at prise disse Vaner. Da Altergangen var blevet en halvaarlig Vane, var den paa Vej til at dø ud. Hvor frydede vore Forfædre sig, da de fik Adgang til det fulde Alterbord med Herrens Legeme og Blod, og Vinen ikke mere var forbeholdt Præsten som i den katholske Kirke, og der blev sunget paa Dansk og ikke mere paa Latin. Nu kunde Menigmand følge med, og i den første Tid efter Reformationen sang Menigheden Messen, selv Indstiftelsesordene med. Vi hører om, hvordan de strømmede i Hundredevis, ja i Tusindvis til Nadveren i de Tider. Da var der Trængsel om Nadverbordet. Siden blev det en fast Skik, to

Gange om Aaret skulde man derop. Naar det nu atter og atter paa-
staas, at det er Vækkelsesretningerne, der har ødelagt den gamle
Vanealtergang, saa er det, hvor tit det saa gentages af Vækkelsens
Uvenner, ikke sandt. Altergangen døde af sig selv, da den blev Vane.
I mine gamle Sogne i Jylland havde der aldrig været Vækkelse, der
havde, saa vidt det kunne spores, aldrig lydt nogen vækkende For-
kyndelse fra Prædikestolene, og dog var Vanealtergangen saa godt
som forsvunden. Jeg spurgte en Gang en gammel venlig Kone, der
vilde tages til Alters, da hun skulde dø, hvorfor hun ikke havde
været til Alters i saa mange Aar. Hun indrømmede, at da hun var
ung, gik hun to Gange om Aaret. »Men hvorfor holdt De da op?«
»Fordi vi blev gjort Nar ad!« var hendes Svar. Altsaa paa et eller
andet Tidspunkt, omtrent midt i Halvfemsene, var Stemningen
blandt Sognets unge bleven saadan, at det var naragtigt at gaa til
Alters. — Ja, for det, som kun er Vane, bliver en skønne Dag dømt
som latterligt. Det er vel for saa vidt et Udslag af Folks sunde
Fornuft. Det lyder kønt, naar Provst Holm siger om Vanealter-
gangen, at det er vor gamle Moder Kirken, der kommer og tager
sit Barn venligt og fast ved Haanden og siger: saa, mit Barn, nu gaar
vi i Kirke! eller: nu gaar vi til Herrens Bord! Men det er saare langt
fra Virkeligheden. Kirkesagens Historie ved at fortælle om en Bordel-
værtinde i København, som omhyggelig sørgede for, at hendes Piger
gik deres Gange om Aaret til Alters. Saa er Vanen blevet til Guds-
bespottelse, og det er ikke underligt, at mange siger: den Komædie
gaar vi ikke til!

Det er ikke Vækkelserne, der har ødelagt Altergangen, men det
er Vanen, der har gjort Formen tom og indholdsløs, en Dag er den
efter i Aartier at have været vissen, ganske simpelt bortfaldet. I Hau-
ges Bog om Monrad oplyses det, at han lagde Mærke til i Begyn-
delsen af Tredserne, da han var Biskop paa Lolland-Falster, at Alter-
gangen tog stærkt af over hele Stiftet. Da han lod det undersøge,
viste det sig, at nu var de fleste gaaet over til at gaa til Alters een
Gang om Aaret. Det er klart, at det næste og uundgaaelige Skridt
er slet ikke at gaa. Og det Stift er vel nok det, der senest og ringest
har haft Besøg af Vækkelse.

Vanen er Begyndelsen til den aandelige Død. Det er klart, at
saadan er det gaaet de manges Kirkegang. Man gaar nu i Kirke een
Gang om Aaret, nemlig Juleaften. Saa kommer man til Kirken, den
er saa stopfuld, at de sidste ikke kan komme ind. Og saa hører man

en yngre Mand bande paa, at det er for galt, nu har han ikke været i Kirke et helt Aar, og saa kan man ikke engang komme ind — Exemplet er historisk — og saa gaar vedkommende hjem og opdager nok, at han ikke har mistet noget, og saa for Fremtiden bliver han ogsaa hjemme, naar Juleklokkerne ringer, og er ikke fattigere af den Grund.

Saadan ogsaa med Aftenbønnen. En Dag kommer en til at tænke paa, at nu har han glemt den i lange Tider, og han har ikke mærket, at han er gaaet glip af noget. Det er han heller ikke, for Aftenbønnen var død for ham for længst.

Nej, det er ikke Vanekristendom, der har opholdt Kirken, men det er Vækkelserne. Uden en ny Vækkelse ser vi nu for os Folkekirkens nære Død, det maa vi gøre os klart. Og en ny Vækkelse vil være Prøvestenen for vor gamle Folkekirke, om den endnu er den Form, som Guds Aand kan fylde med Liv, eller om den som Helhed er saa stivnet, at Aanden maa skabe helt nye Former.

Vækkelsen er Folkekirkens Krise. Den afslører, hvad der er under Asken, om

den Gnist den ulmer hos os endnu,
opblusser og i Guds Time,

eller om det kun er en kold Askehob. Eller for at vende tilbage til Træet, om de bladløse Grene er saadan forbundet med Roden, at de kan skyde paany, eller om de er af de visne Grene, som Jesus omtaler, der skæres af Vintræet for at kastes bort og brændes.

Vækkelsernes Historie er paa mange Maader et sørgeligt Kapitel for Kirken, Kirken som Institution. Den katolske Kirke pinte af alle Kræfter de mest levende af dens Lemmer, ja brændte dem paa Baal, dermed lykkedes det ikke at standse Vækkelsen i Nordeuropa, men nok i Sydeuropa, særlig i Spanien.

Noget af det samme har gentaget sig, hver Gang der blev Vækkelse. Hvem var det, der forfulgte de vakte for godt Hundrede Aar siden her paa Sjælland og stemplede dem, der samledes om Guds Ord i Hjemmene, som »en fanatisk Sect, farlig for Staten?« Det var de rationalistiske Præster med deres egne Degne og deres Sognefogeder. Det var de Tidens Vanekristne. De gik sandelig baade til Kirke og til Alters, de bad sikkert deres Fadervor hver Aften. Men da Vækkelsen kom, blev deres Kristendom vejet og fundet for let. I »Nordisk Kirketidende« for 1837 kan man læse Lindbergs

Beskrivelse af Vækkelsen i Vemmelev, »hvor der er nogen Opvækelse af den gamle Tro, som Sognets Præst ikke deler. Med denne Opvækelse var det ellers gaaget meget stille. Enkelte, som var blevet bekymrede for deres Sjæle og Saligheds Sag, havde ved given Anledning talt til andre derom og foreholdt dem, at som Folk sædvanlig lever, gaar de paa den brede Vej til Fordærvelse i Stedet for at vandre paa den trange Vej til Guds Rige, og vidnet for dem, at det er nødvendigt at gøre Omvendelse og tro Evangeliet og lade denne Tro levende og virksom til Syne i et nyt Levned; at vi maa forsage Djævelen med samt hans Væsen og Gerninger og tage ved Troen paa Gud Fader og ham, han udsendte, Jesus Kristus og den Helligaand, hvis vi med Rette skal bære det kristne Navn, trøste os ved Forjættelsen, som Evangeliet indeholder, og hvortil vi i Daaben har faaet Adgang.«

Hvad disse Mennesker døjede af samtlige Vanekristne i Slagelse-egnen, var ikke lidt, lige fra Sognepræst Bastholm i Slagelse til Politi og Herredsfoged og jævne Folk af alle Slags. Deres Forsamlinger blev splittet ad, og de maatte møde for Retten. Om et Møde i Rye Skole fortæller Lindberg: »Da Sognefogeden nu skrev Navnene op paa de tilstedeværende, troede en Flok Pøbel, der havde samlet sig udenfor, at de gjorde om ikke Gud, saa dog Øvrigheden en Tjeneste med at gøre Spektakler; de slog da Vinduerne ind til Skolelæreren og spyttede ind i Forsamlingen.« Lindberg kalder disse Mennesker for Pøbel, men i alle Tilfælde er det et trist Syn at se dem i Raseri, fordi Gud har ladet det blive Pinse igen paa deres Egn og gjort Pinsens Spørgsmaal: hvad skal vi gøre for blive frelst — levende for deres Naboer og Byfæller. Disse vrede Mennesker, der iøvrigt paa Fyn gik lejlighedsvis videre endnu og stormede Huset, hvor Forsamlingen holdtes, spærrede Munden op paa de arresterede vakte og hældte Brændevin i dem, er alle døbt, gode Vanekristne. Men da Aanden blæser hen over deres Egn, afsløres deres Vanekristendom som Guds fjendskab.

Det er ikke noget nyt, da det var den Stilling, Farisæerne tog overfor Jesus og Raadet overfor Stefanus. Der er næppe Tvivl om, at Jødedommen var den bedste af alle Religioner, og Vanekristendom kan man maaske sige det samme om, men saa er det ogsaa sandt, som det er sagt, at det næstbedste er det bedstes værste Fjende. En Religion, som er Menneskeværk, og det er Vanekristendom, fnyser, naar den møder Gud selv i hans Søn og hans Aand. Og paa kristen

Grund vil Guds Fjender da altid ud fra Mindet om, at Jesu værste Fjender var Farisæerne, stemple Vækkelsen som farisæisk. De kan kun forstaa Omvendelsen som en Præstation. Det er ganske naturligt, for de vanekristnes hele Gudsdyrkelse er en Præstation, lige fra Kirkegangen Juleaften til Aftenbønnen. De fatter ikke Omvendelsen, som netop er den Overgivelse, det Vovestykke at kaste sig i Guds Arme og tro ham barnligt og lukke Øjnene for alt sit eget, egen Synd, egen Fortræffelighed.

Vækkelsen er Vanekristendommens Krise, ved Vækkelsen afsløres de vanekristne. Det viser sig, at nogle af dem er i Virkeligheden døde, af Kristendom er der kun Skaller tilbage. Men der kan ogsaa vise sig noget andet. Der bliver nogle, i hvem Guds Ord og Aand skaber nyt. Det viser sig, at Vanen har bevaret en Tilknytning til Gud. Som Provst Holm anfører fra Vilhelm Beck: pludselig møder de ved deres halvaarlige Altergang Ordet fra Gud: omvend jer! Og de omvender sig. Min Fader har fortalt mig, at engang var han i Gesten Præstegaard sammen med en Del Præster, der talte om Kirkegangen i deres Sogne. Da klagede Pastor Tram over, at i hans Kirke kom kun de troende, de uomvendte vilde ikke høre ham. En af de tilstedeværende sagde da, at det betød ikke saa meget, naar de alligevel ikke vilde omvende sig. Men saa sagde Pastor Tram, og det fandt min Fader var Visdomsord: »Jo, det betyder noget, for det er de gamle, stadige Kirkegængere, der omvender sig paa Dødslejet«.

Hvis det er rigtigt, og jeg tror, det er det, saa tilkommer der altsaa alligevel den kristelige Vane en vis Værdi, den bliver en Mulighed, en Mulighed for, at Guds Ord i en afgørende Stund, naar Aanden blæser, naar det Menneske. Derfor mener jeg heller ikke, der er noget vundet ved at hævle løs paa Vanen. Det er Døden, den aandelige Død, der er Guds Modstander, Vanen er kun et enkelt af Symptomerne, og der er ikke noget vundet ved, at dette Symptom falder bort. Muligvis altsaa tværtimod. Derfor staar jo ogsaa Indre Mission med al Kritik overfor Folkekirken og den Død, den rummer, dog stort set positivt overfor den med Forventning om, at denne gamle Form og Folkevane endnu en Gang skal faa Besøg af Pinsens Aand.

Men dertil kommer, at naar der tales om kristne Vaner, maa man nødvendigvis skelne imellem dem. Hvis Vanen bringer Mennesker i Berøring med Guds Ord, saa er det jo givet, at der er en Mulig-

hed for, at det Menneske bliver levende. Det er ikke Vanen subjektivt set, der er af Værdi, men det objektive i den, Ordet fra Gud. Derfor er stadig Kirkegang en god Vane. Men en halvaarlig Altergang uden mellemliggende Kirkegang er en ringe Vane. Endnu ringere er Juleaftenskirkegangen. Endnu ringere er Aftenbønnen, som er noget rent subjektivt. Daglig Husandagt er en fortrinlig Vane, hvor et helt Hjemms Beboere daglig udsættes for Ordets Paavirkning.

Men en ganske særlig Lovprisning tilkommer den kristelige Børnelærdom. Hvor har de gamle Degne, som tærskede Luthers Forklaringer og Skriftsteder og Salmevers ind i Børnenes Hoved, selvom det stundom var med Sorg og Taarer og med Lussinger af Katekismen, gjort en god Gerning i vort Folk. Det var dem, der gjorde Vækkelsen mulig. De Slægter, der var saaledes oplært, de kunde vækkes op, som Historien viser. Der er jeg bange for, at den grundtvigske Lærdom om Ulykken ved at lære og læse udenad har gjort vort Folk ubodelig Fortræd. At Indre Mission af og til har været paavirket af den grundtvigske Tankegang, tør jeg ikke benægte. Vi har alle Medskyld i Kristendomsundervisningens Tilbagegang, er jeg bange for.

Endelig er der Barnedaaben. Barnedaab og Folkekirke hører sammen. Og saa længe som Kirken holdt det klart, at med Barnedaaben følger Pligten til at faa Børnene oplært i Kristendom, saa længe som Jesu Ord betyder noget: gaa hen og gør alle Folkeslag til mine Disciple, idet I døber dem i Faderens og Sønnens og den Helligaands Navn, og *idet I lærer dem at holde alt det, som jeg har befalet jer . . .* — saa længe er Vanedaaben af Værdi. Men den Dag, da det sidste er glemt, og den Tid synes at nærme sig, jvfr. borgerlig Konfirmation og Skolens fortyndede Kristendomsundervisning, da skal det ogsaa nok vise sig, at der gaar Svind i Barnedaaben, den gaar samme Vej som Vanealtergangen.

Dog er ikke heller hermed alting sagt om Vanekristendommens Værdi. Saa vidt jeg kan se, har den nemlig en helt anden Værdi end den, som jeg her har søgt kristeligt at belyse. Den har ogsaa en folkelig Værdi. Vanekristendom er nemlig en Lovens Religion, en Lov afledet af Kristendommen, en Moral, som virker folkeopdragende og bevarende. Man tænke blot paa de ti Bud. Rationalisterne, som vitterlig ikke prædikede Kristendom, prædikede Lov, og det var ikke uden Betydning. Det begynder vi nu at ane noget om, da vort Folk efter at have løsnat sig fra Kirken nu ogsaa er

ved at løse sig fra dens Bud. Men det er igen et helt nyt Kapitel, som jeg ikke vil vove mig til at skrive noget om her. Her har vi kun talt om Vanekristendommens Betydning for Kirken.

Vanekristendom er Begyndelsen til Død og ender i Død.
Hvis Gud ikke sender os Vækkelse.

C. Bartholdy.

En Kirkerestaurering

I 1940 blev Holme Olstrup kirke istandsat indvendig. Arbejdet omfattede alterparti, flytning og istandsættelse af prædikestol, ændring af stolestader, maling af inventaret og nye belyningslegemer og nummertavler. Da det gamle alterparti var trist og uden værdi, kunde et nyt udføres. Selve alterbordet blev som saa mange af de ældste muret og hvidkalket og afdækket med en svær egetræsplade. Paa forsiden blev et lille relief indmuret, modelleret og udført i brændt ler af billedhugger Kai Louis Jensen. Det kunde dengang gøres for 150 kr. Over alteret blev det gamle korkrucifiks ophængt efter at være sat i stand af maleren Einar Jensen, Køge. Der blev lavet nogle enkle egetræsballustre til at holde den gamle alterskrankehaandliste, som igen blev benyttet og forsynet med bægerhylde. Prædikestolen, som stod paa nordsiden, blev flyttet til sydsiden efter en grundig restaurering af Einar Jensen. Felterne, der var kommet lidt i uorden ved en tidligere flytning, fik nu igen deres oprindelige plads. En ny trappe blev tilføjet og blev gjort saa enkel som muligt for ikke at genere det gamle snedkerarbejde i prædikestolen. Einar Jensen restaurerede ogsaa en tidligere altertavle, som var anbragt bag døbefonten, hvor den passer godt og derfor kunde blive.

Stolestaderne var ikke gamle, vel højst 100 år. De blev gjort lidt mageligere, og gavlene fik en noget roligere form. Heldigvis var de forsynet med døre, saa der kunde komme en god og sluttet panelvirkning i midtgangen og i inventaret som helhed. Alt blev malet i en blaa-graa tone, med lyse kanter og marmorering paa forsiden. Det blev udført med stor forstaaelse og omhu af malermester Ullergaard i Haslev. Farven blev afpasset til de gamle farver i prædikestol og daabstavle, og den blaa-graa tone skal være baggrunden, som fremhæver alterpartiet, hvor gulvtæppet er lysende rødt. Tæppets stærke farve mod alterets og korets hvide flader er den kraftigste farvevirk-

ning i kirken, og understreger derfor alterpartiet som det sted, blikket søger hen.

Der findes en dejlig gammel bronzelysekroner fra 1701 i kirken. Den var tilklistret som saa mange andre af elektriske ledninger og forsynet med den skrækkelige stikkende elektriske belysning i imiterede lys. Nu er kronen befriet for alt snoreværket og forsynet med levende lys, som den er beregnet til. Saa kan den let skilles, pudses og holdes i hævd, og lysene kan gøre et festligt indtryk, naar de ved særlige lejligheder tændes. Til gengæld blev rummet forsynet med ganske enkle lampetter tegnet af arkitekt Albinus og iøvrigt anvendt i mange andre kirker. De er ganske beskedne i formen, kun lidt synlige og sidder langs væggene saaledes, at de navnlig belyser stolestaderne.

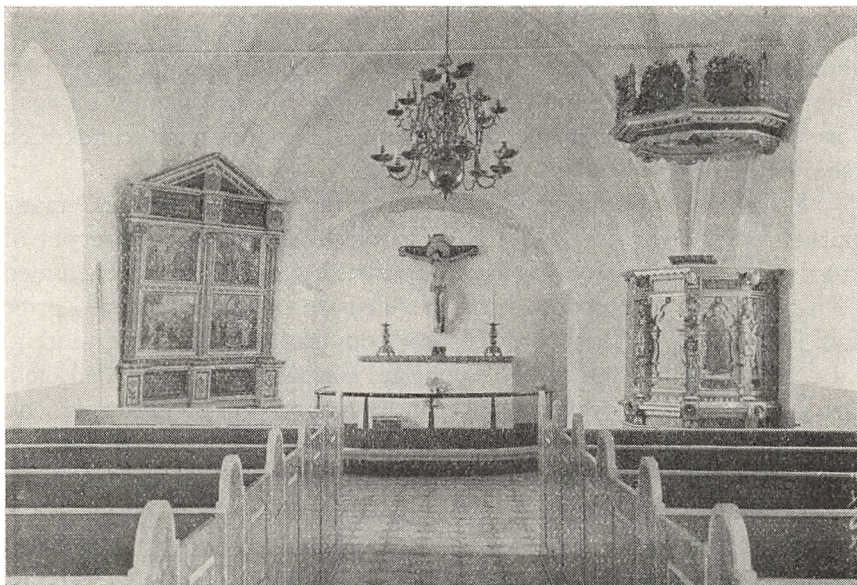
Nummertavlerne er ligeledes meget beskedne. Det er enkle hvidmalede træplader, som anbragt paa den kalkede mur ikke bryder helheden, og tallene er de af arkitekt Biilmann Petersen tegnede pæne metaltal, som sælges af Selskabet for Kirkelig Kunst.

Hovedtanken med rummets istandsættelse har været at faa det til at virke som en helhed, der paa en naturlig maade fremhæver alterparti og prædikestol som det væsentlige ved her at samle den festligste og rigeste virkning, som det øvrige underordner sig i farve og form. Og dernæst at lade det værdifulde fra fortiden komme til sin ret, og naar nyt skal tilføjes da søge at faa det gjort, saa det klart kan ses, at det er fra vor egen tid — altsaa ikke stilimitation — men saaledes, at det tager hensyn til det værdifulde gamle og søger at bidrage til helhedens harmoni.

For istandsættelsen af en kirke er det vanskeligt at finde almene retningslinier. Kirkerne er trods mange ensartede træk saa forskellige i udformningen og udstyret, at de maa behandles helt individuelt. Men der er dog mange problemer, der er fælles for de forskellige kirker, og nogle problemer er særlig aktuelle paa grund af forholdene. Der er f. eks. opvarmningsproblemet. Her viser det sig, at elektrisk opvarmning i de fleste tilfælde vil være langt det bedste. Kakkellovne og kaloriferer skæmmer kirkerummene frygteligt, beslaglægger tit nogle af de bedste pladser, tilsnar væggene og hvælvinger, griser til ved indfyringen og er besværlige og derfor dyre at passe. Dertil endda en skæmmende skorsten gennem muren og op over taget. En anden opvarmning er radiatorer til lavtryks damp. Den giver megen ravage i rummene, naar rør og ovne skal anbringes, og stor plads kræves til

kedel- og brændselsrum. Elektrisk opvarmning er mere smidig, varmen kan let føres rundt til de steder, hvor der er mest brug for den. Bedst var det, om det kunde blive formet som gulvopvarmning paa steder, hvor løse stole kan afløse de tit saa grimme bænke.

Stolestader eller løse stole er et andet problem. Kirkerummene har saa godt som aldrig haft faste stolestader oprindelig. De kom til efter reformationen, og hvor de ikke er velformede og værdifulde

Holme Olstrup kirke efter restaureringen.

gamle, men navnlig hvor de er aabent bræddeværk, kan de genere rummets udseende meget. Løse stole er som regel billigere end bænke og kan gøres meget bedre at sidde paa og passer godt i de gamle kirker, fordi de ikke berører mure og piller men lader vægfladerne fri helt ned til gulvet, saa at kirkerummet vil se større og højere ud.

Kalkmalerier er ogsaa et problem — værdien af de gamle kalkmalerier er for rummets skønhed ikke altid store. Fordi en ting er gammel, er den ikke værdifuld. Men hvor kalkmalerier findes, er det rimeligt, hvis de blot er nogenlunde, at bevare dem. Derimod har den noget overdrevne kalkmaleriinteresse tidligere medført, at mange kirker blev dekorerede med ganske aandløse og diletantiske efterligninger, ja, endog rene skabelonmalerier. De bør væk — og dog

har jeg oplevet, at et menighedsraad, som ikke kendte bedre, absolut vilde beholde en saadan »dekoration«, skønt den var det rene makværk.

Samtidig kan vægpudsen nævnes. Fra begyndelsen har kirkerne aldrig været glatpudsede med skarpe kanter og plane flader — væggene havde det gamle murværks ujævnhed, som gjorde, at kalkningen dannede en blødt formet flade, der fik liv ved uregelmæssighederne. I sidste halvdel af forrige aarhundrede skete det saa, desværre mange steder, at væggene og hvælvingerne blev pudsede med tyk puds, som udglattede alle ujævnheder, og gjorde flader og kanter ligesaa kedelige som regelmæssige og skarpe og ganske ude af harmoni med bygningen som helhed. Hug den nye puds af, kalk det gamle murværk over, og rummet vil faa sit rette udseende i harmoni med arkitekturen som helhed.

Saa er der belysningen. At der skal levende lys paa alteret, staar i kirkelovene. Hvor der findes gode gamle kroner, som er beregnet til rigtige lys, bør de ogsaa have det. Og hvor der er nye kroner men med den gamle til lys beregnede form, bør de naturligvis ogsaa have rigtige lys. Det er en falsk og uægte virkning, som desværre er alt for udbredt, at forsyne gamle eller ny til levende lys formede kroner — med elektrisk lys. Elektrisk lys maa have andre lampe- og kroneformer end levende lys, og den bedste løsning paa elektrisk lys er formentlig lampetter, men der er jo saa mange muligheder for det elektriske lys, at nogen almenbrugelig form ikke er skabt endnu.

Til slut kan maaske ogsaa nævnes problemer som »stil« og »tradition«. Den almindelige mening blandt kirkefolk i vort land er vist nok, at en kirke skal se ud som en landsbykirke — saadan er nu en gammel kirke, saadan skal en ny kirke ogsaa være. Det er forstaaeligt, at denne mening findes i Danmark, som maaske har de smukkeste landsbykirker. Men rigtigt er det ikke. Kristendommen blev ikke til i en dansk landsbykirke og er ganske uafhængig af enhver stilform. Det er vel endda snarere hæmmende for kristendommens tilknytning til mennesker, der lever i vor tid at knytte den til en fortids arkitektur som den middelalderlige, der staar vor tid meget fjern. Det frastøder utvivlsomt med god grund mange, der ser med vaagne kritiske øjne — mange af de bedste i vort land. Skal kirkens lære for alvor trænge ind i vor tid, maa den tale vor tids sprog paa alle omraader. Og for den, der fordyber sig i kendskabet til kirkearkitektur og til »stil« og »tradition«, bliver det da ogsaa klart, at den almindelige opfattelse af kirkelig kunst som middelalderlig er urimelig. Kirkearkitekturen

har til alle tider fulgt tidens egen arkitektur, i romansk tid var kirkerne i romansk »stil«, i gotikken gotisk, renæssancen, barokken, klassicismen, o. s. v. havde hver sine kirkeformer, forskellige fra fortidens. »Stilen« har skiftet gennem tiderne saaledes, at der faktisk altid har været tradition for at bryde traditionen, bryde med de overleverede former. Og hvad »stil« angaar, er det ikke en dragt, man vilkaarligt kan iklæde en bygning. »Stil« er i denne forbindelse en tidsperiodes udtryk i bygningsformer for sin kultur. Enhver tid, der har skabt en »stil«, har skabt den anderledes end de foregaaende tiders — ikke i nogen foregaaende tids »stil« — men »stilløs«. Paradoksalt sagt, følges traditionen ved at bryde tradition, og stilen skabes ved at være stilløs, d. v. s., frigjort fra fortidens former og om muligt et udtryk for, hvad der virkelig er ægte i tiden.

Skal nyt tilføjes i en gammel kirke, vil det som regel blive uægte, hvis det formes i en fortids »stil« og ægte, hvis det kan blive et sandt udtryk for sin egen tid. Men tillige, bør det nye være saa beskedent og tilbageholdende som muligt, underordne sig det gode gamle og søge stilfærdigt og umærkeligt at harmonere med helheden.

K. Gottlob.

ALF EINAR HOLSTEIN

† 11. JULI 1945.

Livet paa Landet i en dansk Præstegaard opfattes af mange som den rene Idyl; men Virkeligheden kan vise et andet Billede, naar samtlige Livsforhold tages i Betragtning.

Jo, vist var der Idyl over den gamle Præstegaard i Strøby. Her tænkes ikke paa den lukkede, firlængede Gaard, der forsvandt omtrent ved den Tid, Pastor Holstein flyttede ind, men paa dens Afløser, den nok saa aabne Ejendom, i hvilken den egentlige Embedsbolig stod bevaret i sin gamle Skikkelse indtil Ombygningen i 1939. Svingede man ind i Gaarden gennem den kvartcirkelformede Allé, havde man foran sig en lang og lav Bindingsværksbygning, til Dels beklædt med Efeuranker. Kom man nærmere til, kunde et »oldtids«-elskende Øje glæde sig ved en meget gammel Klinke som Dørhaandtag. Ogsaa Pastor Holstein har været med til at slide paa Aarstallet 1718, eller hvad der nu stod paa den lille Plade, som Tommelfingeren skulde trykke ned paa. Det er jo ikke faa Gange, man i Løbet af 27 Aar lukker sig ud og ind ad Hjemmets Dør. Bag denne Bolig havde man saa og har man fremdeles den to Tønder Land store Have, der sammen med Kirkegaardens mange Træer danner Lund og Læ for levende og døde. Al denne Herlighed fører sin tilbagetrukne Tilværelse. Landevejens eller, om man vil, Bygadens Trafik ser Præsten, saa længe han opholder sig hjemme, ikke noget til. Derimod ser han gennem en Aabning i Havens Beplantning ned over nogle af Embedets Agre, og gaar han i Havens vestlige Yderkant, har han Udsyn over den romantiske Tryggvælde Aa til brede Enge paa den anden Side.

Saadan var Rammen; men det blev ikke idylliske Dage, de 27 Aar fra 1904 til 1930, Pastor Holstein tilbragte som Sognepræst i Strøby og Varpelev. Tværtimod betegner dette Tidsrum et af de sværeste

Kapitler i hans Livs Historie, formodentlig det allersværeste. Han kom hertil med Ildhu, hvilket kan blive skæbnesvangert blandt en Befolkning, der let bringes i Affekt, og han fik da ogsaa snart at mærke, at han her stod over for Opgaver, der var større end dem, han kunde løfte. Ved en bestemt Lejlighed var han ængstelig for at vælge den Optræden, der var ham den letteste; saa valgte han under Bøn og Bæven den sværeste og fik en stor Del af Befolkningen imod sig. Man kan sige, at han dengang og ved senere Lejligheder greb fejl; men der er ingen Tvivl om, at hans Fejlgreb udsprang af de reelleste Hensigter baade for Menneskers Skyld og for Guds Gernings Skyld. Menneskefrygt led han ikke af. Paa den anden Side kunde det pine ham, om hans Optræden over for Folk deres Salighedssag vedrørende skulde betage dem deres borgerlige Ære og almindelige Agtelse. Betegnende for hans Arbejdssigte er det Navn, han gav en mandlig Ungdomsforening, som han stiftede. Han kaldte den »Opad«. Den holdtes for øvrigt, saa vidt det kan ses, kun i Gang et Par Aar eller tre. Modstanden i Sognene fik han blandt andet at føle paa den Maade, at der hurtigt og vedholdende dannede sig en Kirkekreds, der ved Indkaldelse af fremmed Præst lod sig betjene af denne i Stedet for af Sognepræsten. Nogle var der dog, som forstod ham, og som fandt, at han i sine Prædikener gav dem Sjæleføde. Alligevel var det med tunge Minder, han paa Grund af Alder og Svagelighed tog sin Afsked. I sin Tid var han gaaet ind til Præstegerningen, som han begyndte ovre i England, med Forvisningen om, at Guds Ord i Følgeskab med Guds Aand nok skulde gøre sin Virkning, »selv om jeg ikke faar det at se«; men nu ved Afslutningen bedømte han Aarene i Strøby under en ganske anden Synsvinkel. Hvilke Minder han bar med sig herfra, tilkendegives for Eksempel derved, at han fra den Dag, han forlod sit Embede og bosatte sig i Køge, trods Indbydelse aldrig gjorde Besøg i sin gamle Præstegaard, ja, kunde end ikke tænke sig at gøre det.

Pastor Holstein stammede fra Frederiksberg, hvor hans Fader var Overlæge. Hvad der bestemte ham for det theologiske Studium, og hvad der ligger bag en Ytring, hvori han takker »de mange, som have været med til at bringe mig saa vidt«, det vil sige til at blive Præst, kan paa Grund af manglende Viden ikke meddeles her; men i 1890 blev han theologisk Kandidat og Aaret efter udnævnt til dansk Søndagspræst i London, hvilken Gerning han havde faaet Kendskab og Kærlighed til paa en Studierejse. Hans Ordination fandt Sted i Vor Frue Kirke i København den 23. September 1891, en Handling, han

følte sig styrket ved i den første Præstetid. »Jeg har følt Magten af Bønnerne og Velsignelserne fra den Dag,« skriver han i sin første officielle Beretning hjem fra London. Enkelte andre Ting i denne Beretning er det værd at standse ved. Han ved, at han er ung og uerfaren, og at det er en ansvarsfuld Gerning, han er gaaet ind til; men han er frimodig endda. Herom skriver han med Hentydning til en Stabelafløbning, som han kort i Forvejen havde været Tilskuer ved, saaledes: »Om jeg end, ligesom ethvert Skib, der løber af Stabelen, er langt fra at være færdig, saa *flyder* jeg dog endnu. Ja, jeg føler mig kaldet ud i Guds Naades dybe Vande« og med Henblik paa Gud: »Ham takker jeg derfor allermost, fordi han har kaldet mig og ført mig saaledes ad underlige Veje, at jeg nu staaer her midt i hans Gerning som Vidne om hans Naade«. Den Dag, han havde holdt sin Tiltrædelsesprædiken, havde han haft en Følelse af at staa over for Mennesker, der var villige til at blive hans Venner, dersom han viste sig værdig dertil. Ordets Forkyndelse i Kirken kalder han »en herlig Tjeneste«, og han haaber, at Syndernes Forladelse i Jesus Kristus vedblivende maa danne Kernen i hans Forkyndelse.

Den lovende Virksomhed i London strakte sig kun over knap fem Aar. Efter den Tid vendte han tilbage til Danmark for at overtage Stillingen som Sognepræst i Snostrup i Nordsjælland. Fra sidstnævnte Sted var det, han i 1904 flyttede til Strøby.

En og anden vil maaske spørge om Pastor Holsteins kirkelige Stade. Retningsmand mente han ikke selv, han var. »Vi tæller ikke de Omvendelser, som sker her, fordi Omvendelse ikke skal tælles«, skrev han fra London i Februar 1893, og som gammel Mand sagde han i en Samtale om de kirkelige Retninger: »Jeg tror, Vor Herre har blandet Kortene rigtigt.« For Pastor Holstein var Guds Naade alt, og hans største Lykke var den at vide sig som et Guds Barn. Besøgte man ham paa hans gamle Dage, lyste hans blide og barnlige Sind en i Møde. Man mærkede ingen Bitterhed over hans Livs Skuffelser. Dem tog han som en Ydmygelse, han skulde bære.

Pastor Holsteins 50 Aars Dag som Præst forløb saa stille, som tænkes kan. Der skulde et Lykønskingsbesøg til for at minde ham om den. Han havde slet ikke forud skænket den nogen Tanke.

Det vilde være forkert at slutte Omtalen af Pastor Holstein uden at nævne hans Nadversyn. Med Ordet »Nadversyn« menes her ikke en særpræget theologisk Anskuelse, men den overordentlig store Betydning, han tillagde den hellige Nadver. Som Sømandspræst var det

ham meget om at gøre at faa Søfolkene til at gaa til Alters. »Det er en af mine største Glæder, naar en Sømand, hjemkommen fra en lang Rejse, kommer til mig og forlanger at gaa til Herrens Bord, men gid der dog var flere af de danske troende Søfolk, som vilde benytte sig af dette vidunderlige Naademiddel« (»Havnen« 1894). Lignende Tanker kom frem ved andre Lejligheder; men han var ogsaa rede til at staa Vagt over for Misbrug af den hellige Handling. Konfirmationsaltergange var ham til Besvær, fordi man der ofte møder Mennesker, der ellers aldrig gaar til Alters og heller ikke paa anden Maade giver til Kende, at de vil have med Gud at gøre. Det var saaledes et Altergangsspørgsmaal, der meget snart gjorde ham upopulær i Strøby. Flittig Nadvergæst var han selv. Paa sine gamle Dage, da han følte sig for svag til at gaa i Kirke, sendte han ofte Bud til Præsterne i Køge, for at de hjemme i hans Stue skulde række ham Sakramentet.

Tjenestens Alvor er en Pryd for en Præst i al hans Skrøbelighed. Ingen Guds Tjener kan glemme, at »af dine Ord skal du retfærdiggøres, og af dine Ord skal du fordømmes« (Matth. 12, 37). Selv om vor Prædiken i bedste Fald bærer Glød af Guds Aand, og Manden, mens han staar paa Prædikestolen, er angst for at staa Gud i Vejen, saa ved vi, at det ogsaa vilde være sandt, om Jesus havde sagt: »Af dine Ord skal du retfærdiggøres; men af dine Gerninger skal du fordømmes«. Retfærdiggøres og fordømmes af Mennesker! Retfærdiggøres *eller* fordømmes, naar Regnskabsdagen, den sidste, den uafvendelige, den afgørende, oprinder — — — Gud se i Naade til os alle!

H. Chr. Pedersen.

Provst
N. P. CHRISTIANSEN

† 21. JANUAR 1946.

Myndig og firskaaren, kronet med det kraftige, hvide Haar — saaledes huskes Far. Ogsaa vi Børn følte den Respekt, der stod om ham. Ting, som vore Børn finder det naturligt at sige til os nu, kunde vi aldrig have taget i vor Mund. Først senere lærte vi rigtigt at se og værdsætte, hvad der skjultes bag hans noget tilknappe Ydre.

Fars usvigelige Retskaffenhed betragtede vi naturligvis som en Selvfølge. Senere lærte vi, at Pligtens lige Vej ikke altid var saa let at følge. Denne Retskaffenhed gjaldt ogsaa Forkyndelsen, der blev baaret frem med Veltalenhed, men uden tomme Fraser. Det havde groet i hans egen Ager — eller var ihvertfald blevet Kød og Blod af ham selv.

Fars Retskaffenhed var langt fra Selvretfærdighed. Det kom særlig frem de senere Aar, og i sin Afskedsprædiken, hvor han udtalte: »Jeg kender ikke den Lykke at »hvile paa fuldendte Gerning«. Naar jeg tænker paa min Gerning, ser jeg, at intet i den er fuldendt. Jeg har aldrig talt et Ord, uden at jeg bagefter maatte sige til mig selv: Du burde have gjort det bedre. Det eneste, man da har at trøste sig med og holde sig til, er ham, der sagde: Det er fuldbragt! — — —«

To Gange maatte Far stede en Hustru og to Gange en Søn til Hvile. Da Far kom til Højby i 1898 fra Elsted og Elev ved Aarhus, var han Enkemand, og der var gaaet en tung Tid forud; men — som Far engang sagde i en Tale: »Den Dag, jeg kom til Højby, stod der paa Kalenderen: Foraaret begynder!« Det gjorde det, og at det virke-

lig blev nyt Foraar for ham i Højby, skyldes først og fremmest min Mor, »Præstens Asta« fra Grevinge, Datter af Præsten og Forfatteren Richard Petersen. Hun havde dybe Rødder i de danske Præstegaarde. Hendes Mor stammede fra Hagedsted Præstegaard ved Holbæk, og hun blev saa siden Præstekone i Grevinge, et Par Mil nordligere. Hendes Datter rykkede i 1900 yderligere et Par Mil nordpaa og blev Præstekone i Højby.

Ved de geografiske Forhold var der sørget for, at Traditionen ikke kunde fortsættes — og dog: »Hist i Nord gaar Odden ud — —« — Senere hen kom til Annex-Sognet Lumbaas ud ad Odden til den unge Kapellan Erik Scheller-Nielsen, som siden hen førte en Datter fra Højby Præstegaard — ikke længere nordpaa, men dog som Præstekone, til København.

Med sit lyse og kloge Sind blev Mor en uvurderlig Støtte for Far og en kærlig Mor, baade for de fire Børn, hun »overtog« og for de fem, hun selv fødte. Mor og Far var vidt forskellige: Hun fra et grundtvigsk Hjem, han af den mere højkirkelige Observans. Hun aaben og livlig, han mere tung og indesluttet, men med stor Kærlighed til Smil og Lune. Saadan passede de netop sammen, og det blev over tredive lykkelige Aar for dem og den efterhaanden store Børneflokk i Præstegaarden.

Mor blev til stor Støtte ogsaa for Arbejdet i Sognet. Det var for en stor Del hende, der holdt »Kontakten«. Far havde nøje Kendskab til Sognets Folk, men følte selv tit, at det var for lidt, han naaede ud til dem. Men hvordan skulde det kunne være anderledes! Efter at Far i 1909 var blevet Provst for Ods- og Skippinge Herreder, stjal Provstearbejdet en Del af Tiden fra det store Sogn. For dengang fulgte der virkelig et stort Arbejde med Provstegerningen, og Fars Punktlighed med Skrivelser og Ekspeditioner var almindeligt kendt.

Synsrejserne i Juni Maaned var Fars Sommerferie. Han holdt aldrig anden. De foregik som Regel paa Cykle, og det fik han virkelig Synsmændene med til. Dels holdt Far meget af at cykle, og dels var han meget sparsommelig. Og hvor maa vi Børn være taknemmelige for samme Sparsommelighed! Paa et Tidspunkt f. Ex. var vi to Brødre ved Universitetet, samtidig med at to andre var paa Sorø Akademi!

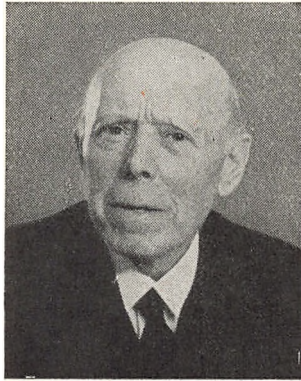
Far saa tilbage paa sit Liv med stor Taknemmelighed. Sin Barn-dom talte han ikke meget om; hans Forældre, der var Væverfolk i Viuf ved Kolding, døde tidligt, og ved gode Menneskers Hjælp blev Far og hans to Søsken holdt til Bogen.

Ogsaa da Afskedens Time slog, og Far og Mor i 1932 maatte forlade Præstegaarden, kunde de med Taknemmelighed overfor Gud og Mennesker se tilbage paa de mange Aar og tage gode Minder med til Frederiksberg, hvor de boede indtil de døde, Mor i 1938 og Far i 1946.

Forbindelsen med Højby bevarede de stadig, bl. a. ved hver Sommer at tilbringe nogen Tid i min Søsters Sommerhus i Sognet.

At Far og Mor heller ikke er glemt, ses af de mange Blomster, der stadig lægges paa den smukke Sten, Sognets Beboere har lagt over deres Grave paa Højby Kirkegaard.

Ebbe Christiansen.

POVL IMMANUEL SCHLEISNER THANING

er født i København 30. Sept. 1872 som Søn af kgl. Hofboghandler Thaning. Han blev teol. cand. 1901 og gift 16. April 1902 med Ella Jeannette Güllich, Datter af den kendte Teatermaler Güllich.

Povl Thaning var fra sin Ungdom levende interesseret i Kunst. Fra sine mange Studierejser i Italien, Frankrig og Tyskland hentede han efterhaanden en interessant Samling af ejendommelig Malerkunst hjem, der fyldte Stuerne fra Loft til Gulv. Sin første Præstegerning fik han ved Roskilde Sct. Jørgensbj. og Vor Frue 1901.

Men allerede 1903 blev han kaldet til Præst ved Sct. Hans Hospital, hvor han blev i 11 Aar.

Hans Kærlighed til Patienterne og venlige Væsen gjorde ham afholdt baade af Funktionærer og Patienter, af hvilke mange huskede ham længe.

1914 blev han Sognepræst i Kornerup—Svogerslev til sin Afsked 1937. Han blev boende i Svogerslev i eget Hus til sin Død den 24. Februar 1946.

I disse sidste Aar af sit Liv var han Præst ved Amtssygehuset i Roskilde og Boserup til 1940. Han holdt af syge og nødlidende Mennesker og havde en særlig Evne til at være dem til Opmuntring og Trøst — især naar han med sin smukke Stemme sang de gamle Salmer for dem. Han vil blive husket af mange for sit kærlige Sind og sin Trang til at hjælpe Mennesker i Nød.

Hans Grav er paa Kornerup Kirkegaard.

C. L. Toft.

Provst
AAGE BENEDIKT BARTHOLDY MØLLER

† 14. MAJ 1946.

Han hørte til den slægt, der er udgået fra Breum præstegård, hvor provst Jens Møller — sognepræst for Grinderslev—Grønning og Tise menigheder — havde 3 af sine sønner som kapellaner: 1) Erik Høyer Møller («den gamle feltpræst») 2) Jens Leth Møller, død som præst i Tyregod 1864 3) Frederik Benedikt Møller, gift med Jakobine f. Bartholdy — vore forældre.

Da den gamle provst døde i 1863, var det et almindeligt ønske i Menigheden, at fader skulde efterfølge ham. En deputation rejste i den anledning til København og fik foretræde hos kong Frederik VII, der lovede at gøre, hvad han kunde, hvilket de naive Sallingboere opfattede som sikkerhed for, at fader skulde få embedet. Kongen døde imidlertid kort efter. Stockholm blev udnævnt og fungerede til sin død 1899. Fader blev kapellan p. l. i Herfølge, hvor vi blev født. Men han vedblev stadig at have forbindelse med de gamle venner i Salling.

Efter Stockholms død forhørte Menigheden sig, om der ikke var en af den gamle præsteslægt, der vilde søge embedet. De kom i forbindelse med min broder, der var hjælpepræst hos vor onkel Scharling i Randers; og en adresse blev sat i gang til fordel for ham. Den gamle kong Kristian IX så med sympati på denne trofaste loyalitetsfølelse; og min broder fik embedet, hvor han virkede, indtil han 1916 forflyttedes til Ejby—Nr. Dalby. Her blev han indtil aldersgrænsen 1937. 1932 udnævntes han til provst for Ramsø—Tune herreder og var tilige medlem af amtsskoledirektionen. 1937 modtog han ridderkorset.

Ejby kirke var i besiddelse af en værdifuld alterkalk, der i 1509 af Otte Rud under en plyndring af Åbo var røvet fra domkirken dér. Denne kalk havde man fra finsk side meget ønsket at få tilbage — hidtil forgæves. Min broder støttede disse bestræbelser som et retfærdighedskrav. Kalken blev bragt tilbage til Åbo mod at Ejby kirke fik en kopi, der blev skænket af staten. Fra Finland modtog kirken til tak en lysekrone. Min broder blev i den anledning ridder af Finlands hvide rose. —

Efter sin afsked bosatte han sig på Frederiksberg, Fjords allé 10, hvor hans enke Emma Laura, f. Thomsen, der var ham en trofast støtte både i hjemmet og præstegerningen, endnu bor, Også efter sin afgang gjorde han tjeneste som vikar i forskellige kirker i hovedstaden, og på syge- og alderdomshjem var han en påskønnet gæst.

Min broder havde en god og rig arv fra vort barndomshjem, der var præget af det lys, der ved Grundtvig var tændt både kristeligt og folkeligt, og som han helt kunde slutte sig til — dog uden al snæverhed, så han gerne rakte broderhånd til andre, og også villigt modtog tilskyndelser fra andre lejre. Allerede som barn stod hans hu til præstegerningen, og han havde hele sit hjerte deri. Det var hans lyst at forkynde det gamle glædesbudskab, og alvorens dybe grundtone manglede ikke. Særlig fremhævede han rigdommen i barneforholdet til Gud. Jeg tror, han havde en nådegave som bønnens og forbønnens mand, hvad der betyder så meget for en præsts gerning. Han var en god vejleder for de unge, som han også samlede efter konfirmationen. Og de gamle og syge ventede ikke forgæves på hans besøg. Han gjorde ingen forskel på mennesker, færdedes med lige værdighed i borg og hytte. Som provst kom han ikke som den overordnede, men som lærernes ven, der vilde hjælpe og støtte; og hans besøg i skolerne var velsete; han kom uden tyngde og med fred. Både præster og lærere vidste, at deres sag lå i gode hænder hos ham; han var klar i sin bedømmelse og retsindig i sine afgørelser.

Han var en udpræget menneskeven og havde en sjælden evne til at komme i kontakt med dem, han traf; han havde let ved at gå ind på deres interesser og føle med dem både i glæde og sorg, som en præst har så rig lejlighed til — en lykkelig gave, som åbner dørene for det budskab, han har at bringe. Og hvor var han selv taknemlig for, hvad han mødte af menneskers venlighed og tillid. Det ord »tak« kom ham let over læberne og fra hans hjærte. Og han var taknemlig over alt, hvad Gud havde beredt til at forskønne og berige livet for

sine børn. Særlig musikken havde hans hjærte. På klaveret udfoldede han sit mesterskab og har glædet mange ved sit spil. Ved præstemøder og lignende var han en påskønnet organist. Han var i besiddelse af et lyst og muntert sind. Det hjalp ham til at gøre hverdagens arbejde med glæde, og det gav sig til kende ved festlige lejligheder, hvor han lyste op ved sin livfuldhed og gerne mødte op med en sang. —

Han kunde, når han tænkte tilbage på sit liv, sige med David: »Snorene faldt mig på liflige steder, en dejlig arvelod tilfaldt mig« (Sl. 16). Da bedstefader holdt sit 50-års præstejubilæum, anførte biskop Laub de ord fra 1. Tim. 3, 13: »De, som har tjent vel i menigheden, erholder sig selv en smuk stilling og megen frimodighed i troen på Kristus Jesus«. Det kunde også siges om ham. Og de hvide hår klædte ham smukt. —

Det skal ikke forties, at der også var mørke skygger som baggrund i billedet. To gange i sin ungdom havde hans sind været formørket af den hjernesygdom, som er noget af det tungeste, der kan lægges på et menneske. Men ved en forunderlig Guds nåde blev det så fuldstændig taget fra ham, at der i hans lange præsteliv ikke viste sig så meget som en skygge deraf, der kunde true hans livsmod.

Sidste gang han stod på en prædikestol var i Vartov julesøndag 1945. Sygdommen (kræft) havde allerede mærket ham; men det var ham en særlig glæde at prædike over evangeliet om de to gamle Simeon og Anna, som alterbilledet i vor barndomskirke i Herfølge så smukt fremstiller. Og med Simeons ord: »Nu lade du din tjener fare med fred, ti mine øjne har set din frelse« faldt det ham naturligt at tage afsked med sin præstegerning. Et af hans sidste ord var: »Dig, som kalken for os drak, Jesus, Jesus, evig tak« (Sl. 474). Det kom til at stå på hans ligsten på Ejby kirkegård, som menigheden satte i taknemlig erindring om ham og hans gerning. Menighedsrådet har også skænket og vedligeholder gravstedet.

A. Bartholdy Møller.

SVEND ASBJØRN NISSEN

† 13. JULI 1946.

Svend Asbjørn Nissen blev født i København, hvor hans fader var skoleinspektør, og skønt han således voksede op i hovedstaden, virkede han sin længste tid som landsbypræst, først i Jylland, sidst på Sjælland, inden døden forholdsvis tidligt rev ham bort fra hjem og virke.

Han blev cand. 1906 og to år efter ordineret kateket ved Sct. Jakobs Kirke. 1913 konstitueredes han som sognepræst i Vanløse, hvor han virkede et par år for så 1915 at blive sognepræst i Vrove—Resen ved Skive. Herfra kom han 1917 til Testrup ved Haslev; 1923 flyttede han til Hvedstrup—Fløng, hvor han virkede til sin død 1946. Ved Roskilde domprovstis deling i 1936 blev han den første provst for Sømme og Voldborg herreders provsti. Ridderkorset modtog han 1943.

Provst Nissen var et fint og hjertevarmt menneske, hvad der prægede hele hans færd både i hjem og menighed. Hjemmet og kirken var de to poler, hvorom hans liv drejede sig. Der blev levet et rigt hjemliv i Hvedstrup præstegård, og aflagde man et besøg, blev man altid modtaget med stor hjertelighed. Et bevis på den interesse, hvormed provst Nissen omfattede de mennesker, han kom i berøring med, var, at han altid spurgte til hustru og børn, når man talte med ham, og gjorde det således, at det var klart, det ikke bare var af høflighed. Han var fornøjelig at være sammen med og havde en levende sans for humor, f. eks. var han en ivrig læser af Holberg.

Jeg har aldrig haft lejlighed til at høre ham prædike, men mange

taler med stor glæde om timerne under hans prædikestol, og da jeg kom til Jyllinge—Gundsømagle, efter at han under vakancen havde passet Gundsømagle sogn, blev det sagt til mig, at jeg fik en tung arv at løfte. Hans prædikener var korte, klare og levende, frugter af et omhyggeligt arbejde med teksten. Han forstod at fange tilhørernes opmærksomhed. Det gjaldt også konfirmanderne, som glædede sig til timerne hos ham, og flere har senere sagt: »hos provst Nissen fik vi alligevel noget, som vi aldrig glemmer, noget for livet«.

Provst Nissen var meget omhyggelig med alt vedrørende embedet, og som provst havde han en fuldendt orden i provstiets sager og krævede selvfølgelig, at præsterne også skulde have orden i deres; altid var han rede med råd og dåd. I 1938 blev han skoleprovst og tog med iver og interesse dette arbejde op.

Han havde et åbent sind overfor de nødlidende i samfundet, og de gik ikke forgæves til ham, der ikke blot havde blik for næstens nød, men også vilje til at hjælpe.

Også hans store kærlighed til dyrene må nævnes. Mishandling af dyr kunde bringe ham i harnisk, og han gjorde meget for dyreværns-sagen.

Endelig må det også nævnes, at han under den tyske besættelse gjorde en indsats, idet adskillige under deres flugt fra tyskerne bort til sikre skjulesteder fandt et fristed i Hvedstrup præstegård.

Provst Nissens sidste år blev svære på grund af streng sygdom, som hans kristentro hjalp ham at bære, så hans sidste hilsen til menighederne i Hvedstrup og Fløng sluttede med de ord, at han døde i den tro, som han havde prædiket.

Vi, der har haft ham til provst, vil stedsø bevare mindet om en ædel og fin personlighed.

Jyllinge, d. 20. jan. 1950.

A. Wigand Mathisen.

Sognepræst
JOHANNES JENSEN KORSHOLM,
Rorup-Glim.

Om aftenen den 5. okt. 1946 blev sognepræsten i Rorup-Glim dræbt ved en kørselsulykke på Roskilde landevej, da han sammen med sin hustru var på vej til et besøg i sognet.

Korsholm blev født i Stadil sogn i Vestjylland den 23. aug. 1908 og svarede i sind og skind til det milieu, hvori han groede op. Slægten består af bønder, vestjydske bønder af den sejge, stiltfærdige type, som ikke gør store dikkedarer ud af den side af tilværelsen, der har med magelighed og luksus at gøre, men som til gengæld er selvfølgelig indforstået med de mange krav og pligter, som slidet med den ofte genstridige, vestjydske jord dagligt stiller dem overfor.

Det lå i luften, at K. skulde følge i slægtens spor og ganske naturligt opdroges han i gårdens arbejdsfællesskab fra de tidligste drengeår, med i mark og eng, stald og mose.

Som den naturglade dreng, han var, blev han grøn spejder med liv og sjæl — og mon ikke det var spejderarbejdet med dets rige muligheder for fællesskab og påvirkning, som i ham vakte kaldet til præstegerning? Han havde sjældne evner til arbejdet med de unge, og spejderkammeraternes hengivenhed har sikkert betydet langt mere for ham i dragelse mod præstegerningen, end vi aner.

I hvert fald: han følte kaldet stærkt. Og det er såre betegnende for ham, som kun havde landsbyskolelærdommen at bygge på, at han havde mod nok til at gå i lag med den endeløse terpen bøger, som nu een gang er vejen, hvis man vil følge et kald til at blive præst.

22—23 år gammel var han vel, da han satte sig på skolebænken i Tarm Gymnasium blandt 15—16-aarige kammerater for at tage præliminæreksamen. Hver dag, i sol og regn, sne og slud, cyklede han fra hjemmet i Velling og hjem igen og sled som en hest med de mange fag. Efter præliminæreksamen kom så studentereksamen fra Tarm i 1937; ikke stor, nej! men hvilken triumf! Derfra til Aarhus Universitet sept. 1937. Det var den gang da det jydsk universitet endnu var et ufuldbåret foster, og undervisningen i de theologiske fag, var en privat foreteelse. Der mødte vi hinanden, og jeg var fra første færd imponeret af hans ukuelige energi og målbevidsthed.

Det, der betød noget for ham, var først og sidst målet, der vinkede forude: landsbykirken og præstegården.

Sept. 1939 gik turen til Københavns Universitet. Med sig bragte han de forprøver, som går forud for embedseksamen — og så en meget vigtig ting: den pige, som den 14. aug. 1942 skulde blive hans hustru, og som han friede til på cyklestien mellem Aarhus og Riisskov en sen sommeraften nogle måneder før opbruddet til København; Thora Jessen fra Nr. Bork i Vestjylland.

Efter de mange års hårde slid og tapre kamp kom så den ærligt fortjente belønning i 1944, theologisk embedseksamen, endda med karakteren *laudabilis*, og nu manglede der blot et menighedsråd, som kunde se, at det var ham, de skulde have som præst i sognet.

Det blev Rorup-Glim, hvortil han blev eenstemmigt indstillet den 9. november 1944.

10 dec. s. å. blev K. ordineret af biskop Rosendal i Roskilde Domkirke og 17. dec. indsat ved provst Otzen i Rorup og Glim. Målet nået!

Det blev altså knap 2 år, det forundtes ham at øve den gerning, han havde sat så meget ind på at få betroet. Hvad blev så resultatet? Vi kan kun se det ydre. Men et resultat ligger vel altid skjult i indsatsen.

Han var flittig og sejt og ærlig. Han havde sine kanter, som stærke, sejge mennesker altid har, men han havde også en hustru. Smidighed var næppe hans speciale. Til gengæld havde han et budskab; og det bragte han på sin egen facon; ikke blot gennem sin forkyndelse (præget af professor Skydsgaard, som han satte højt) af den Herre, hvis kærlighed og majestæt havde overvundet ham selv, og som havde givet ham evner og mod nok til at nå målet, men måske meget mere gennem sin medmenneskelighed. Thi hans inder-

ste begær var at møde sine sognebørn på lige fod (derfor smed han jakken og svang høtyven, når naboerne manglede en hånd i høstens tid), forstå dem, bære med på deres vanskeligheder og derved prøve på at give dem noget af det, som havde givet hans eget liv en mening, visheden om, at vort liv først bliver rigtigt liv med Jesus Kristus som Herren.

Det var ikke lutter idyl i Rorup-Glim for Korsholm og hans kone; men han var lykkelig i bevidstheden om, at der var brug for hans indsats — og han søgte ærligt at gøre en indsats.

Derfor fandt han også venner i sognene, hvis forståelse og sympati han var inderlig taknemlig for.

Det formede sig så underligt, at han selv kom til at skrive den prædiken, der blev holdt ved hans bisættelse fra Rorup kirke.

Sådan sker det, at Gud selv taler stærkt til os gennem menneskeord. Og deri ligger et indtrængende kald, om vi da har øren at høre med.

Vi, som var Johannes Korsholms venner, vil bevare hans minde i taknemlighed.

Øsby præstegård, 19. jan. 1950.

Hakon Fog.

Provst
CARL CHRISTIAN VARMING

† 24. NOVEMBER 1946.

Først på året 1923 så jeg provst Varming for første gang, idet jeg som mulig ansøger til førstelærerembedet i Daastrup aflagde besøg i Ørsted præstegård for at tale med skolekommissionens formand. Jeg mødte en høj, rank mand, som jeg hurtig fik sympati for og tillid til.

Kort efter min hjemkomst til Jylland fik jeg brev fra provsten, der var blevet klar over, at jeg havde opgivet at søge embedet. Brevet var så hjerteligt og venligt, at det fik mig til at tage turen en gang til for at fremstille mig i skoledistriktet.

Når jeg nu tænker tilbage på, hvilken faderlig ven jeg i en lang årrække fik i provst Varming, er det i dyb taknemlighed, og jeg lærte snart at forstå, hvad denne mand allerede da i mange år havde betydet for de to sogne, Ørsted og Daastrup. — Kærligheden til den jyske natur og forståelse af jysk folkesind var en arv, han medførte fra sin opvækst i en nordjysk præstegård, og som han jævnligt gav udtryk for både i samtaler herom og ved oplæsning af jysk digtning.

Efter sin embedseksamen 1886 blev Varming adjunkt på Herlufsholm i fire år, hvorefter han var kapellan i Haslund—Ølst ved Randers, indtil han udnævntes til sognepræst i Guldager ved Esbjerg (1891—98). Som sognepræst for Ørsted—Daastrup var det, han fik sit betydningsfuldeste virke. Da jeg kom til Daastrup, havde provst V. allerede virket i 25 år på stedet, siden 1925 tillige som provst

for Ramsø—Tune herreder. Det var ganske tydeligt, at han i usædvanlig grad havde forstået at vinde hjerterne i sine sjællandske sogne. Få steder på Sjælland kunne der søndag efter søndag samles så stor en flok til gudstjeneste. Dette gjaldt særlig Daastrup, hvor der var et ret betydeligt Indre missions samfund. Uden selv at slutte sig til I. M. havde provst V. ubetinget vundet denne kreds i sin menighed. Dertil havde ikke alene hans gudstjenester bidraget, men især hans utrættelige arbejde med husbesøg. Kunne han i sin afskedsprædiken i 1931 ydmygt sige: »Måske skulle basunen have givet en tydeligere lyd —«, så vil hans menigheder sige, at hans jævne, hjertevarme forkyndelse om synd og frelse var til hjælp for mange i disse år.

Man har fortalt mig mangfoldige træk om hans ihærdighed for at finde frem til dem, der trængte til hans hjælp. En dag kom han ind hos en fattig familie, hvor manden var på arbejde og moderen lå syg uden at kunne stå op og give børnene mad. Varming tog straks fat på den mest nærliggende hjælp: at finde brød og fedt og heraf smøre så mange klemmer, at børnene blev mætte. — En gammel kone sad i sit køkken og spiste fedtebrød, da provsten trådte ind. Konen var lidt mut ved denne situation. Men da V. bad om et stykke med, var det gamle hjerte snart tøet op.

Meget fortælles om hans trofasthed mod venner. Læreren i Daastrup, min forgænger, lå engang alvorlig syg i længere tid og var vist ofte dybt nede. V. gik hver dag i flere uger den 10 km lange vej for at være til trøst og hjælp for vennen.

Også sangen brugte han. Selv havde han en smuk stemme, og den store børneflok, der voksede op i Ørsted præstegård, var sangglad. Præstefamilien samlet udgjorde et ret anseligt kor. Også i missionsalen sang familiekoret. Og der kunne V. jo nok af og til få en melodi at høre, der måtte skurre i øret. Men tilliden var så stor, at han kunne få lov at lære kredsen bedre toner. I kirken blev efterhånden de ikke-kirkelige melodier erstattet med god kirkesang. Og der blev sunget fuldttonende som få steder i landet

Provst V. elskede børn. Stod han ved kirken eller andre steder over for piger og drenge, skulle de alle have et håndtryk og et par venlige ord — men han ville se deres øjne. Derfor var også hans skolebesøg ved de årlige prøver festdage for børn og lærere. En af hans konfirmander fra o. 1900 har fortalt mig, at undervisningen ofte foregik i kirken eller haven. Han ville også vise børnene Guds storhed og godhed i, hvad de så omkring sig. En tjenestedreng

sad en dag og sov. V. tog ham stille ved hånden og førte ham ind i lejligheden, hvor han gav ham lov til at sove videre.

Da provst V. i 1931 efter 35 års præstegering i Ørsted—Daastrup tog sin afsked, blev der på mange måder givet udtryk for taknemlighed. Og nu, da provsten for længst er gået bort, kan jeg godt sige, at ved hans bortrejse faldt en kæmpe iblandt os.

Ørsted præstegård var i mange år et præstehjem, hvor der var godt at komme, og det skyldes ikke mindst præstekonen, fru Clara Varming, der nu bor i København og stadig har forbindelse med mange gamle venner i sognene.

Provst V. døde i Roskilde d. 24. nov. 1946. Hans grav findes på Solbjerg kirkegård.

J. Hagelskjær,
Førstelærer, Daastrup.

JOHANNES PETER EMIL WAIDLØW

† 14. JULI 1947.

I Sæby—Gjershøj Sognekalds Embedsbolig skrev Pastor Waidtløw ved sin Afsked:

Den 27. Oktober 1929 holdt jeg paa 22. S. e. Trin. Afskedsprædiken over Themaet: Gud — og dit Regnskab. I Dag, 30. Oktober, drager jeg — vil Gud — til vort nye Hjem, Eggersvej 26 pr. Hellerup, med Tak til Gud for den forløbne Naadetid. Herren velsigne Sæby—Gjershøj Sogne og min Eftermand.

Pastor Waidtløws Gerning herude strakte sig kun over syv Aar. Han var i disse Aar mærket af Sygdom og maatte flere Gange paa Rekreationsophold ved Badesteder i Tyskland.

Helt fra sine første Præsteaar stod han Indre Mission nær. Hans Forkyndelse, hvis Midtpunkt var Menneskets Synd og Guds Naade i Jesus Kristus, var klar og afgjort, et stærkt Kald til personlig Afgørelse for den enkelte.

Over Pastor Waidtløws Fremtræden kunde der tilsyneladende være noget fornemt og aristokratisk, der holdt Mennesker paa Afstand; men de, der lærte ham nærmere at kende, ved, at der bagved bankede et varmt og kærligt Hjerter, der længtes efter at være noget for Mennesker. For ham selv var det en stor Glæde, naar han fik Lov til at være noget for den enkelte. Som Sjælesørger var han mange til personlig Hjælp og Trøst og mindes som saadan med Tak og Hengivenhed.

Pastor Waidtløw var i sin Embedsførelse Ordensmand til Fingerspidserne, hvad Arkivet saavel som Embeds- og Kirkebøgerne er et talende Vidnesbyrd om.

Pastor Waidtløws længste Præstegerning faldt i København som Kirkefondspræst. Fra 1900—1912 var han ordineret Medhjælper ved

Sct. Stefans Kirken paa Nørrebro. 3. Juledag 1914 indviedes Anna Kirken. Det var gennem tolv Aar Pastor Waidtløws Arbejdsmark, der var blevet udskilt fra det store Sct. Stefans Sogn og nu fik sin egen Sognekirke med ham som Sognepræst. Det var kun et Menigheds-
hus med Kirkesal, der var rejst; men Værket blev siden fuldført. I 1928 indviedes Sct. Anna Kirken i dens nuværende Skikkelse.

I 1920 maatte Pastor Waidtløw paa Grund af svigtende Helbred sige Sct. Anna Sogns Menighed Farvel. Han blev kaldet til Anden-
præst for Boddum—Ydby Menigheder i Thy. Her var han kun i to Aar og forflyttedes i 1922 til Sæby—Gjershøj Sognekald.

K. M. Faurholt Pedersen.

KARL EINAR HOLGER ANSGAR ANDERSEN

† 25. SEPTEMBER 1947.

Der fandtes ingen kirkelig retning eller nogen anden bås, hvori man kunne anbringe Karl Andersen, som fra 1938 til sin død 1947 var sognepræst i Gyrstinge — Kirke Flinterup. Hvis folk kun kendte ham overfladisk, kunne de godt høre ham udtale sig om en sag eller en person og mene, at de nu vidste, hvor de havde ham — for strax efter ikke at ane det alligevel. I det hele taget kan man vist sige, at hans — for os at se — alt for korte løbebane var fuld af overraskelser, ikke mindst for ham selv. Han var et levende menneske i det ords aller stærkeste betydning.

Under hans opvækst i en jydsk præstegård blev kompasset rettet for ham, og ved den indstilling blev der ikke senere forandret noget; men han blev ikke stikkende i nogen præstegårdsidyl. Han lærte, hvad det vil sige at tvivle, kæmpe og lide nederlag — og af Guds nåde blive bevaret i troen. Sit barndomshjem mindedes han i dyb taknemlighed, fordi han der mødte evangeliet som et ord, der ikke var til at komme udenom; og så gik han forøvrigt sine egne veje både i studentertiden og som præst.

I sit eget hjem, først på Bornholm, hvor han var hjælpepræst i valgmenigheden, og siden i Gyrstinge, levede han, sammen med sin kone og sine børn, et rigt liv, hvor han gav meget og modtog meget. Det var ikke præstegårdsidyl i gammeldags forstand (en af dens forudsætninger var bedre økonomiske kår, end man har i de fleste præstehjem nu!); det var i det hele taget ikke efterligning af noget, men virkede så dejligt ægte og umiddelbart, som alt hvad Karl Andersen havde med at gøre. Vi, der har set og hørt ham som vært ved et præstekonvent, kunne ønske mange kolleger at have haft den oplevelse. Et formfuldendt indledningforedrag fik man sjældent, skønt han ved andre lejligheder dokumenterede, at han netop magtede at forme et stort stof både i tale og i skrift, hvis det var det, det kom an på; men spillevende var det altid.

Et levende menneske i stadig kamp med problemerne, sådan var han, og derfor var samvær med ham altid frugtbart. Han var en god teolog i den betydning af ordet, som ikke altid fremgår af et eksamensbevis; aldrig færdig med spørgsmålene, til det sidste kæmpende for at finde ind til, hvad evangeliet er, og få det udtrykt og forkyndt for fattige mennesker, sig selv iberegnet. Hans kærlighed til og arbejde for »den laubske kirkesang« laa på den linje og var ikke som nogle troede, et liebhaveri.

Både der, hvor Karl Andersen fik sin faste præstegærning, og andre steder, ikke mindst i nabosogne, hvor han gjorde tjeneste i ret lange perioder, er der mange Mennesker, som er taknemlige, fordi de lærte ham at kende som en ærlig præst, der ikke selv havde andet at holde sig til, end det ord, han var sat til at forkynde. Han gjorde ingen forsøg på at optræde med værdighed eller myndighed og gav sig aldrig ud for mere, end han var; netop derfor kunne han i givet fald tale og handle med ægte myndighed. — Han gjorde det let for folk, som ønskede at finde fejl hos ham, og de, der mener, at præster helst skal leve i en lidt højere sfære end andre dødelige, kunne næppe altid befinde sig vel i hans selskab. Til gengæld var han på talefod med en mængde forskellige mennesker iblandt dem, som ikke har mange præstebekendtskaber, og det ikke bare som en herlig kammerat og fortrolig ven, men også tit som præst og sjælesøger. Han var hjælpsom overfor alle, der trængte til det, og skånedes ikke sig selv, når der var mulighed for med ord eller gærning at trøste et medmenneske i nød. Hans trang til kontakt med dem, han skulle være præst for, fik ham også til at begynde udsendelsen af et menighedsblad for de to sogne, og han nøjedes ikke med at redigere det ved hjælp af papirsaksen, men gjorde et stort arbejde med det, så det blev et sogneblad af høj kvalitet.

Ingen, som kendte Karl Andersen, undrede sig, da han gik ind i modstandsbevægelsen; det var ikke æventyrlyst eller kampglæde, der var hans hovedmotiv (skønt han visselig var i besiddelse af begge dele), men han tog det som et pligtarbejde, der skulle gøres. Det endte med, at han måtte gå under jorden indtil kapitulationen; da vendte han tilbage til festgudstjenesten, glæden — og skuffelserne.

Den 25. september 1947 døde han brat ved en færdselsulykke. Roskilde stift mistede en særpræget præst og mange en god ven, som vi savner og mindes i stor taknemlighed.

Jørgen Tørsleff.

ALBERT HANSEN

9' december 1947 døde Hvalsø og Særløse's tidligere sognepræst, Albert Hansen, i sit hjem ved Roskildefjord, lidt nord for Roskilde. Ikke blot et langt liv, men en lang og tro tjenergerning i den danske folkekirke bragtes da til afslutning.

Albert Hansen fødtes 3' februar 1867 paa Vesterbygaard ved Rudkøbing. Forældrene flyttede snart efter til Skovsgaard i Sydbyn. Her, i Espe Sogn, sporedes virkningerne af Birkedals og Joh. Clausens forkyndelse i Ryslinge og har utvivlsomt haft betydning for Albert Hansens religiøse udvikling.

Efter faderens bestemmelse skulle Albert Hansen være landmand og gennemgik baade teoretisk og praktisk uddannelse hertil. Først 23 aar gammel fik han lov at følge sin lyst til bogen og tog efter tre aars læsning artium fra Døckers kursus.

Den religiøse paavirkning i barnearene ledte Albert Hansen til det teologiske studium, skønt naturvidenskaberne, særligt kemi og fysik, trak stærkt, en vej, som senere sønnen, videnskabsmanden, dr. phil. Albert Hansen, seruminstitutet, fulgte.

Da den teologiske embedseksamen var naaet sommeren 1899, stod Albert Hansens lyst til at blive gymnasielærer i historie og religion, men han blev hurtigt ført ind i praktisk præstegerning. Ordinationen fandt sted i Ribe 25. april 1900. Samme aar mødte Albert Hansen sin hustru, Kirsten Marie Christensen fra Langeskov ved Vejle, og brylluppet stod inden aarets udgang.

Albert Hansens præstegerning er i det ydre karakteriseret ved, at han begyndte den kort efter aarhundredskiftet, men først 1909 fik

sit første og eneste sognepræsteembede. — Det blev vikariat paa vikariat. Det var ikke ualmindeligt paa den tid, men at vikartiden blev saa lang for Albert Hansen skyldtes sygdom inden for familien, saa bopæl maatte søges i en skovrig, beskyttet egn paa Fyn, i Allested-Vejle pastorat. Der var meget at gøre for en vikar paa Fyn; dog faldt i fynsperioden det interessanteste vikariat udenfor Fyn, nemlig paa Østerø paa Færøerne, hvor Albert Hansen virkede halvdelen af aaret 1907. Færøtiden med færingeres stærke brug af præsten var til stor glæde og udvikling.

Efter hjemkomsten fortsattes vikariatene til foråret 1909, da helbredstilstanden i hjemmet nu var saa stabil, at sognepræsteembede kunne søges. Det blev Hvalsø-Særløse, og her udførtes saa fra 1909 til 1933 en trofast præstegerning, i det ydre præget af bygningen af den nye præstegaard i Hvalsø, arbejdsmæssigt af velforberedte gudstjenester, bibellæsninger i skolerne, fællesungdomsmøder i præstegaarden og flittige besøg i hjemmene samt et smukt og lykkeligt hjemliv i præstegaarden. Ved arbejde gennem aarene i menighedsraad, værgeraad og skolekommission fik Albert Hansen et solidt indblik i landbefolkningens indstilling paa alle livsomraader. Han kom derved — efter egen udtalelse — til at agte den og sætte den højt og naaede til den overbevisning, at den danner kærnen i vort folk, baade religiøst, moralsk og samfundsmæssig.

I efteråret 1933 maatte Albert Hansen paa grund af sygdom trække sig tilbage fra aktiv præstegerning. Han købte en villa paa Frederiksborgvej lidt nord for Roskilde. Villaen ligger i en dejlig frugthave, der skraaner ned mod fjorden. Her førte han og hans hustru præstegaardstraditionerne videre, og hjemmet blev et gæstfrit samlingssted for slægt, venner og de gamle menigheder. — Helbredet blev snart saa nogenlunde genvundet, saa nu kunne Albert Hansen, der begyndte sin præstegerning ved i ni år at være vikar rundt om i kongeriget, slutte sit liv paa samme maade, ved i en lignende aarrække at hjælpe med præstegerningen i sognene rundt om Roskilde, hvor præstebrødre og stiftsøvrighed snart opdagede den erfarne, flittige og hjælpsomme præst. Hans trofasthed viste sig naturligvis særligt mod hans nye hjem sogn, Himmelev, i hvis kirke han sad med sin familie søndag efter søndag, og paa hvis kirkegaard han har sin grav.

Pastor Albert Hansen var rodfæstet i kristendommen. Han nærede daglig sin tro ved at læse i det græske Nye Testamente. »Nu har jeg læst det mange gange,« kunne han sige, »men ordene bliver rigere

for mig hver gang.« — Han brugte stadig en Tischendorfgave, hvori hans navn staar ved siden af aarstallet 1893. Paa en lille seddel, maaske brugt som bogmærke, har han skrevet: »Biblen vrimler med livsord som himlen med stjerner, og ligesom stjernerne rummer hvert af disse livsord en verden.«

K. Kroon.

Sognepræst
VIGGO TAGE-JENSEN
† 2. FEBRUAR 1948.

Som Præst ved den Kirke, hvor Pastor Tage-Jensen fik sit Virke fra 1917—35, er jeg blevet opfordret til at skrive nogle Mindeord om ham, og jeg gør det gerne, fordi jeg i de Aar, jeg jævnligt besøgte ham som Emeritus, lærte ham at kende som en ældre erfaren Præst, der var god at gæste og gerne vilde række en yngre Kollega en hjælpende Haand.

Pastor Tage-Jensen var født i Arresødal som Søn af en kgl. Skovridder. Virkede først efter sin Embedseksamen som Vikar paa Jonstrup Seminarium, kom derefter i 1890 til Vorbasse og Hejnsvig som Sognepræst, hvorfra han flyttede i 1900 til Knebel paa Mols, var her til 1917 og kom derefter til Kalundborg.

Hvornaar Beslutningen om at blive Præst er vaagnet i ham, ved jeg ikke, men han har fortalt mig, at hans fromme Moder betød meget for ham og lærte ham at bede, og Konfirmationsforberedelsen hos den kendte Digterpræst Hostrup fik stor Betydning for ham. Derfor var der intet Valg, da han blev Student. Han vilde være Præst.

Det var en ganske bestemt Søndagstekst, som fik særlig Betydning for ham. Det var Ordene til 5. S. e. Trin. om Peters Fiskedræt. Og Ordene herfra kan skrives over hele hans Liv. Den Tekst prædikede han over, da han i 1890 blev indsat i Vorbasse Kirke, og sidste Gang, vi hørte ham tale i Kalundborg Kirke i Sommeren 1947, var det den samme Tekst. Han kendte ligesom Simon Peter til at »fare ud paa Dybderne«, kendte til Stunder, hvor »Tvivlen stormede mod hans Tro med mange vilde Tanker«, ikke mindst i Studenteraarene, men her var der to Ting, der hjalp ham, dels fordybede han sig i Søren Kierkegaard og pløjede hans Skrifter igennem, dels kastede han sig over praktisk-kirkeligt Arbejde. Sammen med den

senere Sognepræst ved Johanneskirken, Pastor Gottschalck-Hansen, startede han en Søndagsskole paa Nørrebro, et Arbejde, som fangede hans Interesse, og siden hen havde han for Resten altid en usvigelig Kærlighed til Søndagsskolearbejdet.

Og ligesom han kendte til at være »ude paa Dybderne« ikke blot i Studenteraarene, men ogsaa siden hen i Præstegerningen, saadan maatte han ogsaa Gang paa Gang sige ligesom Peter til Jesus: »Mester, vi har fisket hele Natten, men fangede intet« — altsaa noget af dette, som vel enhver Præst spørger sig selv om Gang paa Gang: Hvad kom der ud af det? Pastor Tage-Jensen havde haft den store Lykke i hele sin Præstetid at samle en god Menighed omkring sin Prædikestol. Han havde en central kristelig Forkyndelse, og Folk hørte ham gerne. Hans lykkeligste Aar har uden Tvivl været i Vorbasse, hvor han fik Lov til at være med i den store Vækkelse, der gik hen over Egnen i 90erne, men Gang paa Gang dvælede han ogsaa paa sine gamle Dage ved de Højtidsstunder, han havde haft i Kalundborg Kirke. Han vilde, at hver Gudstjeneste skulde være en Takke- og Lovsangsgudstjeneste, og derfor var det meget almindeligt, at han lod Gudstjenesten begynde med Salmen »Min Sjel, Du Herren love«, — det er Tage-Jensens Salme, sagde man.

Men selv om hans Gerning for Menneskeøjne at se saaledes lykkedes, saa nagede det Spørgsmaal ham, ikke mindst i de senere Aar, hvor Sygdommen tog til, og hvor der faktisk ikke var en Dag, hvor han var fri for Smerte: Hvad kom der ud af det? I næsten 50 Aar fik han Lov til at staa i Kirkens Tjeneste, men hvad blev det til? Vi ved det ikke. Vi ser jo sjældent Resultaterne af vor Gerning, men jeg er dog glad for her, hvor jeg rister ham denne Minderune, at føje til, at der rundt omkring i det Sogn, hvor han virkede de sidste 20 Aar, endnu sidder nogle, som mindes ham med Taknemlighed for et Ord, han gav dem, eller for den Trøst, han bragte i et af deres Livs afgørende Stunder.

Ikke blot Tvivl og Mismod kendte han, men ogsaa den Tryghed, det er at hvile i Peters Ord: »Paa dit Ord, Herre, vil jeg kaste Garnene ud«.

En lang og rig Præstegerning er afsluttet, rig paa Glæder og Skuffelser, Opmuntringer og Nederlag, en Gerning, som uden Tvivl har baaret Frugt i de Sogne, hvor den er blevet øvet.

E. Kragh-Schwarz,

Præst ved Vor Frue Kirke i Kalundborg.

Provst

H. P. MEINERTSEN,

† 24. APRIL 1948.

Faa Mennesker har følt sig saa vel hjemme i deres Arbejde som Provst Meinertsen. Dette gjaldt baade i hans Ungdoms Højskolegerning paa Brøderup og i hans Præstegerning i Fodby og Mern Sogne. Han elskede den Tjeneste, der var blevet ham betroet, og han vandt Menneskers Paaskønnelse og Tak i vide Kredse. Han stammede fra et vaagent Gaardmandshjem i Ondløse Sogn (Holbæk Amt), hvor Præster af Slægten Rørdam havde præget Egnen stærkt og varigt. En levende Slægtfølelse havde han taget i Arv, og han udarbejdede dygtige og livlige Stamtavler over den Meinertsen'ske Slægt. Hans Hu stod til Bogen, og først tog han Lærereksamen, en udmærket Forskole til hans senere Virke som Højskolemand og Provst for Baarse—Møenbo Herreder. Hvor var han velset og velagtet blandt Provstiets Lærere! Med sin myndige Forstaaelse af Undervisning og Optragelse og sin Evne til sympatisk Indlevelse blev han til Hjælp og Opmuntring for mange. — Man hører adskillige, ikke mindst blandt grundtvigske Folk, tale let overlegent om deres Universitetsuddannelse. Saaledes var det ikke med Grundtvigianeren H. P. Meinertsen. Af karsken Bælg havde han suget ind, hvad der blev budt paa i Universitetets Høresale, og aldrig trættes han af at berømme Professorer som Fr. Nielsen, den aandslivlige Kirkehistoriker, og Peder Madsen, den bundsolide Vestjyde, hos hvem Fromhed og Lærdom havde indgaaet en saa fin Forening.

I *Fodby* ved Næstved fik han sin første Præstegerning, og man

tør sige med Sandhed, at han kom til at staa paa en rig Arbejdsmark, folkeligt som kristeligt. I en forholdsvis ung Alder kaldtes han saa til *Mern*, Peter Rørdams gamle Sogn. Han følte det som en kær og hellig Forpligtelse at være med til at løfte Arven efter denne, hvem han følte sig saa stærkt aandeligt beslægtet med. Som Rørdam var han afgjort Grundtvigs Discipel, men ogsaa som denne paa selvstændig Vis. Den doktrinære Grundtvigianisme med dens stærke Ortodoksi huede ham ikke. Men i det grundtvigske Grundsyn paa Menneskeliv og Kristendom levede han af hele sin Sjæl. At hjælpe Mennesker til hjærteligt at leve i det Menighedens Samfund, som de ved Daaben hørte til, det var for ham Hovedsagen; han vidste, at her var de Kilder, der springer til evigt Liv.

Ikke mange levede stærkere i Historien end han, og i den hentede han Inspiration ogsaa til Dagens Gerning og dens Problemer. Han øste af sin Viden i sine mange folkelige Foredrag, hvori han forstod den Kunst at tale jævnt om det høje, og ved Samtaler i Venners Kreds. Der har været adskillige Mennesker, hvis Interessesfærer var mere udstrakte end hans, men paa sine Omraader var han sikker som faa. Og her traadte han fast paa sit Domæne. —

Venskabsforhold var en stor Del af hans Liv. Det hedder:

briste ej, om end de brage
Venskabs Baand fra Ungdoms Dage,

men hos ham bragede de næppe meget, endsige brast; de holdt, til Vennen lukkede sine Øjne. Et teologisk Vennelag fra hans Ungdomstid var han Sjælen i lige til de sidste Aar. Mon ikke i hans Betragtning af Salighedens Indhold det har lyst forjættelsesfyldt: med Venner i Lys at tale? —

Hans Tænkemaade var præget af megen common-sense, fri for falsk Aandelighed. Han havde et godt og retsindigt Maadehold. Et ret langt Otium blev ham beskaaret. I en Alder af 83 Aar fik den gamle Præst ved en hastig, men blid Død Lov at fare i Fred.

Christian Nielsen.

Provst
LEUNING NØRGAAD
† 5. JULI 1948.

Ifjor Foraar døde Provst Nørgaard kort efter, at han var fyldt 80 Aar. Han var Søn af den ansete Geheimeetatsraad, Generaldirektør Nørgaard. Hans Farfar var Præst i Saaby. Dør tilbragte Nørgaard i Reglen sine Ferier. Jeg ved ikke, om dette havde noget at gøre med, at han, da han blev Student, valgte Teologien. Han vaklede mellem Juraen og Teologien, og han kunde være blevet en fremragende Jurist, som han blev en udmærket Præst og Provst. Paa Pastorseminariet hørte han Matzens Forelæsninger over Kirkeret og nedskrev dem omhyggeligt. Jeg har selv læst disse Forelæsninger, og her blev allerede hans Interesse for Kirkeretten og den kirkelige Administration, som senere betød saa meget for ham, vakt. Aaret efter sin Embedseksamen blev han Kaldskapellan i Skive, hvormed var forbundet Stillingen som Lærer i Annekset Resen. Men kort efter at han var kommet, døde Sognepræsten, og Nørgaard blev konstitueret i Embedet. Det varede et helt Aar, og da der var kommet en ny Sognepræst, modtog Nørgaard fra Biskop Svane en Skrivelse, hvori denne takkede ham for den udmærkede Maade, han havde bestridt Embedet paa. Den Skrivelse gemte Nørgaard som et Hædersbevis, hvad det ogsaa var. Thi Svane var selv en meget dygtig Administrator. Allerede Aaret efter blev Nørgaard Sognepræst i Hals, hvor han var i 5 Aar, til han kom til Bandholm, hvorfra han i 1910 forflyttedes til Øde Førslev og Sneslev, der blev hans sidste Embede. Nørgaard blev senere ofte kaldt Danmarks dygtigste Provst, men det brød han sig forsaavidt ikke om. Han var først og fremmest Præst og vilde være Præst. Og han blev en dygtig Præst. Ikke af de meget veltalende, men hans i Reglen korte Prædikener var fast

formede og uden blomstrende Udtryk. Da saa Embedet som Provst for Ringsted—Alslev Herreder blev ledigt ved Provst Webers Afgang, var det en Selvfølge, at Nørgaard skulde være hans Efterfølger. Biskop Ostenfeld, der talte med mig om Provsteudnævnelser, var ganske vist meget betænkelig, for, som han sagde, Nørgaard var en altfor god Præst til at være Provst. Dengang var Skolevæsenet det mest betydende ved Provstegerningen, og Nørgaard omfattede Skolevæsenet med den største Interesse, hvad iøvrigt førte til, at Undervisningsministeriet efter Genforeningen ønskede ham som Skolekonsulent i Sønderjylland, hvad dog ikke blev til noget. Kort efter, at Nørgaard var blevet Provst, blev han Raadgiver for Ministeriet i de mange Spørgsmaal, som den nye Præstelønningslov medførte. Man talte endogsaa om, at han skulde være Konsulent i Ministeriet, men det blev han nu ikke. Derimod blev hans Kyndighed af Ministeriet taget i Brug i mange Udvalg og Kommissioner. Han var saaledes Medlem af et Udvalg angaaende Præsteembedernes Bygningsforhold, blev Medlem af Kirkekommissionen af 1921 og senere af Udvalget til Ordningen af de gejstlige Enkekassers Forhold, ligesom han efter Nyordningen blev Medlem af Enkekassernes Centralbestyrelse. Endelig blev han af Ministeriet indvalgt i Kommissionen af 1928 og gjorde dèr et stort Arbejde, vel nærmest i de økonomiske Forhold. Men det blev ham, der efter Afslutningen skrev Udvalgets Betænkning, hvori man finder hans Viden i Indledningen til de forskellige Forslag, der blev stillet.

Provst Nørgaard var Formand i Provsteforeningen fra dennes Stiftelse i en lang Aarrække og gjorde ogsaa dèr et godt Arbejde.

Provst Nørgaard var en fornøjelig Mand, der med sin Hustru, født Frimodt, førte et smukt Hus, hvor mange har glædet sig ved at komme. Og der var ogsaa Bud efter ham fra andre, Selskabsmand som han var.

Med Provst Nørgaard er en af de gode Præster og Provster gaaet bort. Han var en Mand af Format og en Pryd for sin Stand.

V. Holbøll.

Provst
M. HOLM
i Finderup.

Hans Magnus Jørgensen Holm *) blev født i Nørre Bork i Vestjylland, hvor hans Far var Møller og Gaardejer. Denne sin jydsk Oprindelse fornægtede Provst Holm aldrig til Trods for, at hans længste Virke faldt paa Sjælland. Baade af Skikkelse og Væsen var han stout og besindig, og i faa Personer har jydsk Bondeæts bedste Egenskaber og akademisk Kultur indgaaet nogen bedre Forbindelse. 19 Aar gammel blev han Student fra Ribe, en By, som han siden omfattede med stor Kærlighed og Interesse. Tidligt blev han gift med den Kvinde, som trofast og dygtigt stod ved hans Side i over 45 Aar, og som skænkede ham fem Sønner. Begge ejede de Lune og Sans for Humor, og det var kostelige Stunder, naar de, f. Ex. ved et Maaltid, tog et Emne under Behandling og secunderede hinanden med spøgefulde Bemærkninger.

Det er rigtigt, hvad en Præst engang sagde om Provst Holm, at havde vi haft den gammeldags Valgmaade med de kongevalgte Biskopper, er det sandsynligt, at han havde siddet i en af Landets Bispestole. I denne Udtalelse og i den Kendsgerning at Provst Holm ikke blev Biskop, ligger en Vurdering af andre og væsentlige Sider af Provstens Personlighed. Af Ydre var han en Prælatskikkelse, men dertil højt begavet og forlenet med ikke ringe Myndighed. Hans mangesidede Arbejde som Præst, Seminarie- og Realskolelærer, som Provst og Amtsprovst gav ham med Aarene baade et stort Fond af

*) Jfr. Nekrolog i »Dansk Kirkeliv« 1948.

Erfaringer og stor Dygtighed til at lede de mange Forhandlinger, som hans Embede medførte. Folkelig derimod i almindelig Forstand var han ikke, og ønskede han vist heller ikke at være, men noget mere medmenneskeligt end Provst Holm skal man lede længe om, hvad saavel hans Sognebørn som hans Præster kan bevidne. Over for de smaa i Samfundet havde han Øjet opladt, og Ordet om at bære hverandres Byrder var noget væsentligt i hans Forkyndelse. Dette stod i Forbindelse med hans dybe Forstaaelse af Daabens fundamentale Betydning. Hvor ofte sagde han ikke: »Om dog Mennesker bare vilde gøre Alvor af deres Daab, den Daab, hvorved vi er blevet Guds Børn og hverandres Brødre og Søstre.«

Ved Konventer i Løve Herred var det det almindelige, at ingen tog Del i Forhandlingen, før Provsten havde givet sit Indlæg, og naar det var sket, var som Regel baade Sagens Kærne trukket klart frem og ofte ogsaa det betydeligste sagt derom.

Provstens store Vidsyn hindrede ham i at fortabe sig i Smaatterier og afskar ham fra at blive Partimand. I Kirkeligt Centrum havde han fundet sit Stade, og dør vilde han gerne, at kristne af alle Afskygninger skulde »græsse« fredeligt sammen. Til hans Vidsyn hørte ogsaa, at han som faa følte og oplevede Livets Rigdom i de smaa Ting. Dette kom, foruden i Hjemlivet, maaske især frem ved selskabelige Lejligheder, hvor Provsten var en storartet og munter Selskabsmand, hvad Folk vist ikke troede, naar de kun kendte ham paa Afstand.

Saadan mødte vi Provst Holm, og saadan savner vi ham, og naar vi nu efter hans Bortgang skal gøre hans Betydning op i en kort Nekrolog, kan det maaske gøres som nedenfor anført, idet vi erindrer os, at en Præsts egentlige Gerning kender Gud alene.

Som Præst i et udstrakt Landsogn med næsten tre Tusinde Mennesker og med Præstegaarden i det ene Hjørne af Sognet har man som Regel nok at gøre. Naar man tillige er Provst for Omraadet Kalundborg—Slagelse, Stenlille—Storebælt og samtidig Amtsprovst for hele Holbæk Amt, Samsø inclusive og dertil Realskolelærer i Høng, Formand for Danmarks Provsteforening og Formand for Kirkeligt Centrum i Roskilde Stift, ja, saa er Speculationerne over, hvad man skal bestille i sin Fritid, minimale. Provst Holm besad, som enhver kan forstaa, en overordentlig Arbejdskraft, og det siger sig selv, at Kræfterne maatte gives til at gøre Dagens Gerning. Og de blev givet med stor Dygtighed og Kærlighed til den danske Folkekirke, hvis Ridder Provsten var fremfor nogen, hvad enhver kan erfare ved at læse hans

Artikkel »Folkekirkelig Sædvanekristendom« i Roskildebogen 1946 (Læs den!). Det ekstraordinære havde Provsten ikke Tillid til, men ventede sig meget af den danske Folkekirkes rige Muligheder og var gerne Præst for almindelige Folkekirkekristne. Kun to Aar før sin Død fik han skrevet ovennævnte Artikkel, men jeg er vis paa, at den vil leve længe efter ham, inspirerende, inciterende og maaske irriterende.

Som Prædikant var Provsten dygtig, livfuld og aktuel. I Besættelsesaarene var han — sammen med sin Ven, Skolebestyrer Dolleris og Rektor Monrad i Høng — i høj Grad opinionsdannende. Det følte som et smærteligt Tab, da de to førstnævnte med saa kort Mellemrum fulgte hinanden i Døden.

Skolevæsenet fik en stor Part af Provstens Arbejde. Han virkede ihærdigt for at bevare Religionstimerne og for at sikre alle danske Børn et Minimum af kristelig Børnelærdom.

Provst Holm sled sig op i sin Gerning, og det maa næsten undre, at han naaede at holde 25 Aars Jubilæum i Finderup, ved hvilken Lejlighed han blev hyldet af en stor Forsamling i Høng. Kort derefter traf han sin Beslutning om at søge sin Afsked. Det vilde blive svært at forlade Finderup Præstegaard, men, som han trøstende sagde til sin Hustru: »Det er jo ingen Sag, naar vi kan flytte ud sammen.« Han naaede kun at se den lille Villa i Valby, hvor nu Provstinden bor, og da jeg til hende, kort efter Provstens Død gav Udtryk for, at vi paa hans Vegne havde glædet os til, at han nu skulde have nogle gode Aar, svarede hun, smukt og uselvsk: »Gud ske Lov, at jeg tør tro, at han har faaet det, som er bedre.«

A. Gunnarsø.

EN GANSKE ALMINDELIG PRÆST — OG DOG

I mange Maader var Pastor *Ernst Wiese* en ganske almindelig Mand. Hans Løbebane frembyder ikke noget af særlig Interesse. Han var født den 6. Januar 1871, voksede op i et Grossererhjem i København og gik den lige Vej gennem Skolen via Universitetet ud i Præstegerningen. Først var han Personelkapellan i Elmelunde, saa Sognepræst paa Landet i Daugbjerg-Mønsted-Smøllerup; derefter først ord. Medhjælper, saa residerende Kapellan og endelig Sognepræst ved Sct. Pauls Kirke i Aarhus, hvorefter han — da han var omkring de 50 — rykkede »ned« i Embedet som Andenpræst ved Roskilde Domkirke; til Gengæld var Kirken her lidt større! Nogle Aar inden Aldersgrænsesilkesnorene var ham vis, tog han sin Afsked, da han ikke syntes, han rigtig magtede Arbejdet mere. Han gav sig dog ikke til at plante Kaal, men til at ordne D. M. S.s Bibliotek, hvad der var et saare nyttigt Forehavende. Hans sidste Aar var mærkede af Forkrænkelighed, og Døden kom som en Befrielse.

I selve hans Præstetjeneste var der heller ikke noget bemærkelsesværdigt. Han var hverken Geni eller Helgen, men et ganske almindelig udrustet Menneske, der altid var parat til at tage fat og altid fandt sin Plads iblandt de Medkristne, der vilde bestille noget. Hans Prædiken — med Bagsiden af en Konvolut som Manuskript — var saadan, at den altid var vel værd at høre paa, men han oplevede vist aldrig, at Folk i særlig Grad spidsede Øren, naar han stod paa Stolen. Han skrev, som han talte — troværdigt og varmhjertet.

Men selvom Pastor Wiese i mange Maader var en ganske almindelig Mand, saa vil hans Navn dog blive bevaret i Taknemlighed af dem, der lærte ham at kende; for der var nu alligevel noget usædvanligt ved ham. Jeg tænker selvfølgelig her paa Manden selv — og ikke paa, at han i sin Hustru, *Ellen Wiese*, f. *Varder*, havde

en Præstekone af de helt sjældne og forbilledlige. Man han var saa usædvanlig *flittig*, at en anden en kunde blive helt stakaandet af at se derpaa. Altid var han paa Farten og paa Færde — paa skraa ned ad Gaden som et forsinket Lyn; snart ud paa Kirkegaarden, hvor han næsten var en daglig Gæst, snart til Møde — hans Hjemmeaftener kunde hurtigt tælles; ikke mindst Ydre Mission og Ungdomsarbejdet havde hans store Kærlighed — snart rundt i Hjemmene for at være glad med de glade og bedrøvet med de bedrøvede. Han var — hvad Embedstitel han end havde, og selvom han følte sig hjertelig knyttet til Indre Mission — Sognepræst af hele sit Hjerter og havde en egen Evne til at kunne tage de fleste Slags Mennesker. Og Pastor Wiese var en *ualmindelig Kollega*. Loyal indtil det pinlige overfor dem, der stod højere paa Stigen, og hjælpsom, opmuntrende og givende Plads for de yngre. Og endelig var der noget helt — ikke selvudslettende — men *selvhengivende* ved Pastor Wiese. Han kunde bogstaveligt trække sin Frakke af og give den til en frakkeløs; hans Hjem var en Gennemgangs- og Kaffestue for Sognets Folk; og han var i en sjælden Grad optaget af en eneste Ting: af muntert og nøjsomt Slid for at bringe Evangeliet videre; naar han øjnede en Mulighed for at vidne om sin Herre, kunde han skubbe alt sit eget til Side.

En ganske almindelig Præst — og dog. Han var mere. »Skønt af de smaa«. Ja, vist. Men ét Himmellys, det var nu den kære, lyse, forslidte, elskelige Pastor *Ernst Wiese*.

Johannes Müller.

POLLUX BRISSON

† 10. AUGUST 1948.

P. Brisson var uddannet som Typograf, men fik Kald til at være Hedningemissionær. Han adlød Kaldet og meldte sig til Dansk Missions Selskab og blev efter endt Uddannelse udsendt som Missionær i Indien. — Det var en Gerning han elskede, men Klimaet taalte han ikke, et Maveonde blev forværret, og han maatte med Sorg opgive sit Arbejde efter 14 lykkelige Aar og rejse hjem med sin Hustru og tre Døtre. Efter et kortere Hjemmeophold, blev han kaldet til Sognepræst i Kirke Saaby.

Pastor Brisson forstod at gøre Ordet levende for sine Tilhørere; naar han stod paa Prædike- eller Talerstolen, kunde han fængsle sine Tilhørere og faa dem til at lytte til sin Prædiken, som han udarbejdede med megen Omhu; ofte begyndte han at arbejde med Teksten en Maaned forud og gjorde den færdig i god Tid. Han søgte i al sin Tale at forkynde Evangeliet om Dom og Frelse; det laa ham stærkt paa Sinde at faa det sagt, saa det blev hørt. Han kunde sige det impulsivt og bruge stærke Ord; men man mærkede, at hans Hjerte laa bagved, og at han derigennem søgte at herliggøre og tjene den Herre, der havde kaldt ham til sin Tjeneste. Derfor var der ogsaa, særlig i de første Aar af hans Præstetid, tidt Bud efter ham som Taler uden sogns, og han kom gerne, saa vidt hans Helbred tillod det, ikke mindst, hvis der skulde tales om ydre Mission, der til hans sidste Stund var Hjertebarnet.

Gennem alle de 14 Aar Pastor Brisson var i Kirke Saaby, var han plaget af sin Sygdom, og det nedsatte hans Arbejdsevne. Det pinte ham stærkt og kunde gøre ham mismodig, at han ikke kunde komme saa meget ud i sit Sogn paa Syge- og Husbesøg, som han gerne vilde, men saa gik han Bønnens Vej for dem, der laa ham paa Sinde og

fik derigennem Frimodighed til at gøre Arbejdet saa godt han formaaede.

Tre Gange i sin Saaby-Tid maatte Pastor Brisson gennemgaa lange Hospitalsophold, de to Gange med store Operationer for at genvinde sit Helbred, men trods sin Livsvillie og Energi ebbede hans Kræfter ud, og man forstod, at han var svag; ved en voldsom Opblussen af Sygdommen maatte han igen indlægges paa Diakonissestiftelsen, hvor han i Løbet af to Dage fik Hjemlov.

Efter sit eget Ønske ligger han begravet paa Saaby Kirkegaard, i Sognet, hvis Ve og Vel til det sidste laa ham saa stærkt paa Sinde.

J. Rønnenkamp-Holst,
Proprietær.

C. KRAG

Sognepræst C. Krag, som døde i Foraaret 1948, var Søn af den kendte Sognepræst ved Jakobs Kirken i København, P. Krag.

Pastor Krag beundrede sin Far, og han omtalte ham ofte baade i Tale og Skrift; men han efterlignede ham ikke; de var meget forskellige. Faderen havde en stærk Vilje, og han magtede at gennemføre sine Ideer, Sønnen C. Krag havde et følsomt Sind og maatte ofte i Kampen bøje af, naar Modstanden blev ham for haard, og det var i disse Modgangstider, at vi saa hans Storhed, hans Kærlighed og ydmyge Sind.

Han fik en god Embedseksamen; men den hvilede han sig ikke paa, han vidste, at det gjaldt om for en Præst at arbejde og vidne og sætte andre i Gang. I 1910 kom han til Bjerring og Mammen Sogne i Viborg Stift, Kirkegangen var her paa den Tid mindre end i de fleste Kirker i Dag; men med Pastor Krag's Indgang begyndte en ny Tid i disse Sogne, Kirkerne blev stuvende fulde Søndag efter Søndag, unge, ældre og Børn samledes om den levende og paagaende Forkyndelse; Mennesker blev vakt, unge blev omvendt og Modstanden rejste sig i sin uhyggelige Vælde.

Skønt Pastor Krag var Københavner, og de allerfleste her var Bønder, saa holdt de af ham, som han var, uden Kendskab til Bondelevet. Ja, de glædede sig over, at de paa disse Omraader var klogere end deres Præst.

I 1918 kom Pastor Krag til Lyngø og Broby, ogsaa her tog han fat med friskt Mod; men han skulde snart opdage, at Jordbunden her var vanskeligere; han mødte Modstand og blev misforstaaet af nogle.

Men hvor var han flittig, han travede og cyklede Sognene rundt, ikke for at snakke hyggeligt; det var altid hans Hensigt at bringe Mennesker et Ord fra den Herre, i hvis Tjeneste han var. Ogsaa her

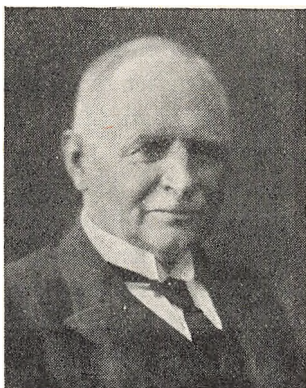
blev Mennesker vakt, nogle blev omvendt, andre fik en Brod i Samvittigheden, som blev siddende.

Vi unge, der holdt af ham, syntes, at han var veltalende, og vi var betaget af ham, naar vi i Kirken saa ham staa og uddele af Guds Rigdomme, og han havde en særlig Evne til at gøre det skrevne Guds Ord levende for sine Tilhørere.

Da Oxfordbevægelsen kom til Landet, blev Pastor Krag draget med ind i den, og han fik ogsaa her en aandelig Hjælp; men hans Maade at arbejde paa og hans Forkyndelse blev dog snart den samme, som den havde været de mange Aar, han trofast og frimodig havde arbejdet paa at føre Mennesker til Kristus.

I sine sidste Aar var han Præst ved Ordrup Sygehjem; her gik han trolig sin Gang og bragte Vidnesbyrd fra sin Herre til gamle og syge, indtil han faldt midt i sin Gerning.

M. K. Hansen, Sognepræst i Toreby.

KRISTIAN KALKAR

En ædel repræsentant for gammel slægtskultur, et aabent sind, for hvilket intet menneskeligt var fremmed, et ydmygt og fint menneske, prøvet i lidelsens skole, en levende deltager i andres sorger og glæder, en varmhjertet præst med karaktertræk fra den Mynster'ske periode, en mand, som var afholdt af alle og ikke saa nogen over hovedet, — saadan huskes pastor Kr. Kalkar. Mange vil tilføje: han var en ualmindelig oprigtig og trofast ven.

Hans ydre karriere førte ikke til de iøjnefaldende pladser. I 12 aar var han ordineret medhjælper ved Christianskirken paa Kristianshavn, derefter fra 1914—39 residerende kapellan i Næstved.

Som præst havde han sin styrke i den personlige kontakt med mennesker. I sorg og i glæde var Kalkar den, man søgte til fra hele byen, og han blev ad den vej en god ven af en mængde hjem, ikke mindst blandt smaafolk. Han havde en egen, ofte barnlig, maade at tage sine konfirmander paa, og de blev ved gennem aarene at møde op til sammenkomster i hans hjem. Hans prædikener var billedrige og meget omhyggeligt udarbejdede; han havde en betydelig samling af, især engelske, hjælpemidler; det laa mindre for ham at koncentrere sig om en enkelt, klart gennemført tanke.

Hans interesser spændte meget vidt. Fra sin Fader, udgiveren af »Ordbog til det ældre danske sprog«, havde han arvet et fint øre og en stærk interesse for sprogforskning, som til det sidste satte nye skud; saaledes fulgte han paa sit lange sygeleje statsradiofoniens undervisning i russisk. Hans onkel, kirkehistorikeren *H. F. Rørdam*, hvem han i sin ungdom havde bistaet ved udgivelsen af »Kirke-

historiske samlinger«, havde udviklet hans historiske interesser, og han besad paa dette felt en omfattende, om end noget spredt viden. Selv havde han kastet sig over studiet af engelsk teologi og kirkelig, og i sine sidste leveaar dyrkede han bl. a. engelsk salmedigtning, hvoraf han har oversat adskilligt.

Kalkars helbred var i mange aar ikke godt. Han led af en hudsygdom, der gav lange afbrydelser i hans arbejde, og senere gjorde gigten ham til hjælpeløs invalid gennem mange aar. Havde man holdt af Kalkar, mens han endnu kunde virke, blev det til oprigtig beundring for den maade, han bar sine lidelser, da sygdommen havde mærket ham. Hans sygeleje, først i hjemmet, gennem de tre—fire sidste aar paa St. Elisabeths hospital, blev et sted, hvor man gik hen for at trøste, men selv tog den største opmuntring med hjem. Der lyste en stille sejr gennem lidelser, skuffelser og savn, hans aand var frisk og modtagende lige til det sidste, hans humør slog ud paa den mest uventede maade, selv naar smerterne var store. Han bevarede livet igennem barnets undren og glæde, baade over kundskabens mange riger og over Guds kærlighed.

Et stiltfærdigt og udadtil lidet ænset præsteliv blev i lidelsens smeltedigel til et uforglemmeligt vidnesbyrd.

Knud Hee Andersen

Sognepræst til Jystrup og Valsøllille
JOHAN FREDERIK NAUMANN

† 29. NOVEMBER 1948.

I Løbet af Tirsdagen den 30. November 1948 gik et Sorgens Budskab fra Hjem til Hjem i Jystrup og Valsøllille Sogn i Midtsjælland: deres Sognepræst, der 8 Maaneder forinden havde fejret sit 25 Aars Jubilæum som Præst i den danske Folkekirke og som Sognepræst dér paa Egnen, var pludselig afgaaet ved Døden den foregaaende Dags Aften. Som sin Læremester Grundtvig var han død en Mandag i Ugen efter endnu Dagen i Forvejen at have forkyndt Ordet i Menighedens Forsamling i Kirken. Stor og dyb og ægte var Sorgen hos Jystrup og Valsøllille Sognes Beboere, med Vemod bar de paa Ugens sidste Dag deres Sognepræst til hans sidste jordiske Hvilested paa Jystrup Kirkegaard, udpeget af ham selv som det Sted paa denne Kirkegaard, hvor han ønskede at hvile.

Johan Frederik Naumann var født i København som den yngste af 6 Søskende; hans Fader var Handskefabrikant, men døde, da denne Søn kun var 5 Aar gammel; Faderen bukkede under i Kampen mod et svagt Hjerte, en Sygdom, der ogsaa blev Dødsårsag for hans Søn. En Moder, der i Prægtighed stod paa Højde med sin Mand, opdrog sin Søn alene; tidligt førte hun ham ind i det kristne Fællesskab indenfor Københavns grundtvigske Valgmenighed; begge sad de Søndag efter Søndag under Frederik Jungersens Prædikestol. Uden Vaklen valgte den unge Naumann som Student det teologiske Studium, og han kom til at tilbringe 6 lykkelige Studieaar ved Københavns Universitet, hvis teologiske Professorer bl. a. gav ham »hæderlig Omtale«

(»Accessit« som det hedder) for en videnskabelig Afhandling. Saa fulgte 6½ Aar som Lærer ved Det kongelige Blindeinstitut og Leder af en grundtvigsk Ungdomsforening for Børn og unge Mænd (ogsaa noget Søndagsskolearbejde i Marmorkirkens Sogn i København blev der Tid til) og 3 Aar som Seminarielærer i Haderslev (interessant Gerning at være med til: efter Genforeningen at indføre det danske Lærerseminarium i Sønderjylland!) for saa i Marts 1923 at naa frem til sin Livsgerning: Sognepræst i Jystrup og Valsøllille Sogne, dette ejendommelige sjællandske Pastorat, hvorover Naturen har ødslet med sin Skønhed, og hvor i de sidste 104 Aar hver Sognepræst (Petersen, Brix og Naumann) har tjent indtil sin Dødsdag. Inden Pastor Naumann rejste til Haderslev, havde han giftet sig med Ingrid Rønning, hvis Moder var Datter af den bekendte Carl Joakim Brandt, den Rønnebæk-Olstrup Præst, til hvem der i Ugen efter Grundtvigs Død gik Bud om at prædike i Vartov Søndag den 8. September 1872 som den første Præst, der stod paa Grundtvigs Prædikestol i Vartov efter dennes Død den 2. September, et Besøg i Vartov, der skulde lægge Grunden til Carl Joakim Brandts 17-aarige Præstegerning i denne Kirkes Menighed. Saa det var en god Familie, Johan F. Naumann blev giftet ind i. I Haderslev blev deres ældste Barn født, i Jystrup de 3 andre.

Og saa virkede han da som Sognepræst i Jystrup og Valsøllille Sogne i 25½ Aar og 2 Maaneder. Man vil i Kirkeministeriets Arkiv forgæves søge efter en Ansøgning, undertegnet af Pastor Naumann i Jystrup, og hvori han andrager om Forflyttelse til et andet Embede. Fraregnet et Par mindre Sygdomsperioder naar det Antal Søndage og Helligdage 25½ Aar igennem, hvori han ikke har staaet paa Jystrup og Valsøllille Kirkers Prædikestol neppe op til et tocifret Tal. Han havde meget lidt Trang til at rejse udenlands; at naa til Sydslesvig var ham tilstrækkeligt sydefter, og Forholdene førte ham en enkelt Gang til Norge. Han havde nok i den Verden, som det at leve med af hele sin Sjæl i den danske Nutid skabte for ham, og saa sugede han med sit livfulde Sind Næring af sin Læsning. Alt, hvad han paa denne Maade kom i Berøring med, blev mærkeligt levende for ham. Han forstod sig paa Menneskelivet, han forstod sig paa Mennesker; derfor gik man aldrig forgæves hos ham om et godt Raad, og hans Raad var gode at følge. Han fortabte sig ikke i Smaatterier, men kunde øjeblikkelig se Hovedpunktet i enhver Sag. Kraftig og myndig var hans Forkyndelse; de kristelige Sandheder, ogsaa naar de

iklædte sig Dagliglivets Dragt, var han i Stand til at udtale paa en ejendommelig, næsten ordsprogagtig Maade, saa de nok skulde bide sig fast i Tilhørernes Sind. Et 26-aarigt Minde herom er nylig offentliggjort i et dansk Maanedstidning (Nytaarsbetragtningen »Farvel og Velkommen« af Professor emeritus Carl Roos i Januar-Heftet 1950 af »Gads Danske Magasin«); Forfatteren omtaler her den i sin Tid bekendte og højt ansete Filolog Hermann Møllers Jordefærd, hvor Pastor Naumann holdt Mindetalen og blandt andet udtalte, at »Afdøde var et meget beskedent Menneske; kun i et ét Forhold var han ikke beskedent: han kunde ikke nøjes med mindre end den levende Gud«. Pastor Naumann var i sjælden Grad Mand; underligt, at et Menneske, der havde mistet sin Fader, da han var 5 Aar gammel, og var opdraget af en Kvinde, i den Grad kunde være mandig i hele sin Færd. Og han færdedes »med lige Værdighed i Borg og Hytte«. Et enkelt Hjerdebarn havde han: Sønderjylland; han kunde godt være blevet Sønderjyderne en Sønderjyde, men han blev nu Sjællænderne en Sjællænder.

Og saa var hans Livsgerning slut; ikke skulde han mere ved Daaben indlemme de smaa Børn i Guds Rige, ikke skulde han mere gennem den hellige Nadver række Mennesker Kraften til fortsat at være Guds kære Børn. Men hans Minde lever i Jystrup og Valsø-lille Beboeres Hjerter, ligesaa i Hjerterne hos hans andre Venner, hvoraf én er:

H. Grønvold,
Præst i Snostrup.

EJNAR KRISTOFFER JØRGENSEN

† 14. OKTOBER 1949.

Tak til en Mand, som døde, —
ikke de mange Ord,
bare det største og jævne:
Han var vores Bro'r!

Med dette lille Digt (af Poul Sørensen) fandt jeg det naturligt at indlede Talen ved Pastor Jørgensens Jordefærd i Vallø Kirke den 19. Oktober 1949.

Det var min afdøde Vens fordringsløse Natur imod, at der ved den Lejlighed skulde tales for mange eller for stærke Ord om ham; jeg ved, at det samme vilde være Tilfældet, om han vidste, at nogle af de Tanker, der dengang blev givet Udtryk for, senere skulde formes som en Nekrolog i Roskildebogen. Men det omtalte Vers vil jeg vove at gentage her, og efter mit Skøn er der stiltfærdigt peget paa noget, som de, der kendte Ejnar Jørgensen, vil samstemme i. Vi erkender, der var meget at sige Tak for gennem ham, der svag til Legeme og Aand lukkede sine Øjne hin Oktoberdag, og vi føler, at det meste kan samles i dette jævne: Han var vores Bro'r.

Det gælder hans Søsken, som han ikke bare var Broder til, men alle Dage en virkelig Broder for. Det gælder den Kreds af Frimurerbrødre, som han levede i et rigt Fællesskab med, og som han selv mødtes med og fandt Brodersind hos. Og det gælder de fleste af hans Kolleger, der samledes i Bjeverskov Herreds Præstekonvent, som han var Formand for til sin Død. Vi mindes hans ukunstlede Væremaade og hans rige Lune. Hvor kunde han goutere en god

Historie og selv fortælle en med — Pointe i! Vi husker hans — navnlig i tidligere Tid — saa klare Tanke og skarpe Evne til Vurdering af »Skal og Kærne«. For undertegnede i alt Fald blev han en Præstebroder i egentligste Forstand, en Kollega, man kunde komme til i Fortrolighed med sine Glæder, uden at blive misforstaaet, og som man kunde dele sine Vanskeligheder med og hente Hjælp og Forstaaelse hos.

Ejnar Jørgensens Virketid som Præst faldt hovedsagelig i Tise i Jylland (1917—21) og paa Sjælland i Enderslev-Vraaby (1921—30) og i Valløby—Taarnby (1930—47), hvorfra han 64 Aar gammel maatte søge Afsked efter flere Aars tiltagende Svagelighed. Som Prædikant har jeg hørt ham karakteriseret af en af de trofaste Kirkegængere fra Valløtiden, som »til Tider værende paa Højde med de dygtigste i vor Kirke«, og det er adskilliges Vidnesbyrd, at han i mange Aar mestrede den vanskelige Kunst paa sin Prædikestol, at »tale sandt om stort og smaat — og jævnt om alt det høje«.

Stærkt forankret i det danske, som han var fra sin tidligste Ungdom, kunde han i Besættelsestiden tale den nationale Slendrian haardt til; men som det bærende i hans Tale og Færd mærkedes en stærk Indlevethed i hans Medmenneskers fælles Nød og — hans og vor fælles Herres Glæde.

Mangler, Forsømmelser og Fejl? Jovist var de der, baade dem, han selv var Skyld i og dem, vi ikke syntes, han kunde gøre for! Men han var mange Gange selv den første til at indse dem og afgjort selv den, der led mest under dem. Og mente han, han havde gjort Uret mod nogen, var han ikke sen til at gøre Indrømmelse og søge at »faa det gjort godt igen«.

Ved et Præstekonvent for ikke saa mange Aar siden husker jeg »Ej's« korte Indlæg i den teologiske Debat: »Ja, vi kan diskutere og filosofere, mine Venner, men naar Synderen skælver for den hellige Dommer, naar Hjertet slaar tungt og vor Isse er sænket, og Dødstanken strengt har Livsmodet lænket, da er der kun een Ting, der betyder noget: Hvad han har gjort og gør for os, han, der har gjort alle Ting vel!« Det var sin stærke Bundethed til ham, »som er vor Broder vorden« i enestaaende Forstand, som Ejnar Jørgensen der gav Udtryk for.

I Tro til ham og hans Opstandelsessaab holdt de deres Andagt derhjemme, da Ejnar Jørgensen efter et langt og strengt Sygeleje var sovet ind: Hans Hustru, Anna Johanne, født Pitzner, som sjældent

trofast havde staaet ved hans Side i gode og vanskelige Aar, hans Sønner og Døtre, som gennem de to har modtaget de rigeste Minder om deres Barndoms- og Ungdomstid.

I Tro til ham, »som fornedrede sig til de smaa, saa de kan ham til Broder faa, den Himlens Morgenrøde«, var vi med til at gemme Støvet af Ejnar Jørgensen paa Vallø Kirkegaard; men ham selv betroede vi i Guds Haand. I Hans Navn er vi en Del, der saa ofte vi tænker paa »Ej«, vil sige det:

Tak til en Mand, som døde —
ikke de mange Ord,
bare det største og jævreste:
Han var vores Bro'r!

S. A. Munk.